

Kirsi Mäntykivi

MATKALLA MUN REITILLÄ

Osallisuuden edistäminen Mun reitti -projektissa

MATKALLA MUN REITILLÄ

Osallisuuden edistäminen Mun reitti -projektissa

Kirsi Mäntykivi
Opinnäytetyö
Syksy 2010
Kuntoutuksen koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Kuntoutuksen koulutusohjelma

Tekijä: Kirsi Mäntykivi

Opinnäytetyön nimi: MATKALLA MUN REITILLÄ: Osallisuuden edistäminen Mun reitti -projektissa

Työn ohjaajat: Helena Siira ja Arja Veijola

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2010

Sivumäärä: 109 sivua ja Harjoituksia

matkaa varten -liite 108 sivua

Kehittämistyö toteutettiin Ammattiopisto Luovin Oulun yksikössä lukuvuoden 2009-2010 aikana. Kehittämistyö oli osa Mun reitti -toiminta- ja työkykyvalmennuksen kehittäminen ammatillisessa erityisopetuksessa -projektia. Mun reitti -projektin tavoitteena on vahvistaa opiskelijoiden osallisuutta ja kehittää opiskelijoiden toiminta- ja työkyvyn ohjauksen ja arvioinnin käytäntöjä.

Kehittämistyön tarkoituksena oli ryhmävalmennusohjelman ja valmentajan oppaan kehittäminen Mun reitti -projektiin projektin toimijoiden osallisuutta edistään. Kehittämistyössä olivat seuraavat tutkimuskysymykset: 1. Ryhmävalmennusohjelman kehittäminen: a) Minkälaisia ovat olemassa olevat ryhmävalmennusohjelmat ja voidaanko niitä käyttää Mun reitti -projektin ryhmävalmennuksessa? b) Millaista uutta materiaalia tarvitaan ryhmävalmennusohjelmaan? c) Minkälainen käsitys pilotointiin osallistuvilla opiskelijoilla ja valmentajilla on Mun reitti -projektin toiminnasta? 2. Valmentajan oppaan kehittäminen: a) Millaisia toiveita valmentajilla on valmentajan oppaan sisällöistä? b) Millaista kirjallista materiaalia tarvitaan valmentajan oppaaseen?

Kasvatuksellinen kuntoutus ja sosiaalipedagogiikka muodostivat kehittämisprosessin viitekehiksen. Kehittämismenetelmänä käytettiin toimintatutkimusta ja aineistot kerättiin kehittämisryhmän osallistuvilta sekä dialogisilla työmenetelmillä että Webropol -kyselyllä. Aineistot muodostuivat 13 valmentajan ja 28 opiskelijan tuottamasta materiaalista sekä Webropol -vastuksista. Kehittämistyö sisälsi seitsemän erilaista interventiota.

Mun reitti -projektin tuloksena on opiskelijan toiminta- ja työkyvyn yksilö- ja ryhmävalmennusohjelma. Valmennusohjelma sisältää voimaantumisen itsearvioinnin, jonka tulokset näkyvät kuudella voimaantumisen osa-alueella: osaaminen, itsemääräämisoikeus, vaikuttavuus, merkityksen kokeminen, myönteinen minäkuva ja yhteisöllisyys. Valmennusohjelmassa on yksilö- ja ryhmäharjoituksia voimaantumisen eri osa-alueiden vahvistamiseen. Kehittämistyön tuloksena ryhmävalmennusohjelmaan tehtiin 24 harjoitusta. Kaikki 37 harjoitusta ovat Harjoituksia matkaa varten -liitteessä. Kehittämistyön tuloksena aloitettiin valmentajan oppaan tekeminen, joka julkaistaan syksyllä 2011. Kehittämistyön raportti kuvaa Mun reitti -projektin ensimmäistä toimintavuotta. Raportti on hyödynnettävissä uusien toimijoiden perehdyttämisessä ja sitouttamisessa projektiin sekä projektin loppuraportoinnissa. Harjoituksia matkaa varten -liitteessä olevat harjoitukset ovat käytettävissä nuorten voimaantumista edistävissä toiminnassa. Mun reitti -projekti järjestää valmentajakoulutusta, johon osallistuvat saavat valmennusohjelman materiaalit käyttöönsä.

Asiasanat: osallisuus, kuntoutus, sosiaalipedagogiikka, toimintatutkimus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Rehabilitation programme

Author: Kirsi Mäntykivi

Title of thesis: Inclusion in My Way -Project

Supervisors: Helena Siira and Arja Veijola

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2010

Number of pages: 109

pages and Exercises 108 pages

The development work was carried out in Luovi Vocational College and it is a part of the My way -project. The purpose of My way -the developing of functioning and working capacity training in vocational special education college -project is to promote inclusion of students. My way -project develops students' functioning and working capacity guidance and evaluation.

The objective of the development work was to develop a group training program and a guide for coach. Research questions were: 1. Developing the group training program: a) What are the existing group training programs like and can they be used in the My way -project? b) What kind of new material is needed in the group training program? c) What kind of opinion do the students and coaches participating in the pilot have of the My way -project? 2. Developing the guide for coach: a) What kind of wishes do the coaches have of the guide for coach contents? b) What kind of written material is needed in the guide for coach?

Frame of reference of the development work was social pedagogy and educational rehabilitation. Action research was used as development method. Data was collected by using methods which encourage dialogism and by a Webropol -survey. Data was collected from 13 coaches and 28 students. Seven different interventions were made in this development work.

As a result of the My way -project an individual- and group training program of functioning and working capacity of students will be created. The training program includes an Empowerment Questionnaire. The Empowerment Questionnaire includes six empowerment components: competence, self determination, impact, meaning, positive identity and group orientation. The personal training program includes different individual and group exercises for improving the different empowerment components. As a result of the development work 24 exercises were created for the group training program. As a further result of the development work the making of the guide for coach was started. The guide for coach will be published in the autumn 2011. The report of the development work describes the first year of the My way -project. The exercises included in the appendix can be used in activities that encourage empowerment of young people. My way -project establish coach training.

Keywords: inclusion, rehabilitation, social pedagogy, action research

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT.....	4
I MATKALLE VALMISTAUTUMINEN.....	7
1 JOHDANTO: OPASTUSTA MATKALLE.....	8
2 SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISESTÄ OSALLISUUDEN EDISTÄMISEEN.....	10
2.1 Osallisuuden edistäminen valtakunnallisesti ja alueellisesti	10
2.2 Osallisuus kuntoutuksessa	13
3 MUN REITTI -PROJEKTI AMMATTIOPISTO LUOVISSA	16
3.1 Ammatillinen erityisopetus.....	16
3.2 Ammattiopisto Luovi ammatillisen erityisopetuksen kehittäjänä.....	17
3.3 Mun reitti -projektin tavoitteet ja toteutus.....	18
3.4 Mun reitti -projektin tuloksena valmennusohjelma.....	19
4 SOSIAALIPEDAGOGINEN AJATTELUTAPA KASVATUKSELLISESSA KUNTOUTUKSESSA	22
4.1 Sosiaalipedagogiikka kasvatuksellisen kuntoutuksen viitekehyksenä	22
4.2 Kasvatuksellinen kuntoutus yhtenä kuntoutuksen osa-alueena.....	23
4.3 Dialogi – yhteistä ajattelua	25
4.4 Voimaantumisen määrittelyä	26
5 KEHITTÄMISMENETELMÄNÄ TOIMINTATUTKIMUS	29
5.1 Kehittäminen + tutkimus = tutkimuksellinen kehittämistoiminta	29
5.2 Toimintatutkimus käytännöllisenä dialogisena prosessina	31
5.3 Toimintatutkimuksen aineistot ja analysointi.....	33
5.4 Toimintatutkimuksen osallistava arviointi	34
6 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS	35
6.1 Kehittämistyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset	35
6.2 Kehittämistyön toimintaympäristö ja osallistajat.....	35
6.3 Roolini kehittämistyössä - työntekijä, kehittäjä, opiskelija ja innostaja	36

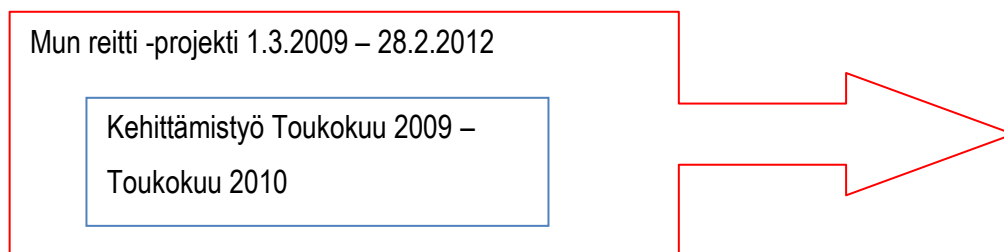
II MATKALLA	37
7 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUMISEN KUVAUS	38
7.1 Kehittämistyön eteneminen	38
7.2 Dialogiset työmenetelmät kehittämissä	40
7.3 Kehittämistyön interventioiden tavoitteet, osallistujat ja aineisto	40
7.4 Kehittämistyön 1. ja 2. kehä	44
7.4.1 Matka alkaa: ”Hyvät odotukset tulevaisuudelle”	44
7.4.2 Muutoksen tuulia matkalla	51
8 KEHITTÄMISTYÖN VASTAUKSET TUTKIMUSKYSYMYKSIIN	54
8.1 Ryhmävalmennusohjelman kehittäminen.....	54
8.2 Valmentajan oppaan kehittäminen	56
III MATKA ON PÄÄTTYMÄSSÄ	58
9 KEHITTÄMISTYÖN JA OMAN OPPIMISEN ARVIOINTI.....	59
9.1 Kehittämispöytäkirjojen arviointia	59
9.2 Tiedontuotannon arviointia	60
9.3 Osallisuuden edistämisen ja toimijoiden osallistumisen arviointia	62
10 KEHITTÄMISTYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	65
10.1 Eettisiä kysymyksiä	65
10.2 Luotettavuuden tunnusmerkkejä	66
11 POHDINTAA JA KATSE TULEVAISUUTEEN.....	68
11.1 Jatkotutkimus- ja kehittämissuositukset	68
11.2 Kiitokset matkakumppaneille	70
LÄHTEET	72
LIITTEET	85

I MATKALLE VALMISTAUTUMINEN

”Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty.” Vanha sanonta pätee enemmän kuin hyvin. Kaikkeen ei tietenkään etukäteen voi varautua. Huolellinen suunnittelu takaa, että suuret kokonaisuudet ovat hallussa. Eri asia sen sijaan on, osataanko joka tilanteessa toimia oikein ja järkevästi. (Suomela 1999, 12.) Sitäkin on hyvä miettiä miksi yleensä lähtee matkalle ja mikä on matkan tarkoitus?

1 JOHDANTO: OPASTUSTA MATKALLE

Tervetuloa seuraamaan matkaa Mun reitillä! Tämä raportti kuvaa opinnäytetyönä tehtyä kehittämistyötä, joka sijoittuu Ammattiopisto Luovin Oulun yksikköön ja siellä alkaneeseen Mun reitti-toiminta- ja työkykyvalmennuksen kehittäminen ammatillisessa erityisopetuksessa -projektiin. Mun reitti -projekti alkoi 1.3.2009 ja se kestää helmikuuhun 2012. Opinnäytetyönä tehty kehittämistyö oli ajallisesti (kuvio 1) ja tavoitteellisesti suppeampi kuin projekti.

KUVIO 1. Projektin ja kehittämistyön suhde ajallisesti

Selvennän jo tässä vaiheessa lukijalle tekemiäni valintoja käyttämieni käsitteiden suhteen. Jatkossa käyttäessäni Mun reitti -projekti tai projekti nimitystä tarkoitan laajassa mielessä koko Mun reitti -projektiä. Opinnäytetyönä tehdystä kehittämistyöstä käytän jatkossa pääsääntöisesti nimitystä kehittämistyö. Joissakin kohdissa viittaa opinnäytetyöhön tai toimintatutkimukseen ja myös näillä tarkoitan opinnäytetyönä tehtyä kehittämistyötä.

Tämä raportti on jaettu kolmeen osaan. 1. osa on nimeltään ”Matkalle valmistautuminen” ja siinä kuvaan kehittämistyön viitekehystä. Luku kaksi käsittelee syrjäytymisen ehkäisemisen ja osallisuuden edistämisen näkökulmia. Kolmannessa luvussa kuvaan Mun reitti -projektiä ja työpaikkaani Ammattiopisto Luovia. Luvussa neljä selvennän (sekä itselleni että lukijalle) kehittämistyön lähtökohtia sosiaalipedagogiikan, kasvatuksellisen kuntoutuksen, dialogisuuden ja voimaantumisen näkökulmista. Kehittämismenetelmänä käytin toimintatutkimusta, jota tarkastelen luvussa viisi. Ensimmäisen osan lopussa kuvaan kehittämistyön tarkoituksen ja tutkimuskysymykset. Raportin 2. osassa ollaan ”Matkalla” ja siinä kuvaan kehittämistyön toteuttamisen toukokuusta 2009-

toukokuuhun 2010. Erityisesti raportin toinen osa sisältää otteita päiväkirjamerkinnöistäni kehittämistyön ajalta. Luvussa kahdeksan tarkastelen kehittämistyön tuomia vastauksia tutkimuskysymyksiin. Raportin 3. osa on nimeltään ”Matka on päättynyt”, jossa arvioin kehittämistyötä ja sen luotettavuutta sekä eettisyyttä. Arvioin myös omaa oppimistani. Erityisesti raportin viimeinen osa sisältää omaa pohdintaani.

Antoisaa matkaa Mun reitillä!

2 SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISESTÄ OSALLISUUDEN EDISTÄMISEEN

Yhdistyneiden kansakuntien kolmas yleiskokous hyväksyi ja julkisti ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen vuonna 1948. Ihmisoikeuksien julistuksen mukaan kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Jokaisella on oikeus saada opetusta ja työtä. Opetuksen on pyrittävä ihmisen persoonallisuuden täyteen kehittämiseen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen vahvistamiseen. (Universal Declaration of Human Rights, hakupäivä 25.5.2010.) Vuosi 2010 on Euroopan unionissa köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi. Suomessa pääteemana on osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden lisääminen. (Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi 2010, hakupäivä 28.3.2010.)

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy on yksi 2000 -luvun yhteiskuntapolitiikan keskeisistä tavoitteista niin kansallisella kuin Euroopan unioninkin tasolla. Se on myös yksi ammatillisen koulutuksen tavoitteista. (Lämsä 2010b, 25.) Syrjäytymisellä tarkoitetaan kasautuvaa huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät mm. toimeentulo-ongelmat, pitkäaikainen ja usein toistuva työttömyys, terveyteen ja elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. (Kohti kestäviä valintoja, hakupäivä 8.8.2010.) Lämsä (2009) tarkastelee syrjäytymistä suhdokäsitteenä, muutosprosessina ja hyvinvoinnin ongelmina.

Osallisuuden käsitettä on käytetty syrjäytymisen käsitteen vaihtoehtona, eli osallisuuden edistäminen on tarkoittanut syrjäytymisen ehkäisemistä, erityisesti nuorten koulutuksellisen ja työelämästä syrjäytymisen prosesseihin puuttumista erilaisin uusien toimenpitein. Osallisuuden edistäminen koskee koko nuorisoa. (Nivala 2008, 12; Hämäläinen 2008, 15, 27.) Nuorten osallisuus voidaan käsittää kuulumiseksi niihin yhteiskunnan toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin, joihin kuulumalla nuoret ylläpitävät ja saavuttavat hyvinvointia, elämisen laatua ja elämänhallintaa yhteiskunnan jäsenenä. Osallisuus on siis jotakin, mikä saavutetaan tiettyjen kasvuprosessien kautta; näiden kasvuprosessien edistäminen on osallisuuden edistämistä. (Hämäläinen 2008, 21, 26.)

2.1 Osallisuuden edistäminen valtakunnallisesti ja alueellisesti

Lasten ja nuorten osallistumisen säädösperusta on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, perustuslaissa, nuorisolaissa, kuntalaissa ja koulutusta koskevista laeissa. Lasten ja nuorten mielipi-

teiden kuulemiselle sekä osallistumiselle on kuitenkin vielä liian vähän mahdollisuuksia. Kansainvälisesti vertailtuna suomalaiset lapset ja nuoret kokevat vaikutusmahdollisuutensa koulussa vähäisiksi. Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien lisäämiseksi tarvitaan heidän mielipiteidensä parempaa huomioimista erilaisten palveluiden kehittämisessä ja arjen käytännöissä. Tarvitaan osallistumisen rakenteiden vahvistamista esimerkiksi kouluissa ja kuntatasolla. (Lapset, nuoret ja perheet, Hallituksen politiikkaohjelma, hakupäivä 21.3.2010; Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011, hakupäivä 15.8.2010.) Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsauksessa luodaan näkymiä osaavaan ja luovaan Suomeen. Yhtenä keskeisenä tavoitteena on, että kansalaisten osallisuutta ja hyvinvointia tuetaan ja vähennetään syrjäytymistä. (Osaava ja luova Suomi, hakupäivä 1.10.10.)

Lapset, nuoret ja perheet - hallituksen politiikkaohjelma (hakupäivä 21.3.2010) vahvistaa Suomea, jossa tuetaan lasten, nuorten ja perheiden arjen hyvinvointia, vähennetään syrjäytymistä, lisää lasten ja nuorten osallistumista ja kuulemista sekä lasten oikeuksista tiedottamista. Näillä toimilla vähennetään pitkällä aikavälillä pahoinvoinnista aiheutuvia kustannuksia. Syrjäytymisen ehkäisemisen keinoina politiikkaohjelmassa nostetaan esille elämänhallintataitojen edistäminen ja nuorten motivointi koulutukseen; lasten ja nuorten harrastukset, osallisuus liikuntaan, taiteeseen ja kulttuuriin sekä lasten ja nuorten hyvinvointia tukeva ympäristö.

Keskeistä on edistää syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten osallisuutta. Syrjäytymisen ennaltaehkäisy vakiinnutetaan normaalin toiminnan osaksi. Koulujen osaamista syrjäytymisuhan alla olevien lasten ja perheiden tunnistamisessa lisätään ja yksilön erityistarpeet huomioivaa kasvatusta kehitetään. Erityistä huomiota kiinnitetään koulutuksen ja työelämän väliseen siirtymävaiheeseen. Tavoitteena on, että kaikki saavat peruskoulun jälkeen ammatillisen- tai korkeakoulutuksen. (Koh-ti kestäviä valintoja, hakupäivä 8.8.2010.)

Peruspalveluministeri Paula Risikon mukaan työhön osallistumisen mahdollisuudet tulee turvata kaikille, sillä työ torjuu köyhyyttä ja syrjäytymistä sekä vahvistaa yhteiskunnallista osallisuutta. Osallisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulman tulee edelleen vahvistua myös vammaisten henkilöiden koulutuksen, ammatillisen kuntoutuksen ja työllistymisen tukemisen palveluissa. (Risikko, hakupäivä 4.7.2010.)

Suomen vammaispoliittinen ohjelma sisältää 122 konkreettista toimenpidettä, joilla lisätään vammaisten ihmisten osallisuutta, torjutaan köyhyyttä sekä lisätään koko yhteiskunnan esteettömyyt-

tä. Ohjelman toimenpiteet muodostavat kunnianhimoisen kokonaisuuden, jossa kaikkia politiikan lohkoja kehitetään vammaisten ihmisten oikeuksien, vapauksien ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien näkökulmasta. Aiemmasta hoivan ja huollon hallitsemasta ajattelutavasta vammaispolitiikassa on viime vuosina siirrytty ihmis- ja perusoikeusajatteluun, joka korostuu vammaispolitiikassa ohjelmassa. Suurin osa ohjelmassa ehdotetuista toimenpiteistä ei vaadi toteutuakseen lisärahoitusta vaan asennemuutosta. Vastuu vammaispolitiikasta on yhteinen. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle, hakupäivä 1.9.2010; Vammaisten asemaa parannetaan konkreettisin toimenpitein, hakupäivä 1.9.2010.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma Kasteen 2008–2011 (hakupäivä 30.3.2010) yhtenä tavoitteena on, että kuntalaisten osallisuus lisääntyy ja syrjäytyminen vähentyy. Konkreettisenä tavoitteena on nostaa varhaisen puuttumisen ote osaksi koko kunnan päätöksentekoa ja kehittää erilaisia avoimen osallistumisen muotoja, joiden avulla vanhemmat, lapset ja nuoret sekä asiakkaat ja läheiset tulevat aiempaa vahvemmin mukaan varhaisen puuttumisen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Varhaisella puuttumisella voidaan vaikuttaa sekä palvelujen tarpeen ja kustannusten kasvun hillintään että asiakkaiden osallisuuden lisäämiseen. (Kaste-ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008-2011, hakupäivä 31.3.2010.)

Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentäminen edellyttää toimeentuloturvassa olevien puutteiden korjaamisen lisäksi tehokkaampia ja myös ennakoivia interventioita palvelujen avulla. Sosiaaliturvan on tarjottava välttämätön toimeentuloturva erilaisissa elämäntilanteissa köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja keinoja osallisuuden voimistamiseksi. (Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista, hakupäivä 31.3.2010.) Mielenterveyden ja päihteettömyyden edistämässä ja mielenterveys- ja päihdeongelmien ehkäisyssä painotetaan mm. yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisäämistä. (Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma, hakupäivä 31.3.2010.)

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007–2011 (hakupäivä 15.8.2010) tavoitteena on vahvistaa nuorten osallisuutta ja vaikuttavuutta oman alueensa kehittämistoimintaan ja ottaa nuoret mukaan paikallisten ja alueellisten kehittämissuunnitelmien ja -ohjelmien laadintaan, päätöksentekoon, toimeenpanoon ja seurantaan. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvoinnin tavoitetila 2017 on: ”Pidämme huolta itsestämme, toisistamme ja ympäristöstämme! Olemme edelläkävijöitä ihmisen hyvinvoinnin toteutumisessa.” Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointiohjelmalla parannetaan ihmisten mahdollisuuksia vaikuttaa hyvinvointiinsa mm. kehittämällä uusia ratkaisuja ja levittämällä hyviä

käytäntöjä. Hyvinvointiohjelman yhtenä strategisena päämääränä on, että ihmisten osallisuus ja yhteisöllisyys vahvistuvat ja syrjäytyminen vähenee. (Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointiohjelma 2008 – 2017, 11, 12, 13.)

Nuorisolaki (72/2006 3:8 §) velvoittaa kuntia kuulemaan nuoria heitä koskevissa asioissa ja järjestämään nuorille mahdollisuuden osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Vuoden 2006 nuorisokunta -palkinnon saanut Oulun kaupunki on järjestänyt osallisuuden osaksi koko Oulun kaupungin strategiaa. Osallisuuden malli toteutetaan yhteistyössä opetustoimen kanssa ja malli perustuu alueellisuuteen ja alueilla toimiviin ryhmiin. (Laukka & Veijola 2007, 8.)

2.2 Osallisuus kuntoutuksessa

Hyvä sosiaali- ja terveyspolitiikka ei ole vain palveluja ja tulonsiirtoja, vaan myös osallisuuden tukemista. Kuntoutus, laajasti käsitettynä, vastaa osaltaan aktiivisen sosiaalipolitiikan tavoitteisiin. Yksilön näkökulmasta kuntoutus edistää yhteisöllisyyttä ja osallistumista. Kuntoutus ei luonnollisesti ole vain sosiaalipolitiikkaa, vaan myös koulutus- ja työllisyyspolitiikkaa. Kuntoutuksen erityisenä haasteena on syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden elämänhallinnan parantaminen. (Välimäki 2008, 47, 49.)

Järvikosken ja Härkäpään (2004, 135; 2008, 57) mukaan vakavan sosiaalisen syrjäytymisen uhka on alettu vähitellen katsoa yhdeksi kuntoutuksen perusteeksi. Kuntoutuksessa osallisuudesta ja osallistumisesta puhutaan kahdella eri tasolla. Toinen taso koskee osallisuutta kuntoutustapah- tumassa, muun muassa osallistumista sen tavoitteiden asetteluun, suunnitteluun ja saavutettujen tulosten arviointiin. Toinen taso koskee yleisempää osallisuutta yhteiskunnassa ja yhteisöissä: osallistumista kansalaisena ja erilaisten yhteisöjen jäsenenä. Yleensä oletetaan, että aktiivinen osallistuminen omaan kuntoutukseen tukee valtaistumisprosessia ja luo siten parhaat edellytykset myös yhteisölliseen osallistumiseen. (Järvikoski ym. 2009, 22.)

Vuonna 2001 julkaistiin WHO:n (World Health Organization, Maailman terveysjärjestö) uusi luokitusjärjestelmä International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). ICF:n tavoitteena on ollut luoda uusi käsitejärjestelmä, jossa toimintakykyä, toimintarajoitteita ja terveyttä käsitellään systemaattisesti ja laaja-alaisesti. ICF -luokituksessa halutaan korostaa, että toimintakykyä ja sen rajoitteita ei voida tulkita pelkästään yksilöllisten tekijöiden pohjalta, vaan arvioinnin

kohteeksi on otettava myös ympäristö- ja tilannetekijät. ICF -toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisessä luokituksessa toimintakyky ja toimintarajoitteet nähdään ruumiin/kehon toimintoina ja ruumiin rakenteina sekä suorituksina ja osallistumisena. ICF -luokituksessa otetaan huomioon tilannekohtaiset tekijät, joita ovat ympäristö- ja yksilötekijät. ICF tarjoaa yhtenäisen, kansainvälisesti sovitun kielen ja viitekehyksen kuvata toiminnallista tilaa. ICF -luokituksessa osallistumisella tarkoitetaan yksilön osallisuutta erilaisiin elämän ja yhteiskunnan tilanteisiin. (Alaranta & Mannila 2008, 724; International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF), hakupäivä 20.8.2010; Järvikoski & Härkäpää 2004, 98, 99; Talo 13.1.2009, luento.)

Koulutuksen, kuntoutuksen sekä työssä ja käytännön elämässä oppimisen keinoin voidaan koventaa syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten elämänhallintaa. Tämä vaatii kuitenkin uusia menetelmiä ja työotteita. On lähdettävä kuntoutujan elämän olosuhteista ja tarpeista ja hänelle mielekkäistä toimintatavoista. (Kuntoutusselonteko, hakupäivä 9.8.2010.) Erityisesti pedagogiselta kannalta tarkasteltuna nuorten osallisuudessa korostuu kasvatusta, osallisuus kasvatuksesta. Yhteiskunnallisen kasvatuksen keskeisenä tarkoituksena on ihmisten osallisuuden edistäminen ja heidän yhteiskunnallisen toimintakykynsä ja subjektiivensa vahvistaminen. Nuorten osallisuuden edistämiseen liitetään usein ajatus nuorten kiinnittämisestä koulutukseen ja työelämään. (Hämäläinen 2003, 6, 7.)

Ammatillista koulutusta ei tulisi tarkastella vain ammattitaidon tuottamisena vaan olennaisesti myös nuorten osallisuuden edistämisenä ja kasvatuksena yhteiskunnan jäsenyyteen (Hämäläinen 2008, 21-22). Osallisuudessa on kyse koulutuksellisesta tasa-arvosta ja erilaisten opiskelijoiden oikeudesta koulutukseen. Siinä on kyse erityisopiskelijan itsemääräämisoikeudesta ja oikeudesta olla mukana kaikissa häntä itseään koskevissa asioissa. Opiskelija itse on omien opintojensa suunnittelussa keskeinen henkilö. (Lämsä 2010a, 41).

Kuntoutuksen tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaan kuntoutuksen tutkimus voidaan jäsentää toiminnan tavoitteiden ja kohdealueen mukaan neljään eri osa-alueeseen, jotka ovat: 1) osallisuus työhön; työssä jaksamiseen ja työllistymiseen liittyvät tavoitteet ja toiminta, 2) terveyteen, hyvinvointiin ja toimintakykyyn liittyvät tavoitteet ja toiminta, 3) sosiaaliseen osallisuuteen ja syrjäytymisen vähentämiseen liittyvät tavoitteet ja toiminta, 4) teknologian, apuvälineiden ja tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien hyväksi käyttöön liittyvät tavoitteet ja toiminta. Kehittämissuunnitelmassa suositellaan tutkimusresurssien lisäämistä erityisesti kuudella alueella, joista yksi on lasten ja

nuorten hyvinvointia ja osallisuutta tukevan kuntoutuksen toimintakäytännöt ja vaikuttavuus. (Kuntoutuksen tutkimuksen kehittämissuunnitelman toimeenpanosuunnitelma, hakupäivä 17.4.2010.)

Viime vuosina suureksi ongelmaksi on noussut lasten ja nuorten henkisen hyvinvoinnin ja mielen-terveyden ongelmat, jotka osittain liittyvät myös oppimisvaikeuksiin sekä päihteiden lisääntyneeseen käyttöön. Syrjäytymisriski on erityisen suuri niillä nuorilla, jotka eivät syystä tai toisesta jatka opintojaan peruskoulun jälkeen. Pelkästään yksilöllisin toimenpitein tilannetta ei pystytä parantamaan, vaan tarvitaan monipuolisia nuoria ja heidän toimintaympäristöään ja yhteisöjään tukevia toimia. (Kuntoutuksen tutkimuksen kehittämissuunnitelma, hakupäivä 17.4.2010.) Mun reitti -projekti pyrkii omalta osaltaan vastaamaan Kuntoutuksen tutkimuksen kehittämissuunnitelman asettamiin haasteisiin vahvistamalla nuorten osallisuutta.

3 MUN REITTI -PROJEKTI AMMATIIOPISTO LUOVISSA

Mun reitti -toiminta- ja työkykyvalmennuksen kehittäminen ammatillisessa erityisopetuksessa -projekti kuuluu Euroopan sosiaalirahaston (ESR) Opetushallituksen hallinnoimaan kehittämisohjelmaan ”Paremmat arjen taidot ja opintojen kautta töihin” (Mun reitti 2010). ESR-ohjelman tarkoituksena on tehdä inhimillisiä investointeja eli tukea erilaisia työllisyyttä ja osaamista edistäviä hankkeita ja ehkäistä syrjäytymistä (Vipuvoimaa EU:lta sosiaalirahastosta 2008, 3).

3.1 Ammatillinen erityisopetus

Laissa säädetään nuorille ja aikuisille annettavasta ammatillisesta peruskoulutuksesta ja siinä suoritettavista tutkinnoista. Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin sekä edistää työllisyyttä. Ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen. Lisäksi tavoitteena on tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Laissa todetaan myös, että koulutuksen tulee antaa opiskelijoille jatko-opintojen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä tukea elinikäistä oppimista. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 1: 1.2.5. §.)

Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästyksen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai opiskelijahuollon palveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Laissa edellytetään, että kotien kanssa tehdään yhteistyötä nuorille järjestettävässä koulutuksessa. Vammaisille järjestettävän ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on toimia yhteistyössä kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa. Tämä edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta. Opiskelijan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 3:20 §, 1:5 §, 4:25 §.) Oppilaitoksessa tapahtuvaan opetukseen tulee liittyä yhteisöllisyyttä vahvistavaa toimintaa, joka tarjoaa mahdollisuuden arvopohdintaan ja kulttuuriperintöön perehtymiseen (Asetus ammatillisesta koulutuksesta 6.11.1998/811 1:9 §). Opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman laatimista säätelevät myös laki (566/2005) ja asetus (646/2005) Kansaneläkelaitoksen kuntoutetuksista ja kuntoutusrahaetuksista.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman (hakupäivä 21.8.2010) mukaan erityisoppilaitosten toimintaa vahvistetaan, ammatillisen koulutuksen arvostusta, houkuttelevuutta ja työelämä- lähtöisyyttä parannetaan sekä aloituspaikkojen määrää lisätään ja niitä suunnataan alueellisen työvoimatarpeen mukaan ja kasvukeskuksiin. Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelman (hakupäivä 18.4.2010) mukaan erityisopetuksen tarjonnan ja sisällön tulee vastata opiskelijan, työelämän ja yhteiskunnan tarpeisiin. Tavoitteena on, että erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tarjotaan perusopetuksen jälkeen mahdollisuus koulutukseen ja ammatilliseen kehittymiseen työtä, työtoimintaa, jatko-opintoja ja hyvää elämää varten. Toimenpideohjelman tavoitteena on erityisopetuksen kehittäminen siten, että pitkällä aikavälillä kaikille opiskelijoille voidaan tarjota heille sopiva, esteetön ja helposti saavutettava oppimisympäristö. Kaikkein vaikeimmin vammaisten nuorten koulutuksen järjestämisvastuu on ammatillisilla erityisoppilaitoksilla, jotka toimivat myös erityisopetuksen osaamiskeskuksina (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle, hakupäivä 1.9.2010).

3.2 Ammattiopisto Luovi ammatillisen erityisopetuksen kehittäjänä

Ammattiopisto Luovi syntyi 1.8.2007, kun Hengityслиitto Helin koulutusorganisaatiot Merikosken ammatillinen koulutuskeskus, Kaprakan ammatillinen koulutuskeskus sekä Hoikan opisto yhdistyivät. Luovi laajeni 1.1.2009, kun Alavuden erityisammattikoulu yhdistyi Luoviin. Luovissa opiskelee vuosittain 1460 ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijaa ja reilu 1500 opiskelijaa osallistuu aikuiskoulutuksen koulutuksiin. Luovissa työskentelee yli 850 ammattilaista yhteensä 26 paikkakunnalla ympäri Suomen. (Erytisen hyvää erityisopetusta, hakupäivä 13.5.2010.) Ammattiopisto Luovin omistaa Hengityслиitto Heli ry. Perinteisen potilasjärjestöroolin lisäksi Helillä on vahvaa palvelutoimintaa, joka koostuu koulutuksesta, kuntoutuksesta ja työllistamisestä. (Mikä on Hengityслиitto, hakupäivä 29.8.2010.)

Ammattiopisto Luovin missiona on tarjota tasavertaisia oppimismahdollisuuksia sekä yksilöllisiä reittejä työelämään ja hyvään elämisen laatuun. Visiona Luovilla on olla osaavin ja arvostetuin erityistä tukea tarvitsevien nuorten ja aikuisten koulutuksen valtakunnallinen toteuttaja, asiantuntija ja yhteistyökumppani. Luovilaisia arvoja ovat luovuus, uudistajuus, osaaminen, välittäminen ja ilo. Suomen suurimpana erityisopetuksen tarjoajana Luovi panostaa erityisopetuksen kehittämiseen ja erityisopetuksen aseman vahvistamiseen hallitusohjelmassakin mainitun tavoitteen mukaisesti. Luovi tarjoaa koulutuspalveluiden lisäksi erityisopetuksen asiantuntijapalveluita ja haluaa

toiminnallaan lisätä opiskelijoiden yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia sekä turvata alueellista tasavertaisuutta. (Erytisen hyvää erityisopetusta, hakupäivä 13.5.2010.)

3.3 Mun reitti -projektin tavoitteet ja toteutus

Mun reitti -projekti perustuu Ammattiopisto Luovin missioon tarjota tasavertaisia osallistumismahdollisuuksia ja reittejä työhön ja hyvään elämään sekä tukee Luovin ”Suomi tarvitsee kaikki kädet” -teemaa. Projektin avulla vastataan Pohjois-Pohjanmaan alueen kehittämistarpeisiin ja haasteisiin, joita projektin näkökulmasta ovat opiskelijoiden ja erityisopiskelijoiden suuret määrät ja korkea nuorisotyöttömyys. Projektin avulla edistetään opiskelijoiden työllistymistä ja työmarkkinoilla pysymistä, elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia sekä ehkäistään työelämästä ja yhteiskunnasta syrjäytymistä. (Mun reitti 2009, 5, 8; Suomi tarvitsee kaikki kädet, hakupäivä 25.5.2010.)

Kaikille erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tulee laatia Henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma (HOJKS). HOJKS -työskentelyssä tarvitaan uusia keinoja vahvistaa opiskelijan osallisuutta, motivaatiota ja tukea mahdollisuutta ja kykyä tehdä omaa elämää koskevia ratkaisuja. Mun reitti -projektin tavoitteena on: 1. kehittää erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden toiminta- ja työkyvyn ohjauksen ja arvioinnin käytäntöjä sekä vahvistaa opiskelijoiden osallisuutta oman toiminta- ja työkyvyn määrittelyssä, arvioinnissa ja kehittämisessä sekä 2. vahvistaa moniammatillista organisaatorajat ylittävää yhteistyötä opiskelijan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja voimaantumisprosessissa sekä vahvistaa työssäoppimispaikkojen roolia opiskelijoiden toiminta- ja työkyvyn arvioinnissa ja edistämisen ohjauksessa. (Luovilaisten toimintakertomus 2009, 14; Mun reitti 2009, 3, 7, 11.)

Mun reitti -projekti toteutetaan ajalla 1.3.2009-28.2.2012. Projektin toteuttaa Ammattiopisto Luovi yhteistyössä Työterveyslaitoksen, Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urheiluliitto SAKU ry:n, WinNovan (entinen Porin Ammattiopisto), Oulun kaupungin (Nuorisoasiainkeskus/Nuorten työpajatoiminta; Opetusvirasto/Erytisen tuen keskus), Oulun työvoiman palvelukeskuksen ja Oulun seudun työvoimatoimiston kanssa. Projektipäällikkönä toimii opiskelija-asianpäällikkö Riina Karvonen Ammattiopisto Luovista. (Luovilaisten toimintakertomus 2009, 14; Mun reitti 2009, 1, 6.) WinNova syntyi 1.1.2010, kun Porin Ammattiopisto, Rauman Ammattiopisto, Innova Länsi-Suomen Aikuiskoulutuskeskus ja Porin Aikuiskoulutuskeskus yhdistyivät. (Terve-tuloa WinNovaan, hakupäivä 13.5.2010.)

Mun reitti -projektin tuloksena syntyy opiskelijan toiminta- ja työkyvyn yksilö- ja ryhmävalmennusohjelma, jota toteutetaan osana opiskelijan opintoja ja henkilökohtaista opiskelujen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa (HOJKS). Valmennusohjelma sisältää opiskelijan itsearvioinnin, valmentajan arvioinnin, ohjauskeskustelut ja yksilö- ja ryhmävalmennuksen. Projektissa tuotetaan opas valmentajille ja opiskelijoille. Projektin aikana koulutetaan oppilaitosten, kuntien ja työssäoppimispaikkojen henkilöstöä valmennusohjelman ja oppaiden käyttöön. (Mun reitti 2009, 9, 11.)

3.4 Mun reitti -projektin tuloksena valmennusohjelma

Mun reitti -projektissa kehitetään erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden toiminta- ja työkyvyn valmennusohjelma, jota toteutetaan: 1. osana koulutuksen nivelvaiheiden yhteistyötä siten, että opiskelijan siirtyminen on suunnitelmallista ja joustavaa, palvelut itseohjautuvuutta ja voimaantumista tukevia ja tasalaatuisia sekä 2. osana koulutuksenjärjestäjän palveluja uudenaikaisena, opiskelijaa aktivoivana ja voimaantumista tukevana HOJKS -työskentelynä. Valmennusohjelman kehittämiseksi hyödynnetään Työterveyslaitoksen Koulutuksesta työhön ja Kohti työelämää -menetelmiä (ks. Koulutuksesta työhön, hakupäivä 20.8.2010; Kohti työelämään, hakupäivä 20.8.2010) ja SAKU ry:n Ammattiosaajan työkykypassia (ks. Ammattiin opiskelevien hyvinvointiportaali, hakupäivä 20.8.2010.) Valmennusohjelman kehittämisessä lähtökohtana ovat voimaantumisen valmennusmenetelmät Request ja VrijBaan (Mun reitti 2009, 3, 8).

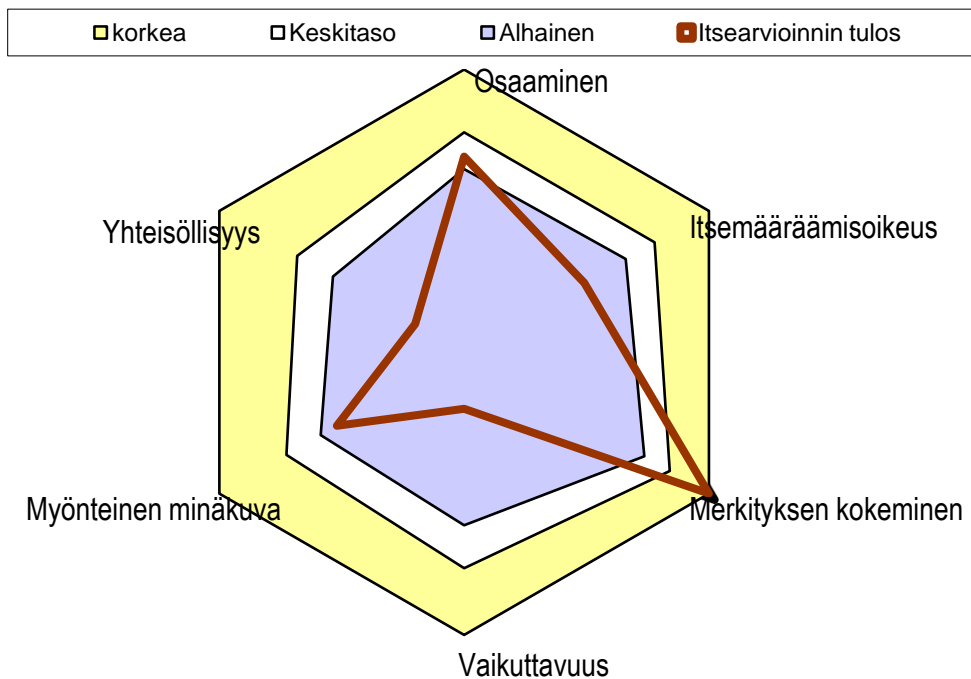
Request ja VrijBaan ovat Hollannissa vuosina 2004-2007 toteutettujen Equal (ESR) hankkeiden tuloksia, joissa on kehitetty: 1. voimaantumisen itsearviointimenetelmä ja yksilö- ja ryhmävalmennusohjelma sekä 2. voimaantumista tukevien työmenetelmien ja toimintaympäristöjen malli. EPR (European Platform for Rehabilitation) on järjestänyt Empowerment learning group -koulutuksen vuosina 2008-2009, johon projektipäällikkö Riina Karvonen osallistui. VrijBaan menetelmän jalkauttamisesta ja jatkokehittämisestä Suomen tarpeisiin sopivaksi on olemassa yhteistyösopimus EPR:n kanssa. (Karvonen 25.2.2009, keskustelu; Karvonen, 7.4.2009, luento.)

Request -hanke keskittyi voimaantumista tukevien työmenetelmien ja toimintaympäristöjen kehittämiseen. Hankkeessa tarkasteltiin kuntoutusalan työntekijöiden toimintaympäristöjä eri organisaatioissa. Request -hankkeen tulosten mukaan voimaantumista edistävää toimintaympäristöä näkyy erityisesti työntekijöiden asenteissa ja siinä, kuinka kuntoutujia kohdataan. Työntekijöillä tulee olla hyvät vuorovaikutustaidot sekä kyky motivoida ja innostaa kuntoutujia. Voimaantumista edistävää lähestymistapa tulee sisällyttää organisaation missioon ja toimintaperiaatteisiin. Voimaantu-

misen edistäminen vaatii uudenlaista johtajuutta. (Empowerment, Empowering, Environment, hakupäivä 21.8.2010; Karvonen, 7.4.2009, luento.)

VrijBaan on hollantia ja voidaan kääntää myös "Freeway to a job" eli "Vapaa tie työhön" (VrijBaan: Empowering people with disabilities, hakupäivä 25.5.2010). VrijBaan -valmennusohjelman keskeisinä tavoitteina on vahvistaa opiskelijan/kuntoutujan osallisuutta ja voimaantumista omassa kuntoutumis- ja jatkosijoittumisprosessissa sekä muuttaa ohjauksen painopistettä asiantuntija-keskeisyydestä asiakaskeskeisyyteen, hoivasta valmennukseen (Karvonen, 25.5.2009, luento). VrijBaan hanke tutki yksilön voimaantumista ja kehitti voimaantumisen itsearviointimenetelmän ja siihen liittyvän yksilö- ja ryhmävalmennusohjelman (Empowerment, Empowering, Environment, hakupäivä 21.8.2010; Karvonen, 7.4.2009, luento).

VrijBaan -valmennusohjelma sisältää sähköisen voimaantumisen itsearvioinnin, jossa on 60 väitettä kuudesta voimaantumisen osa-alueesta. Itsearvioinnin tuloksena opiskelijat saavat selville oman voimaantumisen tasonsa ja tulokset näkyvät kuudella voimaantumisen osa-alueella (Kuvio 2). Voimaantumisen osa-alueita ovat osaaminen (competence), itsemääräämisoikeus (self determination), vaikuttavuus (impact), merkityksen kokeminen (meaning), myönteinen minäkuva (positive identity) ja yhteisöllisyys (group orientation). (Empowerment, Empowering, Environment, hakupäivä 21.8.2010; Karvonen, 25.5.2009, luento; Mun reitti 2009, 3; VrijBaan Empowerment Method, hakupäivä 20.8.2010.) Voimaantumisen itsearviointia testattiin ja kehitettiin Ammatitopisto Luovissa lukuvuonna 2008-2009 (ks. Heikkinen 2009).

KUVIO 2. Voimaantumisen itsearviointin tulokset

Itsearviointin tulosten perusteella opiskelija asettaa yhdessä valmentajan kanssa käydyssä ohjauskeskustelussa tavoitteensa. Tavoitteiden saavuttamiseksi luodaan henkilökohtainen valmennusohjelma, jossa on käytettävissä yksilö- ja ryhmäharjoituksia voimaantumisen eri osa-alueiden vahvistamiseen. Valmennusohjelmaa toteutetaan osana opetussuunnitelmaa, ammatillisia, ammattitaitoa täydentäviä ja vapaasti valittavia opintoja sekä vapaa-ajan toimintaa. (Empowerment, Empowering, Environment, hakupäivä 21.8.2010; Karvonen, 25.5.2009, luento; VrijBaan Empowerment Method, hakupäivä 20.8.2010.) Itsearviointin ja valmennusohjelmaan kuuluvien harjoitusten kääntämistä ja kehittämistä on tehty koko projektin ajan ja kehittämistyötä jatketaan edelleen.

Rautakorpi (2010) on kehittänyt käytännön työvälineeksi kuntouttavaan työtoimintaan mittarin, joka auttaa asiakasta ja sosiaalityöntekijää hahmottamaan asiakkaan tilannetta ja arvioimaan siinä tapahtuvia muutoksia voimaantumisen näkökulmasta. Rautakorven tutkimuksessa kehitetty voimaantumista havainnollistava mittari sisältää kaksi erilaista osaa. Sanallisessa osassa asiakas kuvaa tavoitteitaan sekä arvioi niiden toteutumista laadullisesti. Voimaantumista havainnollistavassa osassa hän arvioi omaa tilannettaan valitsemalla mittarin asteikolta sitä parhaiten vastaavan vaihtoehdon. Mun reitti -projektissa lähtökohtana on VrijBaan voimaantumisen itsearviointi.

4 SOSIAALIPEDAGOGINEN AJATTELUTAPA KASVATUKSELLISESSA KUNTOTUTUKSESSA

Tässä luvussa kuvaan opinnäytetyön viitekehystä. Valmistuin sosiaalikasvattajaksi vuonna 1994, suoritin sosiaalipedagogiikan ammatilliset erikoistumisopinnot vuonna 1997 ja sosionomi (AMK) tutkinnon vuonna 1999. Kuten Ranne (2002, 15) on todennut, sosiaalipedagoginen orientaatio, suuntautuneisuus, on sisältynyt mm. sosiaalialan koulutuksen saaneiden sosiaalikasvattajien professionaalisuuteen. Olen hyödyntänyt kehittämistyössä sosiaalipedagogista ajattelutapaani.

4.1 Sosiaalipedagogiikka kasvatuksellisen kuntoutuksen viitekehystenä

Sosiaalipedagogiikkaan kuuluu olennaisesti kysymys, miten nuorten osallisuutta voidaan edistää. Nuorten osallisuutta tarkastellaan siinä pedagogisen toiminnan näkökulmasta, sosiaaliin tarkoitusperiin suuntautuvana kasvatuksellisenä kysymyksenä. Sosiaalipedagogiikan tehtävänä on tukea ihmistä löytämään itsensä ja paikkansa yhteiskunnassa. Tällä tehtävällä on kaksi toteutumismuotoa: osallisuuden vahvistamiseen pyrkivä yleinen sosiaalinen kasvatus, voidaan puhua myös kansaliskasvatuksesta, sekä syrjäytymisen ehkäisemiseen pyrkivä erityinen pedagoginen sosiaalinen työ. (Hämäläinen 2008, 19, 20; Nivala 2008, 11.) Sosiaalipedagogiikka liittyy syrjäytymisen tavoin yhteiskunnallisiin muutos- ja murrosvaiheisiin, kuten teollistumis- kaupungistumis- ja modernisoitumisprosesseihin sekä niihin liittyvään sosiaalisen yhteisöllisyyden muotojen murtumiseen ja sosialisointipirstoutumiseen. Sosiaalipedagogiikan pyrkimyksenä on ehkäistä ja lievittää yhteiskunnan muutoksista aiheutuvia sosiaalisia ongelmia kasvatuksen keinoin. (Hämäläinen ja Kurki 1997, 11; Lämsä 2009, 28.)

Sosiaalipedagogiikka on yhteiskuntatieteisiin laajasti perustuva kasvatuksellinen oppiala, joka yhdistää pedagogisen ja sosiaalisen. Se on sellaista sosiaalista kasvatusta, joka auttaa ihmistä kasvamaan yhteiskuntaan ja yhteiselämään toisten ihmisten kanssa. Sosiaalipedagogiikalla on erityistehtävänä syrjäytyneiden ihmisten kasvatuksellinen tukeminen arkipäivässään niin, että he askel askeleelta kykenisivät kehittämään sekä omaa että yhteisönsä elämää. (Kurki 2006a, 30.) Sosiaalipedagoginen toiminta nähdään ihmisten sosiaalisia ongelmia ehkäisevänä työnä, jossa pyritään edistämään ihmisten yhteiskunnallista osallisuutta. Työn yksi keskeinen tehtävä on luoda sellaisia sosiaalisia rakenteita, jotta yhteiskunnallinen osallisuus mahdollistuisi. (Mönkkönen, Nur-

ro & Väisänen 1999, 19-20.) Sosiaalipedagogiikassa on ensisijaisesti kyse ajattelutavasta, tietystä sosiaalipedagogisesta orientoitumisesta sosiaalisiin kysymyksiin. Sosiaalipedagogiikka on luonteeltaan sekä sosiaalisesti että persoonallisesti muotoutuvaa, se ei ole staattista, vaan sille on ominaista jatkuva pyrkimys kehittymiseen. (Hämäläinen ja Kurki 1997, 33.)

Sosiaalipedagogisessa ajattelussa lähtökohtana on tiettyjen arvojen, kuten ihmisarvon, sosiaalisuuden ja elämän yhteisöllisen luonteen pysyvyys. Olennaisena lähtökohtana on toimijoiden välinen tasa-arvoisuus sekä yksilöiden autonomian ja subjektiivisuuden kunnioittaminen. Toiminnan tavoitteena on yksilön elämänlaadun ja itseohjautuvuuden sekä viime kädessä koko yhteiskunnan hyvinvoinnin parantaminen. Sosiaalipedagogisella toiminnalla pyritään tukemaan kasvua sellaiseksi kansalaiseksi, joka kykenee kantamaan vastuuta yhteisön jäsenenä. Ihanteellisessa tilanteessa yksilön kyvyt ja ympäristön vaatimukset ovat tasapainossa, jolloin hän voi kokea oman yksilöllisyytensä ja häntä pidetään tasaveroisena yhteiskunnan jäsenenä. Ihminen nähdään oman elämänsä asiantuntijana ja oman elämänsä subjektina. (Launonen & Puolimatka, 1999, 10, 14, 20-21, 25; Murto, 2007, 47; Mönkkönen ym. 1999, 22-23, 32.)

Sosiaalipedagogisen työn periaatteita ja tavoitteita ovat mm. ryhmien ja yksilöiden itseapuun auttaminen sekä itsekasvatuksellisten prosessien käynnistäminen ja vahvistaminen. Työllä pyritään ryhmien ja yksilöiden rohkaisemiseen ja aktivointiin arjen ongelmien kohtaamiseksi ja ratkaisemiseksi. Pyritään raivaamaan esteitä, joita on yksilöiden ja ryhmien itsetoteutuksen ja oman identiteetin vahvistamisen tiellä. Sosiaalinen kasvatus on vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön perustuva prosessi, joten sosiaalipedagogisen työn menetelmät ovat asiakaskeskeisiä ja vuorovaikutteisia. (Hämäläinen & Kurki 1997, 13, 18-19; Mönkkönen ym. 1999, 15; Ranne-Lundmark 2000, 11.) Oleellista on saada ihmiset tiedostamaan muutoksen mahdollisuudet omassa arjessaan. Sosiaalipedagogiikassa korostuvat yhteisölliset, dialogiset ja luovat työmuodot sekä osallisuuden edistäminen. (Hämäläinen 2008, 20; Ranne 2002, 137; Ranne 2005, 15-16.)

4.2 Kasvatuksellinen kuntoutus yhtenä kuntoutuksen osa-alueena

Kasvatukselliselle kuntoutukselle voidaan hakea teoriaperustaa erilaisista kasvatuksen ja kuntoutuksen teorioista. Sosiaalipedagogiikka tarjoaa yleisellä tasolla kuntoutukselle ja kasvatukselle yhteisen pedagogisen viitekehyksen, sillä sosiaalipedagoginen ajattelutapa kattaa kasvatuksen ja kuntoutuksellisuuden. Kasvatukselliseen kuntoutukseen liittyvä käsitys kasvatuksesta liittyy sosi-

aalipedagogisiin ajatuksiin, jonka periaatteena on mm. yksilöllisyyden kasvatuksellinen tukeminen. (Lämsä 2010a, 39; Murto, 2007, 17, 70, 79, 84.)

Kuntoutuksen osa-alueita ovat lääkinnällinen, ammatillinen, kasvatuksellinen ja sosiaalinen kuntoutus. Kasvatuksellinen kuntoutus yhdistää kasvatuksen, opetuksen, oppilashuollon ja kuntoutuksen toisiinsa. Kasvatuksellista kuntoutusta pidetään erityisopetuksen järjestelynä ja erityisopetus on jo sinänsä kuntouttavaa toimintaa. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 23, 24; Murto, 2007, 1, 8.) Kasvatus ja kuntoutus määritellään muuttuvaksi ja muutokseen tähtääväksi toiminnaksi itsessään. Niiden tehtävänä on tukea ja edistää yksilön kehitystä ja toimintakykyä. Erityiskasvatus puolestaan nähdään yleisen kasvatuksen tukimuotona. Samalla se on kuntoutusta muiden kuntoutusmuotojen ohella. Erityiskasvatus on alue, jossa kuntoutus ja kasvatus kohtaavat väistämättä. (Sipari 2008, 10.)

Kuntoutus on yksi keino lisätä väestön työ- ja toimintakykyä ja antaa ihmisille voimavaroja oman elämän hallintaan. Kuntoutuksen tavoitteena on kuntoutuminen. Kuntoutumisen näkökulmasta kuntoutus voidaan määritellä ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessiksi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. Kuntoutus on suunnitelmallista ja monialaista, usein pitkäjänteistä toimintaa, jonka tavoitteena on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan elämäntilanteensa. Kuntoutujan oma osallisuus kuntoutusprosessissa ja vaikuttaminen ympäristöön ovat tämän päivän kuntoutuksen ydinkysymyksiä. (Kuntoutusselonteko, hakupäivä 9.8.2010.)

Kuntoutustoiminta on laajentunut ja monipuolistunut viime vuosikymmeninä. Kuntoutuksen perinteisen, vajavuuskeskeisen toimintamallin rinnalle on tulossa valtaistava (empowerment) tai ekologinen toimintamalli, jossa korostetaan kuntoutujan osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia ja nähdään kuntoutuja ympäristö- ja vuorovaikutussuhteissaan. (Karjalainen 2004, 20; Kuntoutuksen tutkimuksen kehittämisohjelma, hakupäivä 17.4.2010; Järvikoski & Karjalainen 2008, 81, 85; Sipari 2008, 29; ks. myös Järvikoski & Härkäpää 2004, 53, 54; Murto, 2007, 31.)

Kasvatuksellisen kuntoutuksen tavoitteena on yksilön toimintakyvyn ja elämänhallinnan kehittäminen kasvatuksen, opetuksen, opiskelijahuollon ja kuntoutuksen keinoin. Kasvatuksellisen kuntoutuksen ihmis- ja oppimiskäsityksen perusteella sen taustalla olevina arvoina voidaan pitää yksilöllisyyttä, ihmisarvoa, kokonaisvaltaisuutta ja osallisuutta. (Lämsä 2010a, 40, 41.)

4.3 Dialogi – yhteistä ajattelua

Kuntoutustapahtuma on aina ainutlaatuinen prosessi, jonka ytimenä on kuntoutujan ja kuntoutuksen ammattilaisen välinen yhteistyö ja vuorovaikutus, jossa avoimuudella ja keskinäisellä luottamuksella on suuri merkitys. Toimiva moniammatillinen yhteistyö ja hyvä vuorovaikutus asiakkaan kanssa voivat jo sinällään olla kuntouttavia. (Järvikoski & Karjalainen 2008, 87, 88, 91.) Kuntoutuminen on aina vuorovaikutuksellinen prosessi. Kuntoutujalla täytyy olla halu kuntoutua, minkä takia kuntoutuksella täytyy olla selkeät tavoitteet, jotka ovat samat sekä asiakkaalle itselleen että häntä kuntouttaville. Tavoitteena tulee olla osallisuuden ja osallistumismahdollisuuksien lisääminen. (Välimäki 2008, 49.)

Kuntoutumisen keskeisen elementin muodostaa yksilöllisyyden huomioonottaminen. Tarvitaan aitoa kohtaamista ja hyväksymistä, mikä on auttamisen ja tukemisen tärkein lähtökohta. Parhaassa tapauksessa opetuksessa ja oppilashuollossa on kyse positiivisten voimavarojen löytämisestä. Kasvatuksessa ja kuntoutuksessa on keskeistä jatkuva sosiaalinen vuorovaikutus. (Murto 2007, 4, 29.) Aito kohtaaminen on opiskelijan kunnioittamista tasa-arvoisena ihmisenä. Aikuinen on kiinnostunut opiskelijasta ihmisenä eikä pelkästään hänen suorituksistaan ja saavutuksistaan. Aito kohtaaminen on enemmän asenne nuoria kohtaan kuin työmenetelmä. (Veivo-Lempinen 2009, 197, 202, 206.)

Dialogin etymologia on kreikan kielen sanassa *dialogesthai*. Sen alkuperäinen merkitys on puhua (ja ajatella) yhdessä jostakin sellaisella tavalla, että puhujien *välille* syntyy jotain yhteistä, vaikka heidän näkemyksensä poikkeaisivatkin paljon toisistaan. He ikään kuin liikkuvat kohti samaa paikkaa, joka voi olla myös sen tajuaminen, ettei yhteisymmärrystä voida saavuttaa. Dialogi on yhteinen merkitysten muodostamisen prosessi. (Haarakangas 2008, 26, 52.) Dialogi tarkoittaa yhdessä tapahtuvaa perehtymistä johonkin asiaan; dialogi on tapa ajatella ja miettiä yhdessä. Dialogi ei ole yhden ihmisen toiseen kohdistamaa toimintaa, vaan ihmiset käyvät dialogia yhdessä. (Isaacs 2001, 30.)

Dialogissa oleminen on vähintään kahden ihmisen vuorovaikutusta, jossa molemmat huomioivat toisensa ja vastaavat toisilleen ja jossa he sovittautuvat toistensa toimintoihin. Dialogi on välitöntä, se tapahtuu tässä ja nyt, ja se on vastavuoroista eli se edellyttää yhteistoiminnallista suhdetta osa-puolten välillä. Dialogin perusajatuksena on, että keskustelua ei suunnitella ennakkoon vaan keskustelu alkaa, kun kaikki vuorovaikutukseen osallistuvat henkilöt ovat paikalla. Dialogi on

vuorovaikutussuhde, jota parhaimmillaan luonnehtivat keskinäinen kunnioitus, tasavertaisuus ja avoimuus. Tällöin osapuolet ovat dialogisessa suhteessa keskenään ja he voivat jakaa yhdessä kokemuksiaan ja merkitysmaailmaansa. (Haarakangas 2008, 25, 26; Seikkula & Arnkil 2005, 117.) Dialogissa pyritään saamaan käyttöön tilanteeseen kytkeytyvien ihmisten ”kollektiivista älykkyyttä”. Yhdessä toimijat ovat tiedostavampia ja erottavat avarammin uusia suuntauksia ja luovia mahdollisuuksia. (Järvikoski & Karjalainen 2008, 92.)

Dialogisuudessa ei ole keskeisintä tekninen osaaminen vaan suhtautumistapa, perusasenne, ajattelutapa (Seikkula & Arnkil 2005, 15). Dialoginen vuorovaikutus rakentuu oletukselle, että tieto rakentuu vuorovaikutuksessa ja ihminen on oman elämänsä tapahtumiin aktiivisesti vaikuttava toimija. Dialogisen vuorovaikutuksen olemukseen kuuluu, että vuorovaikutuksen osapuolet ovat kiinnostuneita tutkimaan toistensa esittämiä näkökulmia ja että heillä on rohkeutta uusien ideoiden yhteiseen kehittelyyn. Dialogisuus ei ole pelkkää puhetta, toisen kuuntelua tai keskustelua. Se on enemmän, sillä siinä parhaimmillaan molemmat oppivat ja voivat muuttaa mielipiteitään tai asenteitaan. (Mönkkönen 2007, 88-89, 185.)

4.4 Voimaantumisen määrittelyä

Sosiaalipedagogisesta näkökulmasta on kiinnostavaa erityisesti empowerment -henkisen sosiaalisen muutostyön esille nousu. Se tarkoittaa muutostyötä, jossa ihmiset oppivat hallitsemaan omaa elämäänsä, alistetut saavat lisää osallistumisen mahdollisuuksia ja paikalliset yhteisöt uusia voimavaroja. Olennaista näissä prosesseissa on se, että ihmiset lähtevät itse liikkeelle, voimistuvat ja kasvavat oman elämänsä subjekteiksi. Ihmisten vahvistamiseen (empowerment) tähtäävää työtä tehdään asuinalueilla ja yhteisöissä, ihmisten arjen keskellä. Sosiaalipedagoginen toiminta on yhteiskunnan sisäisten haasteiden kohtaamista ja ratkaisemista tavalla, joka auttaa yksilöä kiinnittymään lähiyhteisöön ja rakentamaan mielekkään elämän. (Niemi 2001, 48, 60.)

Kokon (2006, 170; ks. Freire 2005) mukaan valtaistumisen käsite on lähtöisin Paulo Freiren pedagogiikasta 1960-1970 -luvulta. Teoksissaan Freire on käsitellyt mm. vapautuksen, kasvatuksen ja toivon pedagogiikkaa ja hän on korostanut dialogisuuden merkitystä vapautuksen käytäntönä. Empowerment -prosessista on Suomessa ollut käytössä useita termejä mm. toimintavoiman tai -vallan vahvistuminen, täysivaltaistaminen, täysivaltaistuminen, valtaistuminen, valtuttaminen, valtuuttaminen, voimaantuminen, voimaistaminen, voimavaraistaminen, voimavaraistuminen sekä voimavarojen vahvistuminen. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 130; Kokko 2006, 170; Takanen

2005, 229-230). Voimaantumista on tarkasteltu tieteellisesti mm. psykologian, kasvatustieteen, sosiologian ja hoitotieteen alueella. Siitä puhutaan sosiaalipolitiikan ja sosiologian näkökulmasta valtaistumisena, valtaantumisen ja syrjäytymisen puheessa sosiaalisena vahvistumisena. Voimaantuminen liittyy vahvasti mahdollisuusajatteluun. (Takanen 2005, 229.)

Siitonen (1999, 93) määrittelee voimaantumisen seuraavasti:

1. Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, jota ei tuota tai aiheuta toinen ihminen. Voimaantumisen kannalta toimintaympäristön olosuhteet (esim. valinnanvapaus ja turvalliseksi koettu ilmapiiri) voivat olla merkityksellisiä, ja tämän vuoksi voimaantuminen voi olla jossain tietyssä ympäristössä todennäköisempää kuin toisessa. Ihminen ei voimaannu ulkoisella pakolla tai toisen ihmisen päätöksen seurauksena.
2. Voimaantunut ihminen on löytänyt omat voimavaransa. Hän on itse itseään määräävä ja ulkoisesta pakosta vapaa. Voimaantumisen ominaisuudet ilmenevät eri ihmisissä eri ominaisuuksina, käyttäytymisenä, taitoina, ja uskomuksina, ja voimaantumisen ominaisuudet voivat myös vaihdella, myös voimakkuusasteeltaan, ympäristön ja ajankohdan mukaan.

Siitosen (1999, 99; 25.5.2009, luento) mukaan voimaantuminen vaikuttaa katalyytin tavoin sitoutumiseen. Vahva katalyytti (empowerment) johtaa vahvaan sitoutumiseen ja heikko katalyytti (disempowerment) johtaa heikkoon sitoutumiseen. Erityisesti vapaus, vastuu, hyväksyntä, turvalliseksi koettu oppimisympäristö, myönteinen ilmapiiri, tasa-arvoisuus, arvostus ja luottamus ovat yhteydessä sisäisen voimantunteen muodostumiseen. Voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin. Sisäinen voimantunne on omia voimavaroja ja vastuullista luovuutta vapauttavaa tunnetta. Sisäisen voimantunteen saavuttaneista heijastuu myönteisyys ja positiivinen lataus, joka on yhteydessä hyväksyvään luottamukselliseen ilmapiiriin ja arvostuksen kokemiseen. Sisäisen voimantunteen saavuttaneella ihmisellä on halu yrittää parhaansa ja ottaa vastuu myös yhteisön toisten jäsenten hyvinvoinnista, käyttämällä rohkeasti ja luottavaisesti toimintavapauttansa.

Heikkilän ja Heikkilän (2005, 3, 4, 30, 31) mukaan voimaantuminen edellyttää ennakkoluulotonta vuorovaikutusprosessia sosiaalisen suhdeverkoston tukemana. Itsensä voimattomiksi (powerless) tuntevat ihmiset rohkaistuvat kasvattamaan persoonallista ja sosiaalista voimaa itsessään. Poliittisessa kielessä voimaantuminen on alkanut tarkoittaa ihmisten omaehtoista itsensä auttamista. Voimaantumiseen sisältyy ihmisen elämän arvojen kunnioittaminen. Voimaantuminen on päättymätön prosessi, joka etenee, pysähtyy, taantuu ja jälleen etenee yksilön erilaisten elämäntilanteiden mukaan. Tätä sisäistä prosessia voidaan tietoisesti rikastuttaa ja edistää luomalla sellaiset ulkoiset olosuhteet, jotka edistävät ihmisen optimaalista muuttumista ja kasvua. Yhteistoiminta tekee voimaantumisen monipuolista ja siitä saa tervetullutta palautetta. Voimaantumisen

vahvistuessa myös osallistuminen lisääntyy. Yhteisvoimalla on merkitystä voimaantumisen ehtona. Ihmisenä kasvamista tai kehittymistä tukee parhaiten avoin sosiaalinen kanssakäyminen. Jokainen osapuoli kasvattaa valtaa suhteessa itseensä hyväksymällä myös muiden kasvun ja tukemalla sitä. Voimaton ei kykene toisen tukemiseen. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 28, 29.)

Voimaantuminen auttaa ihmisiä tehokkaammin käyttämään taitojaan ja voimavarojaan sekä lisää itsevarmuutta. Voimaantuminen motivoi, luo tilaa luovuudelle ja uudistamiselle sekä rohkaisee tekemään itsenäisiä päätöksiä. Voimaantumista kutsutaan myös sisäiseksi johtajuudeksi. (Empowerment, Empowering, Environment, hakupäivä 21.8.2010.) Voimaantumista ei voi tehdä ihmisille tai ihmisten puolesta, se tapahtuu yhdessä ihmisten kanssa. Voimaantumista mahdollistavassa toiminnassa ammattilaisten hyvät vuorovaikutustaidot ovat erittäin tärkeitä. (Thompson 2007, 22.)

Voimaantuminen on prosessi eikä lopputulos. Se edellyttää toteuttajaltaan sisältöpäin ohjattua muutosta, joka etenee jokaisen omassa tahdissa ja omilla ehdoilla. Yksilöllisen kehityksen ovi on lukittu sisältöpäin, ja jokaisen pitää avata se itse. Voimaantumisprosessi ei käynnisty ulkopuolisilla käskyillä. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 14, 220.) Voimaantumista edistävässä toimintaympäristössä on Juha Siitosen mukaan äärimmäisen tärkeää arvostava kohtaaminen ja jokaisen 100 %:nen ihmisarvo. Jokainen voimaantuu omalla tavallaan, joten voimaantumista voi vain pyrkiä mahdollistamaan. (Siitonen 25.5.2009, luento.)

Voimaantuminen on tärkeässä roolissa Mun reitti -projektissa. Tietoisena siitä, että empowerment sanan käänökselle on olemassa monia mahdollisuuksia ja tulkintoja, käytän raportissani sanaa voimaantuminen tarkoittamaan sitä, että voimaantuminen liittyy ihmisen hyvinvointiin ja se ymmärretään itsestä lähtevänä henkilökohtaisena ja sosiaalisena prosessina, jossa keskeistä on kokemus voimavarojen lisääntymisestä (Kokko 2006, 170; Siitonen 1999). Kaarina Ranne (2002, 66) on kuvannut, että sosiaalipedagogiikassa käytetään usein ilmaisua ”itseapuun auttaminen”, jolla tarkoitetaan oman elämän päättäjänä toimimista. Voimaantumisen edistäminen on mielestäni mitä suuremmissa määrin sosiaalipedagogista itseapuun auttamista.

5 KEHITTÄMISMENETELMÄNÄ TOIMINTATUTKIMUS

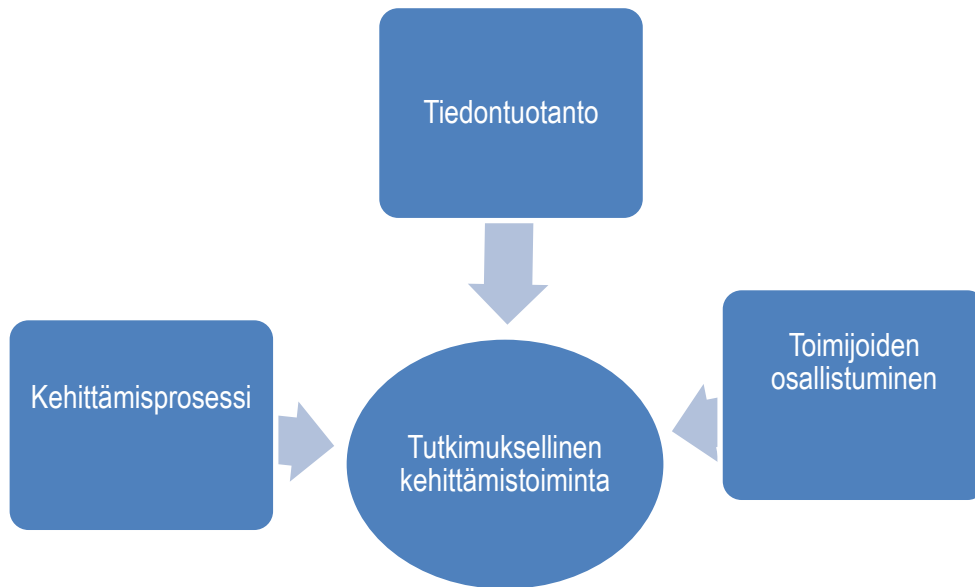
Seuraavaksi siirryn toimintatutkimuksen maailmaan. Toimintatutkimus valikoitui kehittämistyön menetelmäksi, koska se oli sopivin käytettäväksi tässä kehittämistyössä. Sosiaalipedagogiikka on toimintatiede ja toiminnallinen oppiala (Ranne 2002, 135). Sosiaalipedagogiikkaan toimintatutkimus sopii erityisen hyvin siksi, että sen rakenteissa on aina mukana toivon ulottuvuus, uskotaan paremman huomisen mahdollisuuteen. Sosiaalipedagogisesti oleellista toimintatutkimuksessa on myös jokaisen ihmisen kunnioittaminen yhtä arvokkaana persoonana ja siten myös usko jokaisen ihmisen kykyyn parantaa omaa ongelmallista tilannettaan. (Hämäläinen & Kurki 1997, 46.) Aluksi hahmottelen, mitä on kehittäminen ja mitä on tutkimus.

5.1 Kehittäminen + tutkimus = tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Kehittää tarkoittaa Suomen kielen perussanakirjan (1990, 431) mukaan 1. tehdä tai muuttaa jokin vähitellen joksikin, muuttaa jotakin johonkin suuntaan, muokata, muovata; kypsyttää, koulua, edistää sekä 2. tuottaa, kasvattaa, synnyttää, muodostaa. Kehittäminen on tiettyjen toimintaperiaatteiden ja toimintojen tarkoituksellista muuttamista. Tuloksena on jokin aikaisempaa parempi, tehokkaampi tai muuten suotavampi asioiden tila. (Kirjonen 2006, 117-118.) Kehittäminen on luonteeltaan ennen kaikkea käytännöllistä asioiden korjaamista, parantamista ja edistämistä. Onnistunut kehittäminen saattaa levitä myös laajemmin muiden organisaatioiden ja toimijoiden käyttöön. Kehittäminen tähtää muutokseen, sillä tavoitellaan jotakin parempaa tai tehokkaampaa kuin aikaisemmat toimintatavat tai -rakenteet. (Toikko & Rantanen 2009, 16.)

Kehittämistoiminnan ja tutkimuksen suhde voidaan hahmottaa siten, että kehittämisessä sovelletaan tutkimuksen tietoa. Tutkimus tuottaa uusia asioita ja uutta tietoa, joita sovelletaan käytäntöön. (Toikko & Rantanen 2009, 19.) Tutkimuksella tavoitellaan tietoa. Kehittämisen tavoitteena on saada aikaan parannettuja tuloksia. Tutkimus- ja kehittämistoiminta yhdistää nämä molemmat tehtävät. (Anttila 2007, 9.) Tutkimukseen kuuluu suunnitelmallinen ja tavoitteellinen tutkimusprosessi, joka myös dokumentoidaan siten, että prosessin luotettavuus ja tarkoituksenmukaisuus on jälkeenpäin tarkistettavissa (Kivipelto 2008, 11).

Toikko ja Rantanen (2009, 10) kirjoittavat tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta, jota lähestytään kehittämisprosessin, toimijoiden osallistumisen ja tiedontuotannon näkökulmista (Kuvio 3).

KUVIO 3. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan näkökulmat (Toikko & Rantanen 2009, 10)

Toikko ja Rantanen (2009, 165) hahmottavat kehittämistoiminnan ennen kaikkea sosiaalisena prosessina. Kehittämis toiminta ei useinkaan etene suunnitelmallisesti ja loogisesti, vaan muuntuvana ja osin myös katkoksellisena prosessina. Kehittäminen on ennen kaikkea sosiaalinen prosessi ja ihmisten välistä vuorovaikutusta (Seppänen-Järvelä 2006, 23; Toikko & Rantanen 2009, 89). Kehittämisessä sovitellaan näkemyksiä ja muodostetaan yhteistä ymmärrystä. Erilaisten näkemysten hyväksyminen mahdollistaa toimijoiden aidon ja tasavertaisen osallistumisen. Osallistuminen tarkoittaa myös kehittäjän osallistumista toimintaan, mutta myös käytännön toimijoiden osallistumista kehittämiseen. Yhteiseen kehittämiseen pyritään keskinäisen dialogin avulla. (Toikko & Rantanen 2009, 10, 11.)

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta on tiedontuotantoa, jossa kysymyksenasettelut nousevat käytännön toiminnasta ja rakenteista. Tällöin ei enää voida puhua tutkimustiedon soveltamisesta, vaan uudesta tiedonmuodostuksen tavasta, jossa tutkimus on avustavassa roolissa. Kehittämis toiminnassa tavoitellaan konkreettista muutosta, mutta samalla siinä pyritään perusteltuun tiedon

tuottamiseen. Kehittämisprosessin aikana tuotettu tieto on tyypillisesti luonteeltaan käytännöllistä, sen tehtävä on tukea kehittämistä. (Toikko & Rantanen 2009, 22-23, 113.)

5.2 Toimintatutkimus käytännöllisenä dialogisena prosessina

Menetelmät ovat se risteämiskohta, jossa tutkimus ja kehittäminen eritoten kohtaavat. Menetelmä on olennainen osatekijä kehittämisessä: se on tiedon tuottamisen väline. Tutkimuksen ja kehittämisen risteämipaikkana toimintatutkimus on ehkä kaikkein tärkein. Muutokseen pyrkiminen, käytäntöihin suuntautuminen ja tutkittavien osallistuminen ovat piirteitä, jotka yhdistävät erilaisia toimintatutkimuksia. (Seppänen-Järvelä 2006, 21, 24, 31.) Tieteellisenä lähestymistapana toimintatutkimus on saanut alkunsa USA:ssa 1940 -luvulla, jolloin Kurt Lewin otti käyttöön käsitteen action research (Aaltola & Syrjälä 1999, 13; Heikkinen 2007, 23; Toikko & Rantanen 2009, 29).

Kehittämistyö on läheistä sukua toimintatutkimukselle. Siinä edetään portaittain tunnustellen, onko suunta oikea. Suuntaa on mahdollista ja pitääkin muuttaa, mikäli jokin askel ei tavoita tukevaa pohjaa. (Kirjonen 2006, 125.) Toimintatutkimuksen selkeänä tarkoituksena on parantaa käytäntöä. Se tähtää muutokseen ja lähtee niistä ongelmista, joita tutkimukseen osallistujat itse elämässään kokevat ja tuntevat. Toimintatutkimus on tietty tapa orientoitua ja olla tutkijana. Se on työmenetelmä, ajattelun malli, ei tekniikka. (Hämäläinen & Kurki 1997, 45, 46.) Toimintatutkimus sopeytyy hyvin tilanteisiin, missä toiminnan avulla pyritään muuttamaan jotakin ja samanaikaisesti lisäämään sekä ymmärrystä että tietoa muutosta kohtaan (Anttila 2007, 135). Toimintatutkimus korostaa todellisuuden muuttamista osana tutkimusprosessia. Ideana on saada aikaan muutoksia sosiaalisessa todellisuudessa ja samalla tutkia näitä muutoksia. Kysymys on toiminnan kehittämisestä ja sen samanaikaisesta systemaattisesta seurannasta. Toimintatutkimuksen tavoitteena on parantaa sosiaalisia käytäntöjä. (Toikko & Rantanen 2009, 29-30.)

Toimintatutkimus on prosessi, jossa ymmärrys ja tulkinta lisääntyvät vähittäin. Sosiaalista toimintaa ei voi pysäyttää, vaan ilmiöt ovat jatkuvassa muutoksessa, ja sosiaalisen maailman ymmärtäminen on prosessi sinänsä. Toimintatutkimuksesta ei voi etukäteen kirjoittaa täsmällistä tutkimussuunnitelmaa eikä sen tiedonhankinnan etenemistä voi kuvata tarkasti, vaan tutkija oppii koko ajan tutkimuskohteestaan ja menetelmistään. Aito tieteellinen tutkimus on aina suunnattu kohti sellaista, mitä ei vielä ole olemassa. Toimintatutkija ei välttämättä alussa edes tiedä kaikkia niitä kysymyksiä, tutkimusongelmia, joihin hän joutuu tutkimuksensa kuluessa vastaamaan. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 38; Heikkinen 2007, 36; Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 85, 86.)

Toimintatutkimuksessa tutkitaan ihmisten toimintaa ja kehitetään käytäntöjä entistä paremmiksi järkeä käyttämällä. Toimintatutkimus kohdistuu erityisesti sosiaaliseen toimintaan. Tutkimusstrategiana toimintatutkimus pyrkii käytännön toiminnan ja teoreettisen tutkimuksen vuorovaikutukseen. Toimintatutkimus on yleensä ajallisesti rajattu tutkimus- ja kehittämisprojekti, jossa suunnitellaan ja kokeillaan uusia toimintatapoja. (Aaltola & Syrjälä 1999, 13; Heikkinen 2007, 16, 17.)

Toimintatutkija osallistuu tutkimaansa toimintaan tehden tutkimuskohteeseensa tarkoitukselliseen muutokseen tähtäävän väliintulon, intervention. Interventiossa muutetaan jotain – tehdään jotain toisin kuin on ennen tehty – ja katsotaan, mitä sitten tapahtuu. Toimintatutkija on aktiivinen vaikuttaja ja toimija, eikä hän edes oleta olevansa ulkopuolinen tai neutraali. Toimintatutkimuksessa pyritään valamaan uskoa ihmisten omiin kykyihin ja toimintamahdollisuuksiin, toisin sanoen voimaannuttamaan tai valtuttamaan (empower) heitä. (Heikkinen 2007, 19-20; Heikkinen & Jyrämä 1999, 44.) Sosiaalipedagogisessa väliintulossa, interventiossa, on painotetusti kysymys syrjäytymisen ehkäisystä. Siinä pyritään tukemaan asiakkaan tai ryhmän omia kykyjä löytää ratkaisuja omiin elämän tilanteisiin. Interventioissa dialogisuus on tärkeää. (Ranne-Lundmark 2000, 11; Ranne 2002, 114, 139.)

Toimintatutkimusta luonnehditaan sen kaksoistavoitteilla, kehittäminen ja osallistaminen. Se on lähestymistapa, jota osallistajat toteuttavat sosiaalisissa tilanteissa kehittääkseen käytäntöjään ja ymmärrystään käytännöistä. Sen olennainen ominaisuus on, että tutkimus ei pääty tulosten tulkitintaan tai teoreettiseen ymmärrykseen vaan siirtyy seuraavaan vaiheeseen, toimintaan tilanteen muuttamiseksi paremmaksi, minkä jälkeen toiminnan tuloksia seurataan. (Robson 2001, 39-40.) Toimintatutkimuksen olennainen ominaisuus on sen toteuttaminen yhdessä niiden kanssa, joiden ongelmasta on kysymys. Sen tehtävänä ei ole ainoastaan kuvata tai selittää, vaan myös muuttaa sosiaalista todellisuutta. (Seppänen-Järvelä 1999, 86-87)

Toimintatutkimus on teoreettisilta sitoumuksiltaan joustava monitieteinen lähestymistapa, joka sisältää hyvinkin erilaisia suuntauksia. Osallistava toimintatutkimus (participatory action research) korostaa toimijoiden aktiivista roolia varsinaisina tutkijoina ja toimijoiden osallistumista yhteisesti jaettuun tiedontuotannon prosessiin. (Heikkinen 2007, 33; Heikkinen, Kontinen & Häkkinen 2007, 50; Toikko & Rantanen 2009, 30, 34, 115.) Tämä kehittämistyö pyrkii osallistavaan toimintatutkimukseen siten, että kehittämistyöhön osallistujat nähdään aktiivisina toimijoina kehittämisproses-

sisä. Toimintatutkimuksen interventioiden kautta he ovat osallistuneet kehittämisprosessin edistämiseen ja arviointitiedon tuottamiseen.

5.3 Toimintatutkimuksen aineistot ja analysointi

Toimintatutkimuksessa on kyse joustavasta ja vaiheittaisesta kehittämisestä, jossa jatkuvasti pyritään hyödyntämään kokemuksia ja eri aineistonkeruuvaiheista saatava palaute meneillään olevan prosessin kehittämiseksi. Tutkimuksen tulee kyetä joustamaan kentältä saatavien viestien mukaisesti. Tutkimukseen kuuluu tutkimusaineiston jatkuva analysointi ja tulosten käyttäminen toiminnan kehittämiseen. Toimintatutkijan tärkeimpiä tiedonkeruun menetelmiä ovat osallistuva havainnointi, tutkimuspäiväkirja ja haastattelu. Aineistoja voivat olla myös toiminnan aikana tuotettu kirjallinen materiaali, kuten muistiot, pöytäkirjat, raportit, kirjoitelmat tai sähköpostiviestit. Toimintatutkimuksessa voidaan hyödyntää määrällistä aineistoa, kuten kyselylomakkeella kerättyä aineistoa. Aineistonkeruuta koskevia yksityiskohtaisia ratkaisuja ei voida välttämättä tehdä etukäteen, vaan ratkaisut tehdään tutkimusprosessin kuluessa ja tutkimusasetelmien muotoutuessa vähitellen selkeämmiksi ja joidenkin asioiden vaatiessa tarkempaa perehtymistä. (Huovinen & Rovio 2007, 103, 104, 112; Kiviniemi 1999, 68, 74; ks. myös Toikko & Rantanen 2009, 142-143.)

Laadullinen tutkimus on luonteeltaan *prosessiorientoitunutta*. Laadullisen tutkimuksen aineiston keruussa käytetään menetelmiä, jotka vievät tutkijan lähelle tutkittavaa kohdettaan. Aineiston analysointi on laadullisessa tutkimuksessa aineistolähtöistä. Analysoinnissa jäsennetään aineistosta käsin ne teemat, jotka ovat tutkittavan ilmiön kannalta tulkittavissa merkityksellisiksi. (Kiviniemi 2001, 68, 75.) Kehittämistoiminnassa on vain harvoin aikaa täysin aineistolähtöiseen analyysiin. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä mahdollisimman tiheään analyysiin, mutta kehittämis toiminnassa joudutaan usein tyytymään laadullisen aineiston luokitteluun ja karkeaan tulkintaan. Laadullisia aineistoja lähestytään kehittämis toiminnan kysymyksenasettelun näkökulmasta. Kehittämisaineistojen analyysit ovat siten kapeampia ja pinnallisempia kuin perinteiset tutkimusanalyysit. (Toikko & Rantanen 2009, 140, 141.)

Tämän kehittämistyön aineiston muodostavat interventioissa tuotetut materiaalit, interventioiden suunnitelmat ja muistiot, kehittämistyön aikana tuotetut muistiot ja sähköpostiviestit sekä Webropol -kysely. Koko kehittämisprosessin ajan olen tehnyt osallistuvaa havainnointia ja kirjannut huomioitani oppimispäiväkirjaan. Kehittämis työn aineistot esittelen tarkemmin luvussa seitsemän.

5.4 Toimintatutkimuksen osallistava arviointi

Lindhin ja Suikkasen (2008, 69, 70, 71) mukaan arviointi on alettu nähdä aiempaa selkeämmin dynaamisena ja dialogisena neuvottelutapahtumana ja oppimisen välineenä. Arvioinnissa on keskeistä osallistava ja dialoginen prosessi, joka tähtää arvioitavan kohteen muuttamiseen ja kehittämiseen entistä paremmaksi.

Tietojen kerääminen, analyysi ja tulkinta sekä kertyvän tiedon pohjalta tapahtuva oman toiminnan reflektio ovat toimintatutkimuksen olennaisia osia. Tutkimuksen tuottamat tulokset käytetään välittömästi hyväksi toiminnan kehittämisessä ja kehittämistyön tuloksia tarkastellaan uudestaan tutkimuksen keinoin. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 243.) Toimintatutkimuksessa pyritään toiminnan kehittämiseen reflektiivisen ajattelun avulla. Reflektiivisyydellä tarkoitetaan sitä, että ihminen kohdistaa huomionsa itseensä ajattelevana subjektina. Hän tarkastelee omia ajatussisältöjään, kokemuksiaan ja itseään tajuavana ja kokevana olentona. Hän ikään kuin etäännyttää itsestään ja näkee oman toimintansa ja ajattelunsa uudesta näkökulmasta. (Heikkinen 2007, 33-34.) Arvioinnin yhtenä tehtävänä on suunnata kehittämistoiminnan prosessia (Toikko & Rantanen 2009, 60).

Arvioinnissa kiinnostaa toimijoiden kokemukset ja niiden kautta kertyvä tieto. Huomio pyritään kiinnittämään arvioitavan toiminnan kokonaisuuteen. Samalla mahdollistetaan se, että toiminnan tavoitteita ja interventioita voidaan tarkentaa ja muuttaa koko prosessin ajan. Erityispiirteenä on kaikkien niiden osapuolien mukanaolo arvioinnin suunnittelussa ja toteutuksessa, joita koskevia asioita arvioitavassa toiminnassa tutkitaan tai kehitetään. Eri metodien käyttö, kuten kyselytutkimuksen ja ryhmämuotoisen tiedonkeruun vuorottelu, tuo arviointiin erilaista tietoa. (Kivipelto 2008, 16, 26, 27.)

Osallistavassa arvioinnissa käytetään eri toimijoita osallistavia menetelmiä ja he myös osallistuvat arviointiin. Osallistumisen periaatteet tulevat hyvin esille toimintatutkimuksessa. Ihmisten tulee itse olla tutkimassa ja kehittämässä heitä koskevia asioita. Samalla ajatellaan, että kun nämä periaatteet toteutuvat, ihmiset aktivoituvat myös tekemään oma-aloitteisesti tarvittavia uudistuksia ja kehittämistoimia. Valitaan sellaisia tiedonkeruu- ja analysointimenetelmiä, jotka edistävät eri toimijoiden demokraattisen osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Dialogin käytössä havainnollistuu, että osallistava arviointi on myös oppimisen väline. (Kivipelto 2008, 24.)

6 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS

Tässä luvussa tuon esille kehittämistyön tarkoitusta ja tutkimuskysymyksiä, joihin haettiin vastauksia dialogisilla työmenetelmillä. Kuvaan myös omaa rooliani kehittämistyössä.

6.1 Kehittämistyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Alkuvuodesta 2009 tutustuin Mun reitti -projektin projektisuunnitelmaan ja kävin projektipäällikkö Riina Karvosen kanssa keskustelua siitä, miten projekti hyötyisi opinnäytetyöstä. Kehittämisen kohteeksi rajautuivat ryhmävalmennusohjelman ja valmentajan oppaan kehittäminen.

Opinnäytetyönä tehtävän kehittämistyön tarkoituksena oli ryhmävalmennusohjelman ja valmentajan oppaan kehittäminen Mun reitti -toiminta- ja työkykyvalmennuksen kehittäminen ammatillisessa erityisopetuksessa -projektiin. Kehittämistyö toteutettiin projektin toimijoiden osallisuutta edistämällä. Kehittämistyössä olivat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Ryhmävalmennusohjelman kehittäminen:
  - a) Minkälaisia ovat olemassa olevat ryhmävalmennusohjelmat ja voidaanko niitä käyttää Mun reitti -projektin ryhmävalmennuksessa?
  - b) Millaista uutta materiaalia tarvitaan ryhmävalmennusohjelmaan?
  - c) Minkälainen käsitys pilotointiin osallistuvilla opiskelijoilla ja valmentajilla on Mun reitti -projektin toiminnasta?
2. Valmentajan oppaan kehittäminen:
  - a) Millaisia toiveita valmentajilla on valmentajan oppaan sisällöistä?
  - b) Millaista kirjallista materiaalia tarvitaan valmentajan oppaaseen?

6.2 Kehittämistyön toimintaympäristö ja osallistujat

Kehittämistyö toteutettiin lukuvuoden 2009-2010 aikana Ammattiopisto Luovin Oulun yksikössä. Lukuvuoden aikana Mun reitti -projektissa oli mukana viisi opiskelijaryhmää (pilottiryhmää). Pilottiryhmistä kolme oli tutkintoon johtavaa ryhmää. Kahdessa ryhmässä opiskelijat suorittivat ammatilliseen peruskoulutukseen johtavaa valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta (valmentava 1). Pi-

lottiryhmissä oli 16.4.2010 läsnä yhteensä 46 opiskelijaa. Opiskelijoista naisia oli 29 ja miehiä 17. lähtään opiskelijat olivat 16-29 -vuotiaita.

Kaikki Ammattiopisto Luovin opiskelijat ovat erityisopiskelijoita. Tyypillisimpiä erityisopetuksen perusteita olivat vuonna 2009 eriaisteiset oppimisen vaikeudet sekä psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat. Monilla opiskelijoilla oli useampi erityisopetuksen peruste. (Luovilaisten toimintakertomus 2009, 13.) Tietty vamma, sairaus tai oppimisen vaikeus ei kuitenkaan yksin määritä opiskelijaa erityisopiskelijaksi. Erityisopiskelijamäärityksen ensisijaisena kriteerinä on erityisten opetusjärjestelyjen ja oppimisen tukitoimien tarve. Erityisen tuen tarpeen syynä voi olla sairaus, vamma, oppimisvaikeus, opiskelijan sosiaalinen tilanne tai jokin muu syy, joka vaikeuttaa opinnoista selviytymistä. Erityisopiskelijaksi määrittely edellyttää, että tuen tarve on jatkuvaa eikä siinä ole kyse esim. lievistä oppimis- tai sopeutumisvaikeuksista tai nuoruusiän normaaliin kehitykseen kuuluvasta oireilusta. (Lämsä 2010a, 43; Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 3:20.1 §.)

Mun reitti -projektissa toimi lukuvuoden 2009-2010 aikana Ammattiopisto Luovin henkilökuntaa, joille oli määritelty työaika käytettäväksi projektille. Projektin henkilökuntaan kuuluivat pilottiryhmien luokanvalvojat ja ohjaajat sekä opintoneuvoja, psykologi, konsultoiva erityisopettaja ja projektipäällikkö. Henkilökuntaan kuuluvista jäsenistä käytän jatkossa nimitystä valmentaja.

6.3 Roolini kehittämistyössä - työntekijä, kehittäjä, opiskelija ja innostaja

Tutkijan on prosessissa tarkkaan tiedostettava oma roolinsa. Hän kuuluu toimintatutkimuksessa kehittämishankkeen sisäpuolelle, itse systeemiin, ei sen ulkopuolelle. (Anttila 2007, 136.) Dialogisessa tutkimuskäytännössä tutkija ei ole vain kyselijä tai haastattelija vaan aktiivinen keskusteluun osallistuja (Tuomi & Sarajärvi 2009, 79). Kenttätöyössä toimintatutkija osallistuu muutosprosessiin (Huovinen & Rovio 2007, 95).

Aloitin 1.8.2009 Mun reitti -projektissa osa-aikaisena ohjaajana. Toimin siis monenlaisessa roolissa: projektin työntekijänä ja uuden toimintatavan kehittäjänä sekä opinnäytetyön kautta opiskelijana. Tavoitteenani on ollut toimia myös innostajana. Sosiaalipedagoginen toimija, ammattihenkilö, on helpottaja, innostaja, kasvatuksellisten ja sosiaalisten muutosten edistäjä, kriittinen uudistaja, lapsen/nuoren tulkki epävirallisen ja virallisen välillä (Ranne-Lundmark 2000, 11). Innostajana toimiminen on ammatin sisällä oleva asenne (Hämäläinen ja Kurki 1997, 233).

II MATKALLA

Vihdoinkin matka alkaa! Vähän jännittää, mutta myös innostaa. Mitä kaikkea matkan aikana tapahtuukaan? Henkisesti täytyy varautua muutoksiin matkan varrella - matkasuunnitelman on hyvä olla joustava.

7 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUMISEN KUVAUS

Vihdoinkin pääset mukaan matkalle! Kuvaan tässä luvussa aikajärjestyksessä kehittämisprosessin etenemistä. Viittaan liitteisiin, josta saat yksityiskohtaisempaa tietoa käsiteltävästä asiasta. Tekstin lomaan olen liittänyt tunnelmiani päiväkirjasta sekä kehittämistyöhön osallistuneiden ajatuksia ja kommentteja.

7.1 Kehittämistyön eteneminen

Kehittämisprosessin eteneminen voidaan hahmottaa jatkuvana syklinä eli spiraalina (Kuvio 4). Spiraali sisältää useita peräkkäin toteutettuja kehiä. Toimintatutkimuksellinen näkökulma korostaa kehittämisen spiraalimaista etenemistä, jolloin tietoa käytetään kehittämisen uudelleen suuntaamisessa: havaintojen reflektoinnin kautta täsmennetään toiminnan tavoitteita ja toimintamuotoja. (Toikko & Rantanen 2009, 66, 115.)

1. Kehä: Toukokuu 2009-
Tammikuu 2010. Matka alkaa:
"Hyvät odotukset tulevaisuudelle".

1a. Suunnittelu: Projekti alkoi. Opinnäytetyönä tehtävän kehittämistyön suunnitelma hyväksyttiin.

1b. Toiminta ja havainnointi: Kehittämistyöpaja 25.5.09, Valmentajakoulutus 18-19.9.09, Tulevaisuusverstaas 1.10.09, Learning café 26.11.09. Webropol -kysely.

1c. Reflektointi: Keskusteltiin saadusta palautteesta projektiryhmässä.

2. Kehä: Tammi/Helmikuu 2010-
Toukokuu 2010. Muutoksen tuulia matkalla.

2a. Suunnittelu: Saatu palaute huomioitiin toiminnassa. Yhteisiä tilaisuuksia jatkettiin ja kehittämistä vaativiin asioihin kiinnitettiin tarkempaa huomiota.

2b. Toiminta ja havainnointi: Kehittämistyöpaja 10.2.10, Learning café 7.4.10. Harjoitusten kokoaminen valmennusohjelmaan. Muutoksia henkilöstössä.

2c. Reflektointi: Keskusteltiin saadusta palautteesta projektiryhmässä.

3. Kehä: Projekti jatkuu.
Opinnäytetyönä tehtävä kehittämistyö päättyi.
Opinnäytetyön raportointi.

KUVIO 4. Kehittämistyön toteuttamisen vaiheet toimintatutkimuksen spiraalina (Toikko & Rantanen 2009, 67)

Kuviossa 4 kuvatun kehittämistyön toteuttamisen vaiheiden 1. kehän väri on sininen ja 2. kehän väri on punainen. 3. kehä eli keltainen alkoi siitä, kun opinnäytetyönä tehtävä kehittämistyö päättyi. Sininen ja punainen väri toistuvat taulukossa 1, jossa kuvaan tarkemmin 1. ja 2. kehän vaiheita.

7.2 Dialogiset työmenetelmät kehittämistyössä

Sosiaalipedagoginen toiminta perustuu aina dialogiin, ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja siihen, että ihmiset itse osallistuvat kaikkiin toimintaprosessin vaiheisiin. Ammatilliset sosiaalipedagogiikan harjoittajat ovat tämän osallistumisen mahdollistajia. Heidän toimintansa on joustavaa ja mukautuvaa. Se muuttuu ja rikastuu yhteisessä työskentelyssä prosessiin osallistuvien ihmisten kanssa yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. Sosiaalipedagogiselle toiminnalle on luonteenomaista innovatiivisuus, joustavuus ja kyky muutokseen. (Hämäläinen & Kurki 1997, 49.) Osallistumista edistäville välineille odotetaan dialogisuutta, joka mahdollistaa avoimen ja tasavertaisen osallistumisen (Toikko & Rantanen 2009, 99). Ymmärrän sekä sosiaalipedagogiikan että kasvatuksellisen kuntoutuksen vuorovaikutuksellisen prosessin, joiden yhtenä tärkeänä tehtävänä on osallisuuden edistäminen. Prosessin vuorovaikutuksellista etenemistä voidaan mielestäni edistää dialogisilla työmenetelmillä.

Kehittämistyön aineistot kerättiin kehittämistyöhön osallistuvilta sekä dialogisilla työmenetelmillä että Webropol -kyselyllä. Käytetyt dialogiset työmenetelmät kuvaan tarkemmin tässä luvussa kunkin toteutuneen intervention yhteydessä. Yleensä kokemustiedon kerääminen yksittäisiltä henkilöiltä on varsin työlästä, joten kannattaa käyttää ryhmämuotoista tiedonkeruuta (Kivipelto 2008, 26).

7.3 Kehittämistyön interventioiden tavoitteet, osallistujat ja aineisto

Kehittämistyön interventioissa sain opiskelijoilta ja valmentajilta aineistoa tutkimuskäyttöön. Pyydin kirjalliset suostumukset aineiston käyttämiseen. Tiedonantajan suostumus opinnäytetyön aineiston keruuta varten -lomakkeen (liite 1) palautti 13 valmentajaa ja 28 opiskelijaa. Kaikki valmentajat, joilta suostumusta pyysin, suostuivat aineiston keräämiseen. Opiskelijoista kaksi ilmoitti, että eivät anna suostumustaan aineiston keräämiseen. Tiedonantajan suostumus opinnäytetyön aineiston keruuta varten -lomakkeen mukana annoin tiedotteen opinnäytetyöstä opiskelijoille (liite

2) ja valmentajille (Liite 3). Kehittämistyön eettisiin kysymyksiin palaan tarkemmin luvussa kymmenen.

Kehittämistyön aineiston muodostavat taulukossa 1 mainittujen aineistojen lisäksi tekemäni interventioiden suunnitelmat ja muistiot, kehittämistyön aikana tuotetut muistiot ja sähköpostiviestit. Koko kehittämisprosessin ajan tein osallistuvaa havainnointia ja kirjasin huomioitani päiväkirjaan, joka sisältää 45 sivua pohdintaa kehittämistyöhön liittyvistä kysymyksistä. Excel-taulukkomuodossa olevassa päiväkirjassa on 257 merkintää ja siihen olen merkinnyt lyhyesti kehittämistyöhön liittyviä tapahtumia ja työhön käytetyn ajan tunteina.

Taulukossa 1 kuvaan kehittämistyön interventiot ja niihin liittyneet tavoitteet, menetelmät, osallistajat ja aineiston. Taulukossa viitataan lihavoinnilla kehittämisprosessin etenemistä kuvaavan tekstin alaotsikoihin. Kehittämisprosessia kuvaavassa tekstissä en enää tarkemmin palaa taulukon sisältöihin.

TAULUKKO1. Kehittämistyön interventioiden tavoitteet, menetelmät, osallistajat ja aineisto

Aika	Tavoite	Menetelmä	Osallistajat	Aineisto
1.Kehä				
25.5.2009	Tavoitteena oli tutustuminen olemassa oleviin voimaantumista ja toimintaja työkykyä vahvistaviin menetelmiin. Menetelmien etsintä, esittely ja esitys käyttökelpoisuudesta projektin valmistuksessa.	Monipuolinen tiedonhaku. Omien ja kollegoiden työssä käyttämien menetelmien hyödyntäminen. Tulokset esiteltiin kehittämistyöpajassa 25.5.2009.	25.5.2009 kehittämissyöpajassa valmentajat ja yhteistyökumppaneiden edustajat, yhteensä 18 osallistujaa.	Excel -taulukko olemassa olevista valmistusohjelmista (19 ohjelmaa). Excel -taulukko jaettiin kehittämistyöpajan osallistujille. Kehittämistyöpajassa oli esittelymateriaalina valmistusohjelmiin liittyviä kirjoja ja esitemateriaalia. Internetin kautta tutustuttiin tarkemmin Friskie -valmennusohjelmaan. Kehittämistyöpajan keskustelumuistiinpanot.
18-19.9.2009	Tavoitteena oli toiminnallisella harjoituksella tutustuttaa valmentajat Aarrekartta ja Tulevaisuuden -muistelu harjoituksiin.	Valmentajakoulutus Hai luodossa: Aarrekartta ja Tulevaisuuden muistelu -harjoitusten kokeileminen.	Valmentajakoulutuksen osallistajat ja kouluttajat, yhteensä 16 osallistujaa.	Harjoitukset valmistusohjelmaan. Harjoitukseen liittyvää materiaalia jaettiin osallistujille tilaisuudessa.
1.10.2009	Tavoitteena oli projektiin liittyvien huolten purkaminen ja ratkaisujen etsiminen. Opin näytetyöstä tiedottaminen. Suostumukset tiedonantajiksi tutkimukseen. Tavoitteena oli toiminnallisella harjoituksella tutustuttaa valmentajat Tulevaisuusverstaas -harjoitukseen.	Tulevaisuusverstaas.	10 valmentajaa.	8 kpl fläppipaperia. Puhtaaksikirjoitettuna tilaisuudessa tuotettu aineisto ja tilaisuuden muistio. Harjoitus valmistusohjelmaan, joka jaettiin osallistujille tilaisuudessa.

Aika	Tavoite	Menetelmä	Osallistujat	Aineisto
26.11.2009	Tavoitteena oli kerätä valmentajilta toiveita valmentajan oppaan sisällöistä sekä saada palaute kehittämisprosessista. Tavoitteena oli toiminnallisella harjoituksella tutustuttaa valmentajat Learning Cafe -harjoitukseen.	Learning café.	8 valmentajaa. Tilaisuuden jälkeen yksi valmentaja vastasi sähköpostilla.	8 kpl A4 muistiinpanoja keskusteluista. Puhtaaksikirjoitettuna tilaisuudessa tuotettu aineisto ja tilaisuuden muistio. Harjoitus valmennusohjelmaan, joka jaettiin osallistujille tilaisuudessa.
7.12-17.12.2009	Tavoitteena oli saada opiskelijoiden palaute Mun reitti -projektista.	Webropol -kysely.	Kysely lähetettiin 24 opiskelijalle. Kyselyyn vastasi kokonaisuudessaan 13 opiskelijaa.	Yhteenveto Webropol -kyselyn vastauksista.
2.Kehä				
10.2.2010	Tavoitteena oli Webropol -kyselyn ja Learning café -palautteen läpikäyminen. Tavoitteena oli saada ideoita miten opiskelijat haluavat keväällä antaa palautetta Mun reitti -projektista.	Kehittämistyöpaja: Palaute ja kevään suunnittelua. Power Point -esitys ja keskustelu.	Valmentajia ja opiskelijoita oli yhteensä 17.	2 fläppipaperia. Tilaisuudessa tuotettu aineisto puhtaaksikirjoitettuna.
7.4.2010	Tavoitteena oli saada opiskelijoiden palaute Mun reitti -projektista.	Learning café.	19 opiskelijaa.	2 kpl A4 muistiinpanoja keskusteluista. 9 kpl fläppipaperia. Puhtaaksikirjoitettuna tilaisuudessa tuotettu aineisto ja tilaisuuden muistio.

7.4 Kehittämistyön 1. ja 2. kehä

7.4.1 Matka alkaa: ”Hyvät odotukset tulevaisuudelle”

Kehittämistyön 1. kehä alkoi Mun reitti -projektin käynnistämistilaisuudella 7.4.2009. Tilaisuudessa projektin toimijat pääsivät tutustumaan toisiinsa ja projektiin. Tilaisuudessa tuli esille, että tutustuminen olemassa oleviin voimaantumista, toiminta- ja työkykyä vahvistaviin menetelmiin olisi paikallaan. Ehdotin, että ottaisin tämän osaksi opinnäytetyötä. *”Tästä tulee hyvä juttu ja ei todellakaan voi tietää mitä kaikkea tämä vielä poikii!!”* (Päiväkirja 10.4.2009).

Kehittämistyöpaja 25.5.2009

Reilussa kuukaudessa etsin olemassa olevia toiminta- ja työkykyä vahvistavia menetelmiä, jotka sopisivat erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille ammattioppilaitoksessa. Mun reitti -projektin kehittämistyöpajassa 25.5.2009 esittelin 19 olemassa olevaa menetelmää, jotka olisivat valmiita työkaluja voimaantumista sekä toiminta- ja työkykyä vahvistavaan ryhmävalmennukseen yli 17-vuotialle (Liite 4). Kehittämistyöpajassa käydyssä keskustelussa päätettiin, että mitään olemassa olevista menetelmistä ei tällä hetkellä oteta sellaisenaan käyttöön projektin valmennusohjelmaan. Valmennusohjelmaa kehitettäessä olemassa olevaa materiaalia pyritään hyödyntämään. Jatkotyöskentelystä sovittiin, että kokoan ryhmävalmennukseen sopivia harjoituksia uuden ryhmän ryhmäytymiseen ja tutustumiseen liittyen. *”Työpajassa päästiin taas pieni pätkä eteenpäin valmennusohjelman kehittämisessä ja voimaantumisen tarkastelussa”* (Päiväkirja 25.5.2009).

Kesälomakauden ajan projektissa elettiin hiljaiseloa, mutta opiskelutyöni jatkui. *”Melkoista organisoimista tämä näyttää olevan. Tuntuu, että valmista ei tule millään. - - Täytyy muistaa malttaa mielensä ja nauttia matkasta ja sen tuomasta epävarmuudesta. ;) - - Aion kyllä myös lomailla!!!”* (Päiväkirja 16.6.09.)

Lukuvuosi aloitettiin elokuussa valmentajien aamukahvitilaisuudella 12.8.2009, jossa projektipäällikkö kävi läpi projektin ajankohtaisia asioita, aikatauluja ja vastuuhenkilöitä. 21.8.2009 pidettiin projektin kehittämistyöpaja, jossa lyhyesti kerroin opinnäytetyöstä ja siitä, että yhdessä valmentajien kanssaideoimme projektissa tehtävää valmentajan opasta. Annoin osallistujille värikkäät vihkot ja kynät, joihin pyysin heitä kirjaamaan projektiin liittyviä ajatuksia ja kysymyksiä syyslukukauden ajan. Vihkoja en kerää pois, ne ovat valmentajien omaan käyttöön.

Valmentajakoulutus Hailuodossa 18-19.9.2009

Projektin ensimmäinen valmentajakoulutus pidettiin Hailuodossa 18-19.9.2009. Kouluttajina toimivat Luovin omien toimijoiden lisäksi Työterveyslaitoksen ja WinNovan kouluttajat. Koulutukseen osallistuivat lähes kaikki Luovin valmentajat. Hailuodossa toteutimme yhdessä opintoneuvoja Maritta Sauvolan (Ammattiopisto Luovi) ja lehtori Tuula Lehtosen (WinNova) kanssa Aarrekartta ja Tulevaisuuden muistelu -työpajat. Työpajoissa työskentelimme projektin aloitukseen liittyvien kysymysten parissa.

Aarrekartta on tapa vaikuttaa mieleen, tehdä oman elämän suunnittelua ja tavoitteen asettelua unelmatyöskentelynä. Aarrekarttatyöskentelyn tavoitteena on tiedostaa unelma tai asia, jonka toteutuminen on tärkeää sekä sisäistää ja ymmärtää, että unelman toteutuminen riippuu myös itsestämme. Tavoitteena on asennoituminen myönteisesti käynnistyvään elämänvaiheeseen. (Harju 2000, 13, 75, 89.)

Tulevaisuuden muistelu on ennakoitdialogi, jota käytetään asiakastilanteeseen liittyvässä verkostoyhteistyössä silloin, kun tilanteeseen liittyy jokin huoli. Tulevaisuuden muistelun tarkoituksena on tukea voimavaroja ja asiakaslähtöistä vuoropuhelua, selkiyttää yhteistä työn- ja vastuunjakoa sekä suunnitella ja sopia konkreettisista tukitoimista. Tulevaisuuden muistelua ohjaa menetelmän hallitseva työpari. Muistelussa vetäjä kysyy hyvästä tulevaisuudesta, teoista ja tuesta sekä huolista ja niiden vähenemisestä. Tavoitteena on jäsentää huoli. (Haarala, Honkanen, Mellin & Tervaskanto-Mäentausta 2008, 178.)

Tulevaisuuden muistelussa esitetään perheelle ja läheisille kolme kysymystä:

1. Vuosi on kulunut ja asiat ovat nyt aika hyvin. Miten ne sinun kannaltasi ovat? Mikä sinua erityisesti ilahduttaa?
2. Mitä teit myönteisen kehityksen aikaansaamiseksi? Mistä ja keneltä sait tukea ja millaista tukea?
3. Mistä olit huolissasi "silloin vuosi sitten"? Mikä sai huolesi vähenemään?

Kysymysten avulla asianosaisia autetaan ajattelemaan tulevaisuutta toteutettavissa olevana ja saadaan konkreettista aineistoa suunnitelman laadintaan. Ammattilaisille esitetään omat kysymykset, joiden avulla he voivat kertoa, miten he ovat tukeneet perhettä. Tulevaisuuden muistelun lopuksi palataan nykyhetkeen ja kerrotaan sen hetkinen huoli tilanteesta. Koko keskustelu kirjataan muistiin ja lopuksi kaikesta keskustelusta tehdään yhteenveto ja sopimus siitä, miten asioita viedään eteenpäin. (Haarala ym. 2008, 179, 180; Kokko 2006, 31.) Ennakointidialogit on kehitelty Stakesissa ja ne sisältävät muunnelmia, joita käytetään myös muissa yhteyksissä kuin välittömässä asiakastyössä (Seikkula & Arnkil 2005, 57).

Tässä kehittämistyössä Tulevaisuuden muistelua toteutettiin muunneltuna. Valmentajakoulutukseen osallistuneilta kerättiin palaute koulutuksesta sekä Aarrekartta ja Tulevaisuuden muistelu -työpajoista. Osallistujien ja kouluttajien palautteen perusteella Aarrekartta ja Tulevaisuuden muistelu -harjoitukset otettiin osaksi valmennusohjelmaa. Harjoitukset ovat erillisessä opinnäytetyön liitteessä, joka on mieltään Harjoituksia matkaa varten.

"Tulevaisuuden muistelussa esille tulleita huolia pitää vielä jossain vaiheessa käsitellä, nyt useampi koki, että ne "jäivät päälle" ja ei käyty riittävästi läpi miten tästä mennään eteenpäin. Ajattelin, että voisimme lähiaikoina ottaa Tulevaisuusverstas työskentelyllä ongelmat ja huolet käsittelyyn." (Päiväkirja 21.9.2009.) Projektipäällikön kanssa sovin, että opinnäytetyöhön liittyen pidän valmentajille Tulevaisuusverstaan 1.10.2009.

Mun reitti -projektin starttitilaisuus opiskelijoille ja valmentajille pidettiin 22.9.2009. Tilaisuudessa pilottiryhmien opiskelijat tapasivat toisensa ensimmäistä kertaa. Nautimme yhdessä maukkaasta tarjoilusta ja opiskelijan musiikkiesityksestä. Projektin valmentajat esittäytyivät opiskelijoille siten, että jokainen vuorollaan kertoi millaisen ammatillisen matkan on tehnyt nuoruuden toiveammattista nykyisiin tehtäviin. Tilaisuudessa käytettiin tutustumisharjoituksena ClipArt -harjoitusta (ks. Harjoituksia matkaa varten -liite). ClipArt -harjoitus ideoitiin Hai-luodon valmentajakoulutuksessa ja harjoituksen työstivät valmiiksi valmentajat yhdessä opiskelijoiden kanssa.

Tulevaisuusverstas 1.10.2009

Yhdessä Ammattiopisto Luovin opintoneuvojan Jaana Heikkisen kanssa ohjasimme 1.10.2009 Tulevaisuusverstas -työpajan valmentajille. Tulevaisuusverstas on ongelmanratkaisumenetelmä, jossa koko yhteisön voimin demokraattisesti työskennellen pohditaan yhteisesti sovittuun asiaan liittyviä ongelmia ja ideoita, joita sitten yhdessä toteutetaan. Tulevaisuusverstas aloitetaan ongelmavaiheella. Siinä kartoitetaan kaikki ne ongelmat, joista halutaan päästä eroon. Ideointivaiheessa käännetään ongelmakooste myönteisiksi asioiksi. Osallistujat miettivät vastauksia ongelmiin ja/tai unelmoivat. Todentamivaiheessa osallistujat realisoivat, arvioivat ja kritisoivat ideoita: ovatko ideat toteuttamiskelpoisia, miten, kuka ja ketkä toteuttavat ja kuka vie prosessia eteenpäin? Keskustelun myötä tehdään toimintasuunnitelma. Lopuksi sovitaan jatkotyöskentelystä ja tulevaisuusverstaasta tiedottamisesta. (Ohjeita Tulevaisuusverstaiden pitämiseen, Hesun Nuorten Ääni -kampanja, hakupäivä 1.8.2010; ks. Harjoituksia matkaa varten -liite.)

Luovin henkilöstössä oli tapahtunut muutoksia kesän 2009 aikana, mikä vaikutti myös projektin henkilöstöön. Tulevaisuusverstaaseen osallistuneet valmentajat kokivat ongelmallisimpina projektin henkilöstön tehtävänk-

viin liittyvät epäselvyydet, projektin toimijoiden yhteisen ajan puutteen sekä huolen siitä, onko johto sitoutunut projektiin ja niihin asioihin, joita projektilla pyritään edistämään. Huolta aiheuttivat myös Hojks kirjaamisessa käytettävän Primus -ohjelman käytön epäselvyys ja erilaiset käyttöoikeudet sekä ulkopuolelta tulevat paineet projektin toimintaa kohtaa. Työntekijöiden jaksaminen huolestutti. Koettiin, että resurssit eivät riitä projektityöhön. Osallistujat kysyivät myös, miten projektia käytännössä toteutetaan opiskelijoiden kanssa.

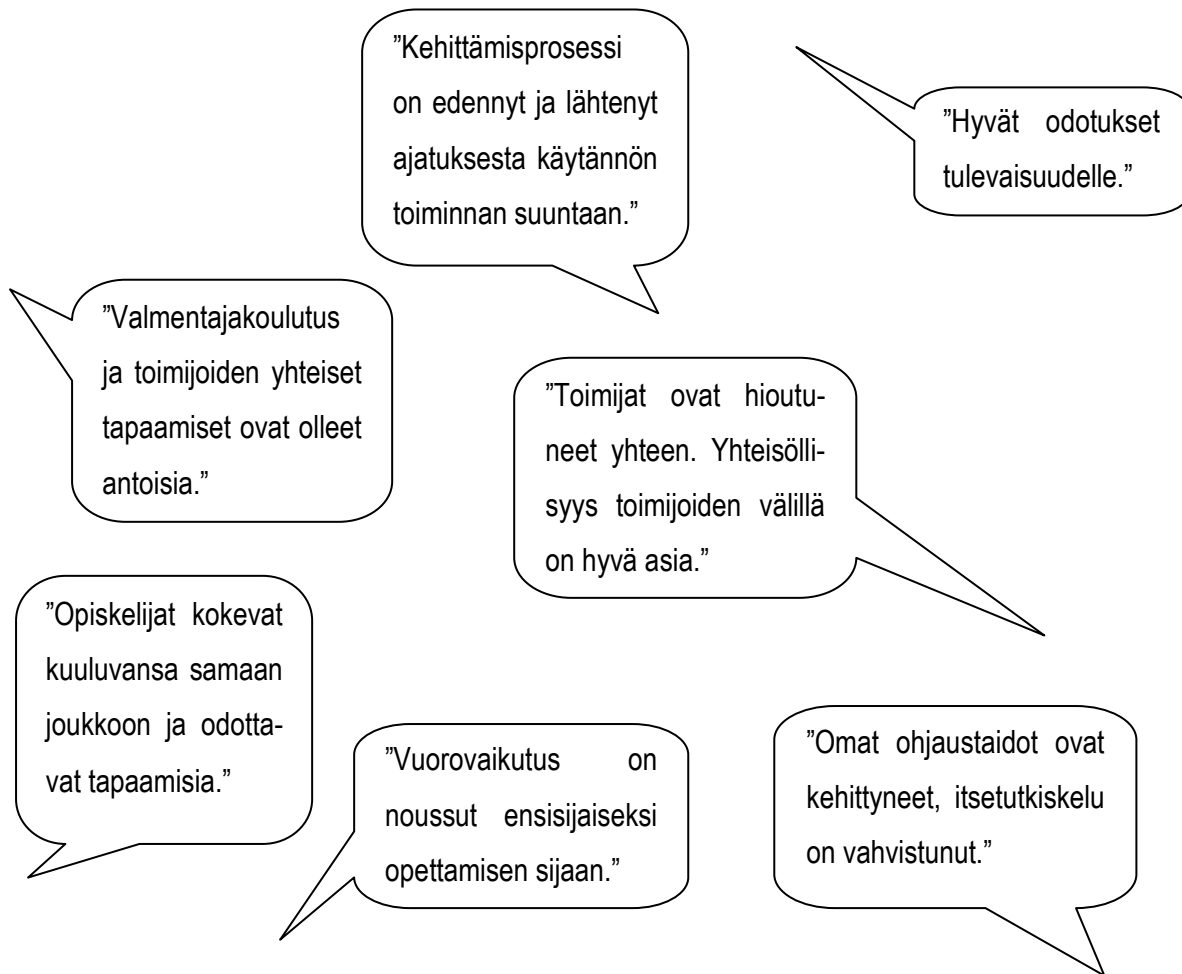
Tulevaisuusverstaassa ongelmat käännettiin myönteisiksi asioiksi ja ratkaisuja ideoitiin yhdessä. Toivottiin henkilöstön tehtäväkuvien selkeyttämistä ja yhteistyön tiivistämistä johdon kanssa. Osallistujat halusivat yhteistä aikaa, säännöllistä työnohjausta ja asiantuntijoita kouluttajiksi. Lopuksi osallistujien kanssa käytiin keskustelua siitä, miten ideat saadaan toteutukseen. Projektista tiedottaminen koettiin tärkeänä. Johdon kanssa toivottiin yhteisiä tilaisuuksia. Yhteisen ajan järjestämistä ja sopivaa kokoontumistilaa mietittiin yhdessä. Kirjoitin tulevaisuusverstaasta muistion, jonka toimitin valmentajille. Tulevaisuusverstaassa esille tulleet asiat kävin läpi projektipäällikkö Riina Karvosen ja konsultoivan erityisopettajan Lea Veivon kanssa.

Learning café 26.11.2009

Valmentajien Learning café toteutui 26.11.2009. Tilaisuudessa toisena ohjaajana toimi minun lisäksi Ammattiopisto Luovin opintoneuvoja Maritta Sauvola. Koin, että kahdeksan osallistujaa oli vähän, joten lähetin tilaisuuden jälkeen poissaolleille valmentajille sähköpostitse mahdollisuuden kommentoida Learning cafén kysymyksiä. Sähköpostitse sain yhden vastauksen. Learning café pöydissä käyttämäni ohjeistus sekä kahden pöydän kysymykset ovat liitteessä 5.

Learning cafén tavoitteena on tuottaa uutta tietoa ja luoda yhteinen näkemys keskusteltavasta asiasta. Learning caféssa keskustellaan pienissä pöytäryhmissä ja pöytää vaihdetaan noin 20 minuutin keskustelun jälkeen. Pöydässä on noin viisi osallistujaa, jotta jokainen osallistuja saa äänensä kuuluville. Jokaisessa pöydässä on isäntä tai emäntä, joka osallistuu keskusteluun ja tekee keskustelusta yhteenvedon uusien keskustelijoita varten. Pöydillä on suuria papereita, joihin voi kirjoittaa ja piirtää keskustelun aikana. Pöydissä noudatetaan ”Kahvila Etikettiä”, jonka mukaan keskitytään olennaiseen, panostetaan omaan ajatteluun, kuunnellaan, liitetään ja yhdistetään ideoita, annetaan älyn ja sydämen puhua sekä pidetään hauskaa. (Brown, Isaacs & the World Café Community 2005 163, 164, 166, 167, 168; The World Café Presents...Café to Go, hakupäivä 17.11.2009.) Learning caféssa tehokkaat kysymykset ovat tärkeässä osassa. Hyvä ja tehokas kysymys herättää kuulijan uteliaisuuden ja saa aikaan keskustelua. Tehokas kysymys innostaa luovuuteen ja uusien mahdollisuuksien etsintään sekä herättää uusia kysymyksiä. (Vogt, Brown & Isaacs 2003, 7.)

Learning cafén osallistajat antoivat Mun reitti -projektille kokonaisarvosanaksi 3,4 (keskiarvo). Asteikkona käytettiin 1-5, jolloin 1 = erittäin huono ja 5 = erittäin hyvä. Keskusteluissa toivottiin lisää aikaa valmennusohjelmaan liittyvien harjoitusten tekemiseen ja projektin toimijoiden yhteiseen keskusteluun. Työnohjaus ja projektista tiedottaminen tuotiin myös esille kehittämistä vaativina asioina. Kuviossa 5 on valmentajien ajatuksia Learning caféssa eli tilaisuudessa tuotettua aineistoa. Osallistajat kokivat, että

KUVIO 5. Valmentajien ajatuksia Learning caféssa

Learning café -keskusteluissa ideoitiin valmentajien opasta. Osallistujien mukaan hyvä valmentajan opas on selkeä, käytännönläheinen ja haastaa itsetutkiskeluun. Toteutukseltaan oppaan tulisi olla sellainen, että sitä voi helposti päivittää. Oppaan menetelmiksi ja sisällöiksi toivottiin mm. ratkaisukeskeisyyttä, dialogisuutta, ideoita ryhmäytymiseen ja voimaantumisen osa-alueiden selventämistä. Hyvä opas sisältää myös kirja- ja linkkilistan, jotta aiheeseen voi perehtyä tarkemmin. Kävin valmentajien Learning café -yhteenvedon läpi Riina Kar-

vosen ja Lea Veivon kanssa 22.1.2010. Toimitin yhteenvedon valmentajille sekä Työterveyslaitoksen ja Win-Novan toimijoille.

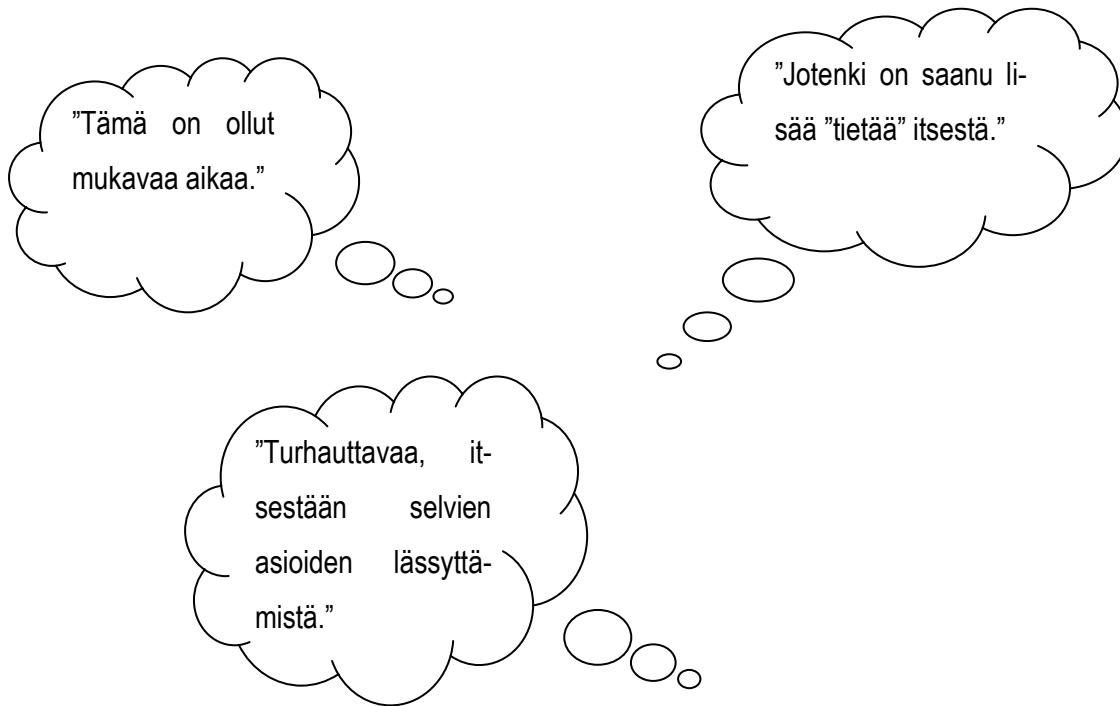
Webropol -kysely 7.12-17.12.2009

Opiskelijoiden palaute projektista kerättiin joulukuussa 2009 Webropol -kyselyllä. Kyselyn teknisestä toteuttamisesta vastasi suunnittelija Kristiina Sallinen Ammattiopisto Luovista. Kyselyn sisältö muokattiin yhdessä projektiryhmän ja Kristiina Sallisen kanssa. Tiedotin luokanvalvoja ja ohjaajia etukäteen opiskelijoille lähetettävästä kyselystä. Lähetin 6.12.2009 opiskelijoille sähköpostilla ohjeet Webropol -kyselyyn vastaamiseksi ja muistutin opiskelijoita kyselyyn vastaamisesta toisella sähköpostiviestillä 13.12.2009. Kysely lähetettiin 24 opiskelijalle ja vastausaikaa oli 17.12.2009 asti. Kyselyn yhteenvedo on liitteessä 6. Yhteenvedosta ovat ryhmätunnukset osittain peitetty, jotta opiskelijoita ei voida tunnistaa.

Kyselyn ensimmäiseen kysymykseen (ryhmätunnus) oli vastannut 16 opiskelijaa. Kuitenkin väitteisiin, joita oli neljä, oli vastannut 13 opiskelijaa. Tulkitsemme niin, että kolme opiskelijaa oli jättänyt kyselyyn vastaamisen ensimmäiseen kohtaan ja siirtynyt sen jälkeen suoraan lähete painikkeeseen. Kyselyyn vastasi siis kokonaisuudessaan 13 opiskelijaa 24:stä eli 54 %. Kyselyn epäkohdaksi muodostui se, että vastauksia ei saatu kattavasti kaikista ryhmistä. Kahden pilottiryhmän opiskelijat eivät olleet vastanneet kyselyyn.

Myönteisimpinä asioina opiskelijat kokivat, että he ovat osallistuneet oman opiskelunsa suunnitteluun ja heidän mielipiteitään kuunnellaan ja henkilökunta ottaa ne huomioon. 69,2 % vastaajista oli sitä mieltä, että Mun reitti -projekti on hyvä juttu. Ryhmässä toimimisen taitojen vahvistuminen jakoi mielipiteitä, sillä 46,2 % vastasi ”En osaa sanoa” ja ”Olen samaa mieltä”, yksi vastaus oli ”Olen eri mieltä”. Kyselyn lopuksi opiskelijat saivat kirjoittaa kokemuksia, ajatuksia ja toiveita Mun reitti -projektiin liittyen. Vastauksia tuli yhteensä yhdeksän. Toivottiin retkiä ja hauskaa yhdessäoloa sekä selkeämpiä tehtäviä. Kuviossa 6 on opiskelijoiden kokemuksia, ajatuksia ja toiveita Mun reitti -projektiin liittyen Webropol -kyselyssä.

Opiskelijoiden ajatuksia Mun reitti -projektista,

KUVIO 6. Opiskelijoiden ajatuksia Webropol -kyselyssä

1. kehän yhteenveto

Opiskelijoiden ja valmentajien esille ottamia kehittämisen kohteita pyrittiin edistämään jo syyslukukauden aikana. Henkilöstön tehtäväkuvat selkiintyivät ja säännöllinen työnohjaus alkoi. Projektista tiedotettiin mm. Luovin Oulun työpaikkakokouksissa, Luovin intrassa ja valmentavan koulutuksen opiskelijoiden kotiväki-illassa. Projektin esite valmistui ja projektia esiteltiin mm. Ammatillisen koulutuksen hyvinvointipäivillä Vierumäellä. Johdon edustajia kutsuttiin mukaan projektin tilaisuuksiin. Syyslukukauden ajan pilottiryhmien opiskelijat ja valmentajat kokoontuivat säännöllisesti. Ennen joululomaa vietettiin yhteiset pikkujoulut, jossa oli runsaasti opiskelijoiden järjestämää ohjelmaa. Kehittämistyön ensimmäisen kehän aikana projektin valmentajilla oli useita mahdollisuuksia asiantuntijoiden koulutuksiin. Juha Siitosen voimaantumista käsittelevät koulutukset toteutuivat toukokuussa ja Studia generalia -koulutuksien kautta oli mahdollisuus osallistua mm. Helena Aarnion Dialogi erityisopetuksen menetelmänä -koulutukseen (29.10.09) ja Simo Rönnyän Sinä, ihmisyyteni peili -koulutukseen. (ks. Erityisopetuksen Studia Generalia -luennot, hakupäivä 28.8.2010.)

Opiskelijoilta ja valmentajilta saadut palautteet antoivat projektin ensimmäisen lukuvuoden puolivälissä väliaikatietoja siitä, olimmeko oikealla reitillä. Saadun palautteen myötä projektiin liittyviä yhteisiä tilaisuuksia jatkettiin kevätlukukaudella 2010 ja kehittämistä vaativiin asioihin kiinnitettiin tarkempaa huomiota.

7.4.2 Muutoksen tuulia matkalla

Kehittämistyön 2. kehä ja projektin kevätlukukausi 2010 alkoi henkilöstövaihdoilla. Sekä tammikuussa että helmikuussa projektin valmentaja vaihtui heidän siirtyessään toisiin tehtäviin. Uusien toimijoiden perehdyttämiseen tuli järjestää aikaa.

Kehittämistyöpaja 10.2.2010

Opiskelijoiden ja valmentajien yhteisessä tilaisuudessa 10.2.2010 käytiin läpi opiskelijoiden palaute Webropol-kyselystä sekä valmentajien palaute Learning cafésta. Opiskelijoiden kanssa käytiin keskustelua siitä, miten he haluaisivat antaa palautetta keväällä sekä suunniteltiin kevään yhteistä ohjelmaa.

Muutoksen tuulet jatkuivat. Jouduin leikkaushoitoja vaatineen sairauden vuoksi kahdelle eri sairauslomajaksolle. Olin kevätlukukauden aikana töistä pois yhteensä lähes kolme kuukautta. Toipumiseni edistyessä työstin kotoa käsin kehittämistyötä. Opiskelijoiden palautteen kerääminen aikaistettiin ja Learning café pidettiin huhtikuussa, kun alun perin se oli tarkoitus järjestää toukokuussa.

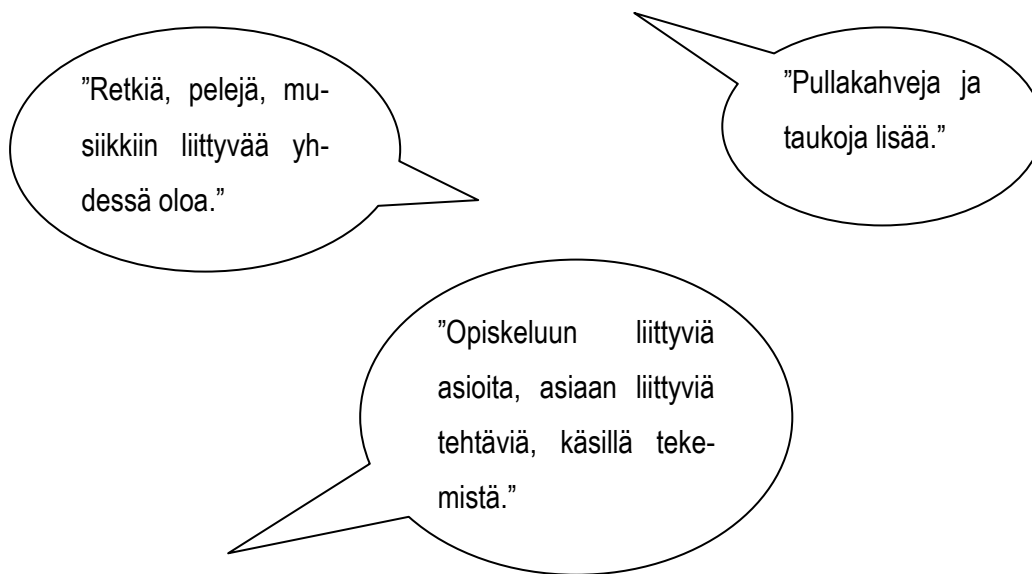
Learning café 7.4.2010

Idean Learning café -menetelmän käyttämisestä myös opiskelijoiden palautteen keräämisessä sain opiskelijoiden keskustelusta 10.2.2010 pidetyssä tilaisuudessa. Toteutin Learning café:n yhdessä Ammattiopisto Luovin ohjaajan Sanna Häkkinen kanssa 7.4.2010. Toimin itse kummankin Learning café -keskustelun emäntänä ja samaan aikaan Sanna ohjasi toiselle ryhmälle toiminnallista harjoitusta. Learning caféssa käytetyt kysymykset ovat liitteessä 7.

Opiskelijat olivat kokeneet Mun reitti -projektiin liittyneet yhteiset tilaisuudet hyvänä asiana. Uusiin ihmisiin oli ollut mukava tutustua. Yhteenkuuluvuutta lisäävänä ja positiivisena asiana opiskelijat toivat esille Mun reitti -paidat sekä muistitikkuäänestyksen. Syyslukukaudella pilottiryhmien opiskelijat haastettiin projektin logo

-kilpailuun. Logo -kilpailun voitti Askeleet ja tienviitta -teema, jota yhdessä opiskelijoiden ja Ammattiopisto Luovin viestinnän työntekijöiden kanssa työstettiin valmiiksi. Logo on nähtävissä liitteessä 7. Logoa käytettiin projektista tehdystä esitteestä ja esitysmateriaalissa. Logo on esillä myös opiskelijoiden ja valmentajien käsin painetuissa Mun reitti -padoissa. Syyslukukauden alussa pilottiryhmien opiskelijoille hankittiin muistitikut ja opiskelijat äänestivät heille mieluista mallia kahdesta eri muistitikku vaihtoehdosta. Voittajaksi valikoitui ran-teessa pidettävä malli, johon painettiin Mun reitti -teksti ESR ja Luovi -logoilla.

Learning cafessa opiskelijat toivat kehitettävänä asioina esille erityisesti tilaisuuksien sisältöön ja käytännön jär-jestelyihin liittyviä asioita. Kuviossa 7 on tilaisuudessa tuotettua aineistoa. Opiskelijat toivoivat,

KUVIO 7. Opiskelijoiden ajatuksia Learning cafessa

Tilaisuuden päätteeksi opiskelijoilta kerättiin palautetta kyseisestä tilaisuudesta. Palautteita saatiin 16 opiskelijalta. Osa opiskelijoista oli joutunut poistumaan kesken tilaisuuden muihin opiskelutehtäviin. Palaute annettiin kiinnittämällä väripaperi fläpppaperille ja opiskelijoita pyydettiin myös kirjoittamaan lyhyet perustelut. Tilaisuus oli mielestäni onnistunut (vihreä) sai kahdeksan palautetta. En osaa sanoa (keltainen) sai kuusi palautetta. Tilaisuus oli mielestäni epäonnistunut (punainen) sai kaksi palautetta. Toimitin yhteenvedon Learning cafésta projektin toimijoille 23.4.2010.

Toukokuun 2010 palaute

Learning café -tilaisuudessa 7.4.2010 opiskelijat toivat esiin ajatuksen, että Mun reittiläiset tekisivät yhteisen taideteoksen, jossa on Mun reitin -logo. Yhteisen taiteen tekeminen toteutettiin toukokuun tapaamisessa, jossa opiskelijat olivat maallaneet Afrikka teemaan liittyvän teoksen. Samassa tilaisuudessa juotiin opiskelijoiden toivomat pullakahvit. Tilaisuudessa opiskelijat antoivat arvosanan Mun reitti -projektin toiminnasta kuluneena lukuvuotena. Keskiarvoksi saatiin 3,6. Asteikkona käytettiin 1-5, jolloin 1 = erittäin huono ja 5 = erittäin hyvä. Valmentajilta saatiin palautetta kuluneesta projektin toimintavuodesta toukokuussa.

Sairauslomani vuoksi en ollut toukokuun tilaisuuksissa paikalla ja käytettävissäni ei ole kaikkea tilaisuuksissa tuotettua materiaalia. Näiden asioiden vuoksi en tässä raportissa tuo esille toukokuussa saatua palautetta.

2. kehän yhteenveto

Projektin henkilöstövaihdokset eivät tulleet opiskelijoiden palautteessa esille. Projekti edistyi kehittämistyön toisen kehän aikana ja projektista tiedotettiin mm. Ammattiopisto Luovin avointen ovien päivänä 25.2.10. Valmentajien työnohjaus jatkui. Oma osallistumiseni kehittämistyön käytännön toteutukseen jäi luonnollisesti vähäiseksi sairauslomien vuoksi.

Kehittämistyön toisen kehän aikana projektin valmentajilla oli mahdollisuuksia asiantuntijoiden koulutuksiin. Juha Siitosen voimaantumista käsittelevät koulutukset toteutuivat helmikuussa, ja Studia generalia -koulutuksien kautta oli mahdollisuus osallistua mm. Tia Isokorven Tunneäly koulussa ja yhteisöllisyyden voimavarana -koulutukseen (25.2.2010) ja Tarja Männyn Opetusta, ohjausta vai kasvattamista -koulutukseen (23.3.2010). (ks. Erityisopetuksen Studia Generalia -luennot, hakupäivä 28.8.2010.) 24.5.2010 toteutui projektin toinen valmentajakoulutus Oulussa.

8 KEHITTÄMISTYÖN VASTAUKSET TUTKIMUSKYSYMYKSIIN

Tässä luvussa palaan kehittämistyön tutkimuskysymyksiin ja pohdin, saatiinko niihin vastauksia, ja mitä konkreettista kehittämistyö tuotti Mun reitti -projektille.

8.1 Ryhmävalmennusohjelman kehittäminen

Kehittämistyön tavoitteena oli ryhmävalmennusohjelman kehittäminen. Tutkimuskysymyksinä olivat:

- a) Minkälaisia ovat olemassa olevat ryhmävalmennusohjelmat ja voidaanko niitä käyttää Mun reitti -projektin ryhmävalmennuksessa?
- b) Millaista uutta materiaalia tarvitaan ryhmävalmennusohjelmaan?
- c) Minkälainen käsitys pilotointiin osallistuvilla opiskelijoilla ja valmentajilla on Mun reitti -projektin toiminnasta?

Ensimmäiseen kysymykseen saatiin vastaus toukokuussa 2009. Liitteen 4 voimaantumista sekä toiminta- ja työkykyä vahvistavia menetelmiä ei otettu sellaisenaan käyttöön projektin valmennusohjelmaan. Menetelmiä hyödynnettiin, kun projektissa työstettiin toiminta- ja työkykyä tukevaa opetus- ja ohjausmateriaalia. Tuloksena on viisi yhden opintoviikon laajuista opetussuunnitelmaa: Ihmissuhdetaidot, Arjentaidot, Asiointitaidot, Stressinhallinta ja Kehonkuva. Materiaali soveltuu käytettäväksi ammatillisessa peruskoulutuksessa. (Opetus- ja ohjausmateriaalia opiskelijan hyvinvoinnin, oppimisen ja opiskelun tukemiseen.)

Mun reitti -projektin alkaessa käytettävissä oli VrijBaan -valmennusohjelman harjoituksia. Harjoitukset ovat sekä yksilö- että ryhmäharjoituksia. Harjoitusten tavoitteena on kehittää joko yhtä tai useampaa voimaantumisen osa-aluetta, joita ovat osaaminen, itsemääräämisoikeus, vaikuttavuus, merkityksen kokeminen, myönteinen minäkuva ja yhteisöllisyys. VrijBaan harjoitukset oli käännetty hollannista englanninkielelle. Harjoitusten käännöstyö suomenkielelle aloitettiin keväällä 2009 ja se jatkuu edelleen. Käännöstyötä on tehnyt Ammattiopisto Luovin henkilökunta ja erityisesti psykologi Teuvo Tanner. Toukokuun kehittämistyöpajassa sovittiin, että teen ryhmävalmennukseen sopivia harjoituksia uuden ryhmän ryhmäytymiseen ja tutustumiseen liittyen.

Taulukossa 2 ovat toukokuussa 2010 valmennusohjelman käytössä olevat harjoitukset. Taulukkoon on eritelty harjoitusten nimillä VrijBaan valmennusohjelman suomenkielelle käännetty harjoitukset, opinnäytetyönä ko-

koamani harjoitukset sekä valmentajien ja opiskelijoiden tekemä harjoitus. Harjoituksia on yhteensä 37 ja kaikki taulukon harjoitukset ovat erillisessä liitteessä nimeltään Harjoituksia matkaa varten.

TAULUKKO 2. *Mun reitti -projektin valmennusohjelman harjoitukset toukokuussa 2010*

VrijBaan valmennusohjelman suomenkielelle käännetyt harjoitukset (13 kpl)	Kirsin Mäntykiven opinnäytetyönä kokoamat harjoitukset eri lähteistä (23 kpl)	Valmentajien ja opiskelijoiden tekemät harjoitukset (1 kpl)
Caesar ja Kleopatra Havaintojen tekeminen ja tulkitseminen Ihannetyön sisällön arviointi Kuumailmapallopurjehdus Mainosfilmi Mitä sinä tuot tähän harjoitukseen? Myönteinen juoruilu Päivä- ja viikko-ohjelma Ryhmävalokuva Tavoitteiden muodostaminen SMART -menetelmällä Vaakunakilpi Vahvuuksien ja kehitettävien asioiden arviointia Voimavarojen kuluttajat ja tuojat	Aarrekartta Aarrekartta – Oikeus kehitykseen Esineet ja kuvat Ilon ja ärsyyntymisen aiheet Juttujonot Lankakerä kiertää Lankojen leikki Learning café Ostoskori Pallohieronta Parin nimen leikkaaminen Saderentoutus Tarinan kerrontaa Toiveiden suihkulähde Tulevaisuuden muistelu Tulevaisuusverstas Tulevaisuusverstas – millaisen koulun haluamme? Tunnekortit Tunteiden kauppa Tuolilaput Väripaperit Väärällä jalalla ylös sängystä Yhteinen Aarrekartta	ClipArt

Harjoituksia kokeiltiin pilottiryhmissä lukuvuoden aikana ja niistä saatiin palautetta valmentajilta ja opiskelijoilta. Projektin toimijat kokoontuivat 18.2.2010 kehittämistyöpajaan, jossa kokeiltiin harjoituksia ja kerättiin niistä palautetta. Olemassa olevia harjoituksia kehitetään ja uusia harjoituksia ideoidaan ja tehdään valmennusohjelmaan edelleen.

Pilotointiin osallistuneiden opiskelijoiden ja valmentajien käsityksiä Mun reitti -projektista kuvasin edellisessä luvussa toteutuneiden interventioiden yhteydessä. Pilotointiin osallistuneet opiskelijat ja valmentajat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä Mun reitti -projektin toimintaan. Kehittämistä vaativia asioita palautteissa nostettiin rohkeasti esille ja niitä pyrittiin edistämään projektin ensimmäisen toimintavuoden aikana. Yhtenä tärkeänä asiana valmentajat toivat palautteessa esille, että tarvitaan lisää aikaa kehittämistyöhön. Ajan käyttöön liittyviä haasteita pohdittiin projektiryhmän kanssa lukuvuoden aikana ja pyrittiin yhdessä löytämään keinoja siihen, mistä aikaa kehittämistyölle löytyy muun työn ohella.

8.2 Valmentajan oppaan kehittäminen

Kehittämistyön tavoitteena oli valmentajan oppaan kehittäminen. Tutkimuskysymyksinä olivat:

- a) Millaisia toiveita valmentajilla on valmentajan oppaan sisällöistä?
- b) Millaista kirjallista materiaalia tarvitaan valmentajan oppaaseen?

Valmentajien toiveita kartoitettiin 26.11.2009 Learning caféssa. Riina Karvosen ja Lea Veivon kanssa työstiin Learning cafén materiaalin pohjalta alustava valmentajan oppaan sisällysluettelo 22.1.2010. Tuolloin sovittiin, että teen kevään aikana alustavaa Suositeltavaa luettavaa -kirja- ja linkkilistaa, joiden avulla projektin teemoihin voi perehtyä tarkemmin. Alustava valmentajan oppaan sisällysluettelo ja Suositeltavaa luettavaa -kirja- ja linkkilista olivat valmentajien, Työterveyslaitoksen ja WinNovan edustajien kommentoitavana keväällä 2010. Kommentteja materiaalin ei tullut määräaikaan mennessä. Työryhmä teki 28.4.2010 Learning caféssa tuotetun materiaalin pohjalta luonnoksen valmentajan oppaan sisällöistä ja kirjoittamisen työnjaosta. Valmentajan opas sai nimekseen Mun reitti: Matkaopas. Matkaoppaan alustavia sisältöjä ovat mm. voimaantumisen osa-alueet, voimaantumisen mahdollistaminen, dialogisuus, voimaantumisen itsearviointi sekä yksilö- ja ryhmävalmennus.

Opiskeluuni liittyvänä kypsyysnäytteenä tulee kirjoittaa artikkeli. Kirjoitan artikkelin Matkaoppaaseen ja tällä tavalla edistän omien opintojeni kautta Matkaoppaan tekemistä. Matkaopas on keskeneräinen ja se vuoksi sen

sisältöjä ei tässä raportissa esitellä tarkemmin. Matkaoppaan kehittämistyö jatkuu ja oppaan on tarkoitus mennä painoon keväällä 2011.

Mun reitti -projekti järjestää valmentajakoulutusta. Valmentajakoulutuksessa osallistujat perehtyvät voimaantumisen itsearviointiin ja yksilö- ja ryhmävalmennusohjelmaan sekä voimaantumista edistäviin dialogisiin työmenetelmiin. Valmentajakoulutukseen osallistuvat saavat valmennusohjelman materiaalit käyttöönsä.

III MATKA ON PÄÄTTYMÄSSÄ

Ilmassa räiskyy hyvänolon tunnetta, matkan loppuminen on muuttumassa todellisuudeksi. Mielen valtaa haitkeus. (Suomela 1999, 100.) Vielä täytyy muistella mitä kaikkea tehtiin, kerätä muistot talteen ja ottaa virheistä opiksi seuraavaa matkaa varten.

9 KEHITTÄMISTYÖN JA OMAN OPPIMISEN ARVIOINTI

On aika arvioida tehtyä kehittämistyötä ja omaa oppimista. Käytän arvioinnissa Toikon ja Rantasen (2009, 10) tutkimuksellisen kehittämistoiminnan näkökulmia, joita ovat kehittämisprosessi, tiedontuotanto ja toimijoiden osallistuminen (ks. luku viisi). Pohdin myös edistettiinkö kehittämistyöllä osallisuutta.

9.1 Kehittämisprosessin arviointia

Kehittämistyön keskeisin tulos voi olla käynnistynyt prosessi, jossa toimijat aktivoituivat ja syntyi kehittämistavoitteen mukaista liikehdintää (Seppänen-Järvelä 1999, 128; ks. myös Aaltola & Syrjälä 1999, 18). Kehittämis työ sijoittui Mun reitti -projektin ensimmäiseen toimintavuoteen. Koen, että kehittämis työ omalta osaltaan vei prosessia eteenpäin. Suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi limittyivät toisiinsa kehittämisprosessin aikana, joten tarkkarajaista erottelua niiden välillä on ollut vaikeaa tehdä. Kuvio 4 onkin karkea kuvaus kehittämisprosessin etenemisestä. Käytännössä ei useinkaan voida erottaa tarkkaan erillisiä suunnittelun, organisoimisen, toiminnan ja arvioinnin vaiheita (Toikko & Rantanen 2009, 69; Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 80).

Kehittämistyössä tarvitaan kehittäjäominaisuuksia: tulisi olla ”kehittäjätyyppi”. Tärkeimpiä kehittäjäominaisuuksia ovat toimintaan orientoituminen, halu vaikuttaa ja viedä asioita eteenpäin. (Seppänen-Järvelä 1999, 175.) Halua ja intoa työyhteisön kehittämiseen minulta löytyy. Suhtaudun kriittisesti omaan tutkimus- ja kehittämistyön osaamiseeni, koska työskentelin ensimmäistä kertaa projektissa ja kehittämistyössä. Matka oli opettavainen. Oli turvallista toimia kehittämistyössä opiskelijana, sillä kehittäjänä toimiminen on yllättävän haastavaa. Kuten Seppänen-Järvelä (2006, 31) toteaa, kehittäjä on olennainen osa uutta ammatillisuutta ja korkeatasoista palvelutoimintaa. Tämä tulee myönteisesti esille ammattikorkeakoulujen kehittämistoimintaan nivoutuvissa uusissa oppimisympäristöissä, jotka liittävät työelämän ja oppilaitoksen.

Seppänen-Järvelä (2009, 44, 45) puhuu prosessiasiantuntijuuteen kuuluvista taidoista, joita ovat erityisesti prosessin ohjaamisen ja johtamisen taidot sekä vuorovaikutustaidot. Prosessiasiantuntijuuteen liittyy tilanneherkkyyttä: kykyä oivaltaa nopeasti kehittämisen kannalta merkityksellinen hetki ja käyttää se prosessin etenemisen hyväksi. Se on taitoa muuntaa ajassa ja tilanteessa olevat mahdollisuudet käytännön toiminnaksi. Tämä tarkoittaa myös heittäytymistä ilman tiukkaa toteuttamista ohjaavaa suunnitelmaa. Kysymys on kyvystä ottaa vastaan ennakoimattoman prosessin mukanaan tuomia tilanteita, käännteitä ja riskejä. Epäonnistumisen, kaaottisten tilanteiden ja kritiikin sietäminen ovat keskeisiä. Prosessia voitaisiin sanoa kehittäjän työkaluksi ja

työympäristöksi, sillä hän on itse mukana prosessissa, mutta toisaalta tietoisesti muovaa ja ohjaa sitä. Prosessin ohjaaminen ja kuljettaminen perustuu kehittäjän kokemuksiin ja intuitioon sekä ryhmän reflektioon. Epävarmuuden sietäminen näkyy kehittämistyössä tarvittavana taitona. Avointa prosessia ei voi, eikä tarvitse hallita täydellisesti vaan suostua moniulotteiseen ja epävarmaan työtapaan. (Seppänen-Järvelä 1999, 113, 117, 118, 145, 182, 183, 184.)

Kehittämistyön prosessinomaisuuteen en mielestäni osannut riittävästi ennakkoon varautua. Oppimiskokemus itselleni olikin tulla tietoiseksi kehittämistyön prosessinomaisuudesta. Koen, että vuorovaikutustaitoni vahvistuivat ja prosessin kuljettamisen alkeita pääsin opettelemaan. Epävarmuuden sietokykyäni ja keskeneräisyyden hyväksyminen kasvoivat. Pidän siitä, että asiat suunnitellaan hyvin. Minulle on ollut opettavaista luottaa siihen, että asiat hoituvat aikanaan. Luottamus prosessiin (Seppänen-Järvelä 1999, 204) tuli osaksi omaa kehittäjyyttä.

9.2 Tiedontuotannon arviointia

Tutkimuskysymykset muodostavat tutkimusasetelman ytimen. Laadullisten asetelmien yhteydessä kysymykset voivat olla yleisluontoisia ja muuttua aineiston tuottamisen ja analysoinnin myötä. (Toikko & Rantanen 2009, 117.) Toimintatutkimuksessa tutkimusongelmat kehkeytyvät yleensä vähitellen. Toiminnan ja reflektion jatkuvassa vuorovaikutuksessa syntyy uusia ongelmia, joihin täytyy vastata uudella tavalla. (Heikkinen, Rovio & Kii-lakoski 2007, 86.) Toimintatutkimukseen kuuluu arvaamattomuus, eikä tutkija voi ennalta varautua kaikkiin kehittämisprosessista nouseviin kysymyksiin. Tutkimusongelmat muuttuvat ja täsmentyvät prosessissa. (Huovinen & Rovio 2007, 96.)

Tutkimuskysymykset muuttivat muotoaan vielä kehittämistyön raportin kirjoittamisvaiheessa. Liitteestä 3 lukija näkee tutkimuskysymysten muodon kehittämistyön alkamisvaiheessa. Tutkimuskysymysten selkeä rajaus ryhmävalmennusohjelman ja valmentajanoppaan kehittämiseen loi minulle selkeyttä omaan rooliin työntekijänä ja opiskelijana. Olin vaiheistanut eli aikatauluttanut kehittämistyön ja vaiheistus helpotti oman työmäärän hahmottamista kehittämistyön aikana. Raportin kirjoittamisvaiheessa huomasin näkökulmani olevan liian suppea. Kehittämistyössä ei ole ollut kyse pelkästään harjoitusten tekemisestä valmennusohjelmaan ja sisällön ideoimisesta valmentajan oppaaseen vaan laajemmasta asiasta - osallisuuden edistämisestä.

Toimintatutkimus on luonteeltaan avointa ja joustavaa, joten siihen on luontevaa yhdistää monenlaisia metodeja kvalitatiivisista kvantitatiivisiin (Heikkinen 2007, 37; Hämäläinen & Kurki 1997, 46). Sosiaalipedagogises-

sa työssä tarvitaan sekä laadullisia (kvalitatiivisia) että määrällisiä (kvantitatiivisia) tutkimusmenetelmiä (Mönkönen ym. 1999, 33). Kehittämistyön aikana palautetta kerättiin kyselyllä ja dialogisten työmenetelmien avulla. Kivipellon (2008, 26) mukaan suullisen esiintymisen sijaan on tarjottava mahdollisuus myös muunlaisiin ilmaisun tapoihin (kirjallinen, kuvallinen jne.), kaikkien ei tarvitse kyetä samanlaiseen ilmaisutapaan. Kehittämistyön aikana palautteen antamisessa tarjottiin mahdollisuutta useampiin ilmaisun tapoihin. Esimerkiksi Learning cafessa palautetta pystyi antamaan suullisesti sekä kirjallisesti kirjoittamalla ja/tai piirtämällä. Palautteen antamisessa toiminnallisuudella ja värillisillä papereilla pyrin innostamaan palautteen antamiseen. Dialogiset työmenetelmät olivat mielestäni onnistuneita. Aineiston keräämisen lisäksi ne samalla kehittivät valmennusohjelmaa. Esimerkiksi Learning café -menetelmästä valmentajat saivat omakohtaisen kokemuksen, jolloin menetelmä oli helpompi ottaa opiskelijoiden kanssa käyttöön. Samalla saatiin kokemusta menetelmän toimivuudesta.

Syyskuussa 2009 muutin suunnitelmaa palautteen keräämisestä opiskelijoilta. Alkuperäisen suunnitelman mukaan palautetta oli tarkoitus kerätä opiskelijoilta vasta toukokuussa 2010. Mun reitti -projektin alkuvaiheessa syksyllä 2009 koin, että opiskelijoiden tuli saada osallistua kehittämisprosessiin heti sen alkuvaiheessa. Päädyttiin siihen ratkaisuun, että opiskelijoilta kerättiin palautetta Webropol -kyselyllä joulukuussa 2009. Projekti oli tuolloin aloitusvaiheessa ja ryhmävalmennusohjelma ei ollut selkiintynyt. Palautteen kerääminen pelkästään ryhmävalmennusohjelmasta olisi ollut liian suppeaa. Näin ollen palautetta kysyttiin Webropol -kyselyssä kehittämisprosessista ja projektista yleisesti.

Ammatillisesta koulutuksesta säädetyn lain (630/1998 4:25 §) mukaan tavoitteena on kehittää opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin. Kehittämistyössä opiskelijoilla oli mahdollisuus palautteen antamiseen ja näin myös osaltaan kehitettiin opiskelijoiden itsearviointitaitoja. Mun reitti -projektissa opiskelijat tekevät voimaantumisen itsearvioinnin, joka haastaa opiskelijan itsetutkiskeluun sekä itsensä arviointiin ja kehittämiseen. Kivipellon (2008, 9) mukaan arvioinnin ei aina tarvitse olla ”hienoa ja suurta”, vaan tärkeää olisi saada arviointi mukaan myös päivittäiseen työhön. Osallistava arviointi on yhdessä eri toimijoiden kanssa kannan ottamista siihen, mitä tulee muuttaa tai kehittää ja mikä on mahdollisesti jo hyvin ja toimivaa. Osallistavan arvioinnin käyttötarkoituksena voi olla osallistujien itsearviointitaitojen lisääminen. (Kivipelto 2008, 17, 26.)

Kehittämistoiminnassa ei voida keskittyä yhtä syvälliseen tiedon keräämiseen kuin tutkimuksessa. Kehittämistoiminta etenee usein tilannekohtaisesti määrittyen, jolloin ei ole aikaa tai resursseja yhtä perusteelliseen asetelman määrittelyyn ja aineistojen analyysiin kuin perinteisessä tutkimuksessa. Kehittämistoiminnan tiedontuotannon tehtävänä on ohjata kehittämisprosessia, jolloin aineistolta edellytetään ennen kaikkea nopeita vasta-

uksia. (Toikko & Rantanen 2009, 119, 121.) Tein kehittämistyön interventioista kirjalliset suunnitelmat. Interventioiden jälkeen kirjoitin muistiot sekä kirjoitin puhtaaksi interventiossa tuotetun aineiston. Muutamien interventioiden kohdalla en kiireen vuoksi ehtinyt tekemään niin perusteellista etukäteissuunnittelua kuin olin ajatellut. Ensimmäistä kertaa toimintatutkimusta tekevänä koen, että aineiston analysoinnissa olisi ollut eniten parannettavaa. Interventioissa tuotetun aineiston analysoin sisällön analyysinä interventioiden kysymysten kautta. Aineistosta sain melko nopeasti tehtyä yhteenvedon ja toimitin sen projektin toimijoiden käyttöön. Vasta raportin kirjoittamisvaiheessa huomasin, että analyysivaihetta en ollut vienyt riittävän pitkälle. Raportin kirjoittamisvaiheessa kävin vielä aineiston läpi ja pyrin löytämään aineistosta tärkeimmät asiat raportissa esille nostettavaksi.

Interventioiden toteuttamisessa olisi ollut parannettavaa, vaikka keskustelua niissä syntyikin. Olisin voinut etukäteen miettiä lisäkysymyksiä, jotta keskustelu olisi edennyt paremmin. Videointi tai keskustelun nauhoitus olisi ollut paikallaan, jolloin olisin voinut itse keskittyä keskusteluun. Opiskelijoiden Learning café -keskustelussa minulla oli tarkoitus kysyä opiskelijoilta kokonaisarvosanaa Mun reitti -projektin toiminnalle. Kysymys arvostuksen antamisesta oli minulla erillisellä paperilla, mutta unohdin asian kokonaan keskustelutilanteessa. Kyseisen arvioinnin opiskelijat tekivät toukokuussa.

9.3 Osallisuuden edistämisen ja toimijoiden osallistumisen arviointia

"Kuunnellaanko meitä?" (Opiskelijan kommentti kahvitaulla) (Päiväkirja 15.12.2008).

Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien lisäämiseksi tarvitaan heidän mielipiteidensä parempaa huomioimista erilaisten palveluiden kehittämisessä ja arjen käytännöissä. Lisäksi tarvitaan osallistumisen rakenteiden vahvistamista esimerkiksi kouluissa ja kuntatasolla. (Lapset, nuoret ja perheet, Hallituksen politiikkaohjelma, hakupäivä 21.3.2010; Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011, hakupäivä 15.8.2010.) Nuorisovaalit pidettiin Oulussa ensimmäistä kertaa joulukuussa 2009. Nuorisovaaleissa valittu Oulun nuorten edustajisto ONE on aloittanut toimintansa vuoden 2010 alussa. Edustajiston tehtävä on tuoda nuorten ääni kuuluviin oululaisessa päätöksenteossa. (Nuorisovaalit 2009, hakupäivä 29.8.2010.) Yksi nuorisovaalien äänestyspaikka oli Ammattiopisto Luovin Oulun yksikössä. Luovin opiskelijat valitsivat samalla oppilaskunnan edustajat.

Kehittämistyön tarkoituksena oli ryhmävalmennusohjelman ja valmentajan oppaan kehittäminen Mun reitti

-projektiin projektin toimijoiden osallisuutta edistäen. Opiskelijat olivat aktiivisesti mukana suunnittelemassa yhteisiä tapaamisia ja toivat tapaamisiin sisältöä omilla esityksillään. Opiskelijat olivat mukana voimaantumisen itsearvioinnin kehittämisessä, itsearvioinnin väitteitä ja teknistä toteuttamista parannettiin opiskelijoilta saadun palautteen myötä. Kehittämistyön interventioiden kautta opiskelijoille ja valmentajille tarjottiin mahdollisuutta osallistua projektin kehittämiseen yhteisissä tilaisuuksissa. Yhteiset tilaisuudet olisivat varmasti toteutuneet ilman opinnäytetyönä tehtävää kehittämistyötä, mutta lisäarvoa opinnäytetyö tuo suunnitelmallisuudella ja dokumentoinnilla. Osallistavan toimintatutkimuksen ja arvioinnin periaatteisiin kuuluisi se, että kehittämistyöhön osallistujat ovat mukana jo tutkimuskysymysten asettamisessa ja arvioinnin suunnittelussa. Tässä kehittämistyössä osallisuus toteutui siten, että opiskelijat ja valmentajat olivat tiivisti mukana lukuvuoden kestäneessä kehittämisprosessissa. Opiskelijat ja valmentajat osallistuivat kehittämisprosessin arviointiin.

Henkilöstön vaihtuvuus on eräs kehittämisen kestävyuden riskitekijä. Henkilöstön runsas vaihtuvuus haastaa kehittämisen jatkuvuutta, joten tiedon siirtämisellä ja kehittämisprosessin dokumentoinnilla on suuri merkitys. (Seppänen-Järvelä 2009, 47.) Mun reitti -projektin henkilökunnassa tapahtuneet muutokset alkuvuodesta 2010 mielestäni hankaloittivat kehittämisprosessin etenemistä. Kehittämistyön jatkuvuuden kannalta olisi ollut hyvä, että projektissa mukana olevat työntekijät olisivat olleet mukana vähintään koko ensimmäisen toimintavuoden ajan. Opiskelijat eivät tuoneet palautteessaan esille henkilöstövaihdoksia. Myös opiskelijaryhmissä tapahtui muutoksia koko lukuvuoden ajan. Opiskelijat vaihtoivat ryhmää, opiskelut keskeytyivät ja ryhmiin tuli uusia opiskelijoita. Muutama opiskelija kertoi, että palautteen antaminen oli hankalaa, koska he olivat olleet mukana Mun reitti -projektissa vain vähän aikaa.

Opiskelijalta tullut palaute Wepropol -kyselyyn, jonka mukaan projekti on ollut turhauttavaa, sai minut miettimään, mistä mahtoi olla kysymys. Luonnollisesti kaikkia opiskelijoita pilottiryhmien tapaamisten sisällöt eivät voineet miellyttää. Luokanvalvojilla ja ohjaajilla oli tärkeä merkitys siinä, miten opiskelijat Mun reitti -projektiin innostuivat. Koen, että valmentajien sitoutumisessa ja innostumisessa projektiin oli eroja. Valmentaja, joka ei itse ole sitoutunut ja innostunut projektista ja sen tavoitteista, ei mielestäni innosta siihen myöskään opiskelijoita.

Hämäläisen ja Kurjen (1997, 230) mukaan innostaja on henkilö, joka kykenee herättämään ihmisten aktiivista osallistumista ja toimii katalysaattorina, joka auttaa aikaansaamaan prosesseja, joiden toteuttajina varsinaisesti ovat ihmiset itse. Innostaja on henkilö, joka on läsnä yhteisön ihmissuhteissa, ihmisten arkipäivässä. Hän kerää tietoja todellisuudesta, tunnistaa tarpeita ja näkee puutteita. Hän havainnoi yhteisön arvomaailmaa, virkistää aloitteita ja saa ihmiset liikkeelle. Hän tekee yhteistyötä eri tahojen kanssa. Oma roolini oli kehittämis-

sä moninainen, kuten olen luvussa 6.3 tuonut esille. Haastavinta oli säilyttää innostunut asenne projektiin ja kehittämistyöhön koko lukuvuoden ajan. Yhteisen ajan puute, jota myös palautteissa tuotiin esille, näkyi koko kehittämistyön ajan. Toikko ja Rantanen (2009, 60) tuovat esille, että konkreettisen tekemisen ohella kehittämistoimintaan liittyvä pohtiva ja analyysoiva taso edellyttävät konkreettisen tekemisen seuranta. Kehittämisen seuranta tapahtuu erilaisissa työryhmissä, joissa keskustellaan kehitettävästä toiminnasta. Itse koin turhautumista siitä, että kehittämistyössä ei ollut riittävästi aikaa yhteiseen keskusteluun kehitettävästä toiminnasta eli Mun reitti -projektiin liittyvistä asioista. Työyhteisössä oli koko ajan kiire.

Virtanen (2007, 180) on todennut, että työyhteisöjen oppiminen lähtee liikkeelle yksilötason pohdinnoista. Koen, että kehittämistyö ja Mun reitti -projektin aloitusvuosi sai liikkeelle erilaisia itsetutkiskelun prosesseja niin minussa kuin muissakin toimijoissa. *"Tutkimusta voin tehdä yksinkin. Kehittämistyö on tehtävä yhdessä."* (Päiväkirja 10.10.09.)

10 KEHITTÄMISTYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tässä luvussa tuon esille kehittämistyön tekemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä ja pohdin luotettavuuden tunnusmerkkejä.

10.1 Eettisiä kysymyksiä

Eettisesti kestävien tutkimustapojen yhteinen lähtökohta on ihmisarvon kunnioittaminen. Se ilmenee pyrkimyksenä turvata tutkittavien itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus sekä yksityisyys. (Kuula 2006, 60; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 25.) Ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan. Tutkijan on selvitettävä osallistujille tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit sillä tavoin, että he pystyvät ne ymmärtämään. Tutkimustietojen on oltava luottamuksellisia, tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja ei luovuteta ulkopuolisille, eikä tietoja käytetä muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. Kaikkien osallistujien on jäätävä nimettömiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131, 142.) Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. Sitä vaatii jo perustuslain turvaama itsemääräämisoikeus, joka kuuluu kaikenikäisille ihmisille. (Nieminen 2010, 35.)

Olen avoimesti kertonut työyhteisössäni ja pilottiryhmien opiskelijoille, että opiskelen sosionomi (ylempi AMK) tutkintoa kuntoutuksen koulutusohjelmassa ja teen opinnäytetyötä Mun reitti -projektiin liittyen. Toukokuussa 2009 sain kirjalliset luvat opinnäytetyön tekemiseen Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksiköstä ja Ammattiopisto Luovista. Syyskuussa 2009 lähetettiin Mun reitti -projektista tiedote pilottiryhmien opiskelijoille ja alaikäisten opiskelijoiden huoltajille (Liite 8). Tiedotteessa kerrottiin, että projektiin liittyy tutkimustyötä. 1.10.2009 kerroin valmentajille opinnäytetyöstäni ja pyysin allekirjoitukset tiedonantajan suostumus opinnäytetyön aineiston keruuta varten -lomakkeeseen (liite 1) sekä annoin tiedotteen valmentajille (Liite 3). Loka-marraskuussa 2009 kiersin kaikissa pilottiryhmissä esittäytymässä ja kertomassa opiskelijoille opinnäytetyöstä. Samalla annoin tiedotteen opiskelijoille (liite 2) ja tiedonantajan suostumus opinnäytetyön aineiston keruuta varten -lomakkeen (liite 1) allekirjoitettavaksi. Alaikäiset opiskelijat pyysivät lomakkeeseen myös huoltajan allekirjoituksen. Tutkimukseen osallistuminen oli opiskelijoille ja valmentajille vapaaehtoista. Kaksi opiskelijaa kieltäytyi osallistumista. Tiedonantajan suostumus opinnäytetyön aineiston keruuta varten -lomakkeessa koin puutteena sen, että sitä ei ollut mahdollista muokata, joten lomake ei ole selkokielinen. Tarkistin opiskelijoiden suostumuksen aineiston keruuta varten aina interventioiden yhteydessä ja annoin

suostumuslomakkeet ja tiedotteet niille opiskelijoille, joilta en vielä suostumuslomaketta ollut saanut. Suostumuslomakkeet olen säilyttänyt siten, että lomakkeen allekirjoittaneen henkilöllisyys ei paljastu.

10.2 Luotettavuuden tunnusmerkkejä

Tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että tutkijalla on riittävästi aikaa tehdä tutkimuksensa ja tutkimusprosessi on julkista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 142). Kehittämistyön tekeminen oman työn ohessa on ollut erittäin haasteellista ajan käytön suhteen. Opiskeluun liittyvät muut tehtävät ovat vieneet runsaasti aikaa kehittämistyöltä. Koen, että kehittämistyön tekemiseen ei ole ollut riittävästi aikaa ja siinä suhteessa tutkimuksen luotettavuus voi laskea. Syksyllä 2010 Mun reitti -projektissa on aloittanut uusia toimijoita Oulussa ja WinNovassa. Kehittämistyön raportti tulee olemaan julkinen sen valmistuttua. Toivon, että kehittämisprosessin tarkka dokumentointi auttaa omalta osaltaan uusien toimijoiden perehdyttämisessä ja sitouttamisessa projektiin.

Toimintatutkimuksen luotettavuutta ei voida määritellä perinteisin menetelmin, vaan siihen on löydettävä uudenlaisia lähestymistapoja. Luotettavuustarkastelu perustuu lähinnä toimijoiden yhteisten neuvottelujen tulokseen. (Aaltola & Syrjälä 1999, 19.) Eräänä luotettavuuden tarkastelun osana toimintatutkimuksessa voidaan hyödyntää tarkastuskäytäntöä, jossa tutkittavina olleet arvioivat tutkimuksessa saatuja tuloksia ja siinä tehtyjä tulkintoja. Raportin tarkastavat tällöin ne henkilöt, joilta aineisto on kerätty ja jotka ovat olleet osaltaan kehittämässä ja toteuttamassa yhteistä tutkimusta. Tällaisen tarkistusmenetelmän pyrkimyksenä on antaa tutkimuksen osallisille mahdollisuus kertoa, miten uskottava tutkimus heidän näkökulmastaan on ja miten raportissa esitettävät tulokset vastaavat heidän näkemyksiään tutkimuksesta. (Kiviniemi 1999, 80, 81.)

Kehittämistyötä en ole tehnyt yksin ja olen raportissani nimeltä maininnut ne henkilöt, jotka ovat olleet mukana kehittämisprosessin interventioissa keräämässä tutkimusaineistoa. He, jotka mainitsen raportissa nimeltä, ovat antaneet siihen suostumuksensa. Toimitin opinnäytetyöraportin Mun reitti -projektin valmentajille tutustumista ja palautteen antamista varten 3.9-30.9.2010 väliseksi ajaksi. Saamani palautteen mukaan tein raporttiin korjaukset ja lisäykset lokakuun 2010 alussa. Tutkimuksen tekeminen on selkeästi myös kirjallinen ja tutkijan tulkintojen perusteella väritynyt tuotos. Aineiston analysointia ja laadittua tutkimusraporttia voi luonnehtia tutkijan henkilökohtaiseksi konstruktioksi tutkittavana olleesta ilmiöstä. Toimintatutkimus on luonteeltaan tulkinnallista. Tutkimukseen osallistuneiden tulkintojen ja mielipiteiden mahdollisuus tulla mukaan raporttiin on keskeistä. (Kiviniemi 1999, 77, 78.)

Kuten Hirsjärvi ym. (2007, 227) toteavat laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Opinnäytetyö raportissa olen kuvannut kehittämisprosessin mahdollisimman tarkasti. Lainaamani lähteet olen merkinnyt asianmukaisesti Oulun seudun ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti.

11 POHDINTAA JA KATSE TULEVAISUUTEEN

Oma oppimisen matkani alkoi toukokuussa 2008, jolloin kävin ammattikorkeakoulun pääsykokeissa. Pääsykokeissa kirjoitin kuntoutukseen liittyvän tutkimussuunnitelman. Tutkimussuunnitelma muutti muotoaan vuoden ajan ja varsinainen tässä raportissa kuvattu kehittämistyö alkoi keväällä 2009. Yli kahden vuoden mittainen matka tässä koulutuksessa on päättymässä. Kuntoutuksen opinnot ovat haastaneet minua pohtimaan omaa ammatillisuuttani. Pohdinnan myötä osaamiseni on tullut päivitettyä 2010 -luvulle. Samalla olen palannut perusasioiden äärelle. Tärkeintä on ihmisten kohtaaminen. Se on myös vaikeinta. Tämän päivän yhteiskunnan vauhti ei kovin hyvin mahdollista kohtauksia. Läsnä olemiselle, dialogille ja kuuntelemiselle tulee järjestää oma paikkansa arjessa.

Opiskelijan kysymykseen *”Kuunnellaanko meitä?”* muistelen vastanneeni, että *”Tottakai kuunnellaan”*. Mielestäni kuitenkin ajattelin, että vastaukseni ei ollut kovin vakuuttava. Työskennellessäni Oulun kaupungin Nuorisosiankeskuksessa nuorten osallisuuden edistämistä oltiin aloittelemassa. Minulla oli kunnia olla mahdollistamassa nuorten ensimmäisiä Tulevaisuusverstaita (ks. Harjoituksia matkaa varten -liite) oululaisella nuorisotalolla. Nykyään osallisuus on osa Oulun kaupungin strategiaa. Osallisuuden edistäminen alkaa olla osa yhteiskunnan rakenteita, mahdollisuuksia osallisuuden edistämiseen on olemassa. Osallisuutta edistävien toimintatapojen *”jalkauttaminen”* osaksi arkea vaatii mielestäni vielä paljon työtä. Kyse on ennen kaikkea asenteista – meidän aikuisten asenteista.

Maailma on pullollaan mielenkiintoisia aiheita, joihin haluaisin perehtyä tarkemmin. Kehittämistyön tekemisen aikana jouduin usein rajaamaan työtäni. Kaikkeen, mikä kiinnostaa, ei riitä aikaa. Muutamia kiinnostavia aiheita tuon esille seuraavaksi. Ehkä *”ikuisena opiskelijana”* tartun niihin itse jossakin vaiheessa, toivottavasti ne toimivat myös innostavana vinkkinä kehittämisen kohdetta etsiville.

11.1 Jatkotutkimus- ja kehittämisehdotukset

Voimaantumista edistävä työkuultuuri ja empowerment -arviointi

Opinnäytetyöprosessin aikana huomasin toistuvasti *”eksyneeni”* lukemaan työyhteisöjen hyvinvointia käsittelevää kirjallisuutta. Siitonen (25.5.2009, luento) puhuu voimaantumisen mahdollistavasta ihmisarvonkulttuurista. Huomaan pohtivani yhä useammin, miten työyhteisöstä saataisiin voimaantumista edistävä. Armoa työhön

-kirjan (Kylliäinen 2009) luettuani jäin myös pohtimaan työelämän kiirettä. Kuinka työyhteisöön luodaan läsnäolon kulttuuria kiirekulttuurin (Takanen 2005, 225) sijaan? Voidaanko siihen saada muutosta muutoin, kuin jokaisen henkilökohtaisilla valinnoilla esim. siten, että ei suostu enää kiirekulttuuriin? Miten johtamisella edistetään voimaantumista?

Mun reitti -projektin toimintakulttuurin uudistamisen tavoitteisiin kuuluu yhtenä osana voimaannuttava päätöksenteko ja arviointi (Karvonen, 25.5.2009, luento). Empowerment eli valtaistavassa arvioinnissa (Fetterman 2005) osallistujat ja asiakkaat ovat keskeisissä osissa prosessissa. Empowerment -arviointi liittyy vahvasti työyhteisöjen kehittämiseen ja itsearviointiin, ja lähtökohtana siinä on vahvistaa työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksia ja ongelmanratkaisutaitoja suhteessa omaan työhönsä sekä lisätä yhteistä ymmärrystä ja työkykyä. Arvioinnin tavoitteena on luoda sellaista työ- ja organisaatiokulttuuria, joka vahvistaa työyhteisöjen kykyä sopeutua jatkuvaan muutokseen ja oppimiseen. (Lindh & Suikkanen 2008, 70-71.) Valtaistavassa arvioinnissa osalliset toteuttavat oman arviointinsa ja ulkopuolinen arvioitsija on enemmänkin eräänlainen mahdollistaja tai valmentaja, joka ohjaa toimijoita tekemään itse arviointia (Kivipelto 2008, 30). Voimaantumista edistävä työ-kulttuuri ja arviointi ovat laajoja aiheita, jotka vaativat koko työyhteisön sitoutumista kehittämistyöhön.

Kiinnostava perehtymisen kohde on myös Miina Savolaisen kehittämä voimauttava valokuva, joka keskittyy aina ensin työyhteisöjen ja työntekijöiden voimaantumisen edistämiseen, vasta sitten asiakkaan tarpeisiin. Voimauttava valokuva on sosiaalipedagoginen menetelmä, jota on sovellettu 2000 -luvun ajan kasvatus-, hoito- ja terapeuttisen työn aloilla. Menetelmää käytetään yksilöllisen identiteettityön lisäksi perheen ja työyhteisöjen vuorovaikutussuhteiden vahvistamiseen sekä toimintatapojen reflektointiin ja kehittämiseen. (Savolainen 2008, 196, 197, 198.)

Sosiokulttuurinen innostaminen ja luovat työskentelytavat hyvinvointia edistämässä

Sosiokulttuurinen innostaminen on ammatillista toimintaa, jonka tiedeperusta löytyy sosiaalipedagogiikasta (Hämäläinen & Kurki 1997, 196; Kurki 2006b, 44). Sosiokulttuurisen innostamisen kolme ulottuvuutta ovat kasvatuksellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Innostamisen kulttuurisen toiminnan avulla tavoitellaan erityisesti luovuuden ja yleensä monipuolisen ilmaisun kehittymistä. Tällöin toiminnassa korostuvat taiteet eri muodoissaan. Sosiaalinen ulottuvuus keskittyy ryhmään ja yhteisöön. Ihmisten oma osallistuminen, sen avulla integroituminen yhteisöön ja yhteiskuntaan on avainasemassa. Kasvatuksellisen toiminnan avulla tavoitellaan ihmisen persoonallista kehittymistä, asenteiden muutosta, kriittisen ajattelun kehittymistä, oman vastuun tiedostamista, herkistymistä ja motivaation heräämistä. (Kurki 2006b, 46-47.) Draama, kuvat, video, kerronta, kirjoittaminen,

tanssi, musiikki ja niiden erilaiset yhdistelmät ovat itseilmaisun ja tarinan kerronnan tapoja myös sosiaalipedagogisen työn käyttöön. Ilmaisullisilla menetelmillä on monenlaisia ulottuvuuksia kasvatuksessa ja sosiaalialan työssä. Ilmaisullinen prosessi tai oman luovuuden tuotos voi olla tekijäänsä voimaannuttava, itsetuntoa ja -tuntemusta lisäävä sekä vuorovaikutusta rikastava väline. (Ruusunen 2005, 54.) Käytännönläheisen näkökulman sosiokulttuuriseen innostamiseen tuo Kavilo (2009) tutkimuksellaan Voiko innostamalla kasvattaa? - Näkökulmia sosiokulttuuriseen innostamiseen sosiaalipedagogiikan sovelluksena ja kasvatustapahtumana.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaehdotuksen tavoitteena on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kulttuurin ja taiteen keinoin sekä osallisuuden lisääminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla. Koulutuksen osalta tavoitteena on mm. taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten näkökulman vahvistaminen kaikilla koulutusasteilla. (Liikanen 2010, 3, 20.) Yhteisöllisenä ja luovana toimintana sekä kehollisena ilmaisuna tanssi tukee lapsen ja nuoren oppimista, kehitystä ja ihmisenä kasvua. Tanssi ei ole sidottu sanoihin, se on voimaannuttava taidemuoto. Osallistava tanssitoiminta lisää henkistä ja fyysistä hyvinvointia ja antaa mahdollisuuden tanssin kokemiseen ja tekemiseen kaikille iästä, sukupuolesta, asuinpaikasta tai fyysisestä kunnosta riippumatta. Tanssi on valtava inhimillisen kehityksen voimavara, jota koulumaailmassa ei ole vielä riittävästi hyödynnetty. Tanssin vision ja strategian tavoitteena on lisätä tanssin avulla ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Tanssissa on tulevaisuus. Hakupäivä 20.8.2010.)

Ammattiopisto Luovissa draamaa, kuvataidetta, musiikkia, käsitöitä, esteetöntä tanssia, kirjoittamista ja muita luovia työskentelytapoja on käytetty osana koulun arkea mm. vapaavalintaisissa opinnoissa, vapaa-aikatoiminnassa ja erilaisissa projekteissa sekä kehittämistyössä (ks. Grönvall 2009; Olamba N'Djeka 2009). Mielestäni monipuoliset luovat työskentelytavat tulisi saada pysyväksi ja pitkäjänteiseksi toiminnaksi, luovaksi osaksi koulun arkea. Sosiokulttuurinen innostaminen tarjoaa toimintaan hyvän viitekehyksen.

11.2 Kiitokset matkakumppaneille

Opinnäytetyönä tehdyn kehittämistyön olen tehnyt työn ohessa. Osa-aikatyöhön siirtyminen elokuussa 2009 oli erittäin hyvä mahdollisuus saada lisää aikaa opiskelulle ja opinnäytetyön tekemiselle. Matkan varrella olen konkreettisesti huomannut sen, että aikaa opiskelulle todella tarvitaan. Aikaa lukea ja kirjoittaa, ja ennen kaikkea ajatella lukemaansa ja kirjoittamaansa.

Matkan päättyessä on aika kiittää matkalla tukena olleita matkakumppaneita. Kiitokset kuuluvat opinnäytetyön ohjaajille Helena Siiralle ja Arja Veijolalle Oulun seudun ammattikorkeakoulusta sekä Riina Karvoselle ja Lea

Veivolle Ammattiopisto Luovista. Työnantajalleni kiitokset kehittämismyönteisyydestä ja joustavuudesta työhöni liittyvissä järjestelyissä, jotta opiskeluni työn ohessa oli mahdollista. Vertaistukea matkan aikana sain opiskelukavereiltani KUN8SY ryhmästä. Kehittämistyön tekeminen oli yhteistyötä ja työ ei olisi onnistunut ilman Ammattiopisto Luovin Mun reittiläisiä, opiskelijoita ja valmentajia. Kaikille lämpimät kiitokset! Sanna Jylhä, kiitos! Kannustava tiimi kotona ansaitsee myös kiitokset. Puolisoni Aki on kiittävästi huolehtinut terveellisestä ruokailustani, patistellut sohvalta raportin kirjoittamisen pariin ja ratkaissut matkan varrella ilmenneitä tietoteknisiä ongelmia. Kiitollisena yhteisestä ajasta, muistelen toukokuussa 2010 koirien taivaaseen lähtenyttä Jasua, joka vei minut säännöllisesti raittiiseen ulkoilmaan kirjojen ja tietokoneen ääreltä.

”Elämä on prosessi, jossa alituisesti kuollaan ja synnytyään. Se on matka, jossa ollaan perillä silloin kun ollaan liikkeellä. Tietenkin perillekin saavutaan aina silloin tällöin, mutta vain hetkeksi lepäämään. Matka jatkuu ja teltta on taas käärittävä kokoon ja suuntauduttava uuteen tuntemattomaan.” (Hellsten 2001, 29.)

LÄHTEET

Aaltola, J. & Syrjälä, L. 1999. Tiede, toiminta ja vaikuttaminen. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, R. Huttunen & P. Moilanen (toim.) Siinä tutkija, missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena, 11-26.

Alaranta, H. & Mannila, S. 2008. Kuntoutuksen kansainvälisyys. Teoksessa: P. Rissanen, T. Kallanranta & A. Suikkanen (toim.) Kuntoutus. 2. painos. Helsinki: Duodecim, 720-727.

Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma. Taustamuistio. Opetusministeriön monisteita 2004:1. Hakupäivä 18.4.2010, http://www.edu.fi/download/122517_amm_eritop_toimenpideohj.pdf.

Ammattiin opiskelevien hyvinvointiportaali. Saku ry. 2010. Hakupäivä 20.8.2010, <http://www.alpo.fi/www/index.php?cat=1&page=1>.

Anttila, P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi.

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 6.11.1998/811.

Asetus kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 25.8.2005/646.

Brown, J., Isaacs, D. & the World Café Community. 2005. The World Café. Shaping our futures through conversations that matter. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, Inc.

Empowerment, Empowering, Environment. Equal/Request. 2008. Hakupäivä 21.8.2010, http://www.vrijbaan.com/upload/alinea_455.pdf.

Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi 2010. THL. Hakupäivä 28.3.2010, http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankkeet/stop_koyhyys.

Erityisen hyvää erityisopetusta. Ammattiopisto Luovi. Hakupäivä 13.5.2010, <http://www.luovi.fi/Yleista>.

Erityisopetuksen Studia Generalia -luennot. Ammattiopisto Luovi. 2010. Hakupäivä 28.8.2010,
http://www.luovi.fi/Webroot/529137/Luovi_AlasivuSivuValikot.aspx?id=1023701.

Fetterman, DM. 2005. A Window into the Heart and Soul of Empowerment Evaluation. Looking through the lens of empowerment evaluation principles. Teoksessa DM. Fetterman & A. Wandersman (toim.) Empowerment Evaluation Principles in Practice. New York: The Guildford Press, 1-22.

Freire. P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Suom. J. Kuortti. Toim. T. Tomperi. Tampere: Vastapaino.

Grönvall, S. 2009. ”Onnenkeijulla on rakkauden värit” - kuvataideterapeuttista toimintaa erityisammattikoulussa. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Täydennyskoulutuskeskus. Kuvataideterapia erityisopetuksen menetelmänä. Opinnäytetyö.

Haarakangas, K. 2008. Parantava puhe. Dialogisuus ihmissuhteissa, mielenterveytyössä ja psykiatrisessa hoidossa. Nastola: Magentum Oy.

Haarala, P., Honkanen, H., Mellin, O-K. & Tervaskanto-Mäentausta, T. 2008. Terveystoimittajan osaaminen. Helsinki: Edita Prima.

Harju, K. 2000. Valmiina muutokseen - aarrekatun avulla kohti uutta. 2. uudistettu ja laajennettu painos. Helsinki: WSOY.

Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2005. Voimaantuminen työyhteisön haasteena. Porvoo, Helsinki: WSOY.

Heikkinen, H. L. T. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tarkistettu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16-38.

Heikkinen, H. L. T. & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa H. L. T. Heikkinen, R. Huttunen & P. Moilanen (toim.) Siinä tutkija, missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena, 25-62.

Heikkinen, H. L. T., Kontinen, T. & Häkkinen, P. 2007. Toiminnan tutkimisen suuntaukset. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tarkistettu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura, 39-76.

Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2007. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tarkistettu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura, 78-93.

Heikkinen, J. 2009. Osallinen opiskelija opiskeluprosessissa - "Vrijbaan" - voimaantumisen itsearviointimenetelmän kokeilu nuorten valmentavassa koulutuksessa. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaalialan käytäntöjen kansalais- ja aluelähtöinen kehittäminen. Sosionomi (yamk.) Opinnäyte-työ.

Hellsten, T. 2001. Elämän paradoksit – Saat sen mistä luovut. 2. painos. Helsinki: Kirjapaja.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Huovinen, T. & Rovio, E. 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tarkistettu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura, 94-113.

Hämäläinen, J. 2003. Nuorten osallisuutta edistämässä. Teoksessa J. Hämäläinen & L. Nyqvist (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. 4. vuosikerta. Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 5-8.

Hämäläinen, J. 2008. Nuorten osallisuus. Teoksessa J. Hämäläinen & E. Nivala (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. 9. vuosikerta. Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 13-34.

Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). World Health Organization. Hakupäivä 20.8.2010, <http://www.who.int/classifications/icf/en/>.

Isaacs, W. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Uraauurtava lähestyminen liike-elämän viestintään. Suom. M. Tillman. Helsinki: Kauppakaari.

Järvikoski, A., Hokkanen, L., Härkäpää, K., Martin, M., Nikkanen, P., Notko, T. & Puumalainen, J. 2009. Osa I. Tutkimus vaikeavammaisista kuntoutujista Kelan palveluissa – tausta, tavoitteet ja menetelmät. Teoksessa A. Järvikoski, L. Hokkanen, & K. Härkäpää (toim.) Asiakkaan äänellä. Odotuksia ja arvioita vaikeavammaisten lääkinnällisestä kuntoutuksesta. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 80/2009. Helsinki: Kuntoutussäätiö, 13-42.

Järvikoski A. & Härkäpää K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY.

Järvikoski, A. & Karjalainen, V. 2008. Kuntoutus monitieteisenä ja -alaisena prosessina. Teoksessa: P. Rissanen, T. Kallanranta & A. Suikkanen (toim.) Kuntoutus. 2. painos. Helsinki: Duodecim, 80-93.

Karjalainen, V. 2004. Yksilöllistymiskehitys muuttaa kuntoutusta – mutta miten? Teoksessa V. Karjalainen & I. Viikkumaa (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 11-25.

Karvonen, R. Opiskelija-asiainpäällikkö. Ammattiopisto Luovi. 2009. Luennot 7.4.2009 ja 25.5.2009. Keskustelu 25.2.2009, Ammattiopisto Luovi, Nahkatehtaankadun yksikkö.

Kaste -ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:9. Hakupäivä 31.3.2010,

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-7533.pdf.

Kavilo, S. 2009. Voiko innostamalla kasvattaa? Näkökulmia sosiokulttuuriseen innostamiseen sosiaalipedagogiikan sovelluksena ja kasvatusmenetelmänä. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Luokanopettajan koulutus. Pro gradu -tutkielma.

Kirjonen J. 2006. Kehittäminen asiantuntijatyönä. Teoksessa: R. Seppänen-Järvelä & V. Karjalainen (toim.) Kehittämistyön risteyksiä. Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 117-133.

Kiviniemi, K. 1999. Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, R. Huttunen & P. Moilanen (toim.) Siinä tutkija, missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena, 63-83.

Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli Ikkunoita tutkimusmetodeihin II -näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS -kustannus, 68-83.

Kivipelto, M. 2008. Osallistava ja valtaistava arviointi. Johdatus periaatteisiin ja käytäntöihin. Stakesin työpapereita 17/2008. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Hakupäivä 14.5.2010, <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T17-2008-VERKKO.pdf>.

Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallinen kestävä kehityksen strategia. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2006. Hakupäivä 8.8.2010, <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=53983>.

Kohti työelämään. Työterveyslaitos. 2010. Hakupäivä 20.8.2010, http://www.ttl.fi/fi/tyoura/kohti_tyoelamaa/Sivut/default.aspx.

Kokko, R-L. 2006. Tulevaisuuden muistelu: ennakointidialogit asiakkaiden kokemina. Helsinki: Stakes.

Koulutuksesta työhön. Työterveyslaitos. 2010. Hakupäivä 20.8.2010, http://www.ttl.fi/fi/tyoura/koulutuksesta_tyohon/Sivut/default.aspx.

Kuntoutuksen tutkimuksen kehittämisohjelma. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriö. Hakupäivä 17.4.2010, <http://pre20090115.stm.fi/pr1076939223163/passthru.pdf>.

Kuntoutuksen tutkimuksen kehittämisohjelman toimeenpanosuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Kuntoutusasiain neuvottelukunta. Alustava suunnitelma 22.2.2005. Hakupäivä 17.4.2010, http://www.kunk.fi/aineistoja/tutkimusjaosto_toimintasuunnitelma.pdf.

Kuntoutusselonteko. 2002. Valtioneuvoston kuntoutusselonteko eduskunnalle. Hakupäivä 9.8.2010, <http://pre20031103.stm.fi/suomi/eho/julkaisut/kuntselonteko2002/kselte02.pdf>.

- Kurki, L. 2006a. Puheenvuoro sosiaalipedagogiikasta. Talentia -lehti. Numero 8/06, 30-31.
- Kurki, L. 2006b. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kylliäinen, A. 2009. Armoa työhön. Helsinki: Otava.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630.
- Laki kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 15.7.2005/566.
- Lapset, nuoret ja perheet. Hallituksen politiikkaohjelma. 2007. Hakupäivä 21.3.2010,
http://www.valtioneuvosto.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/lapset/ohjelman-sisaeltoe/HPO_Lapset_HSA2007.pdf.
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011. Opetusministeriö. Hakupäivä 15.8.2010,
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/kehittaemisohjelma/liitteet/lapsi_ja_nuorisopolitiikan_kehittamisohjelma.pdf.
- Laukka, P. & Veijola, R. 2007. Oulun mallissa osallisuutta taataan kunnan perusrakenteisiin. Nuorisotyö. 61. vuosikerta. Numero 1/2007, 8-10.
- Launonen, L. & Puolimatka, T. 1999. Sosiaalipedagogiikan ihmiskäsitykset ja etiikka. Opetusjulkaisu 5/1999. Kuopio: Kuopion yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus.
- Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisu 2010:1. Opetusministeriö. Hakupäivä 20.8.2010,
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>.
- Lindh, J. & Suikkanen, A. 2008. Kommunikatiivisen arviointikulttuurin jäljillä. Kuntoutus. 31. vuosikerta. 3/2008, 68-73.
- Luovilaisten toimintakertomus 2009. Ammattiopisto Luovi. Oulu: Ammattiopisto Luovi.

Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaali-
huollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden ja opettajankou-
lutuksen yksikkö. Universitatis Ouluensis E 102. Hakupäivä 20.8.2010,
<http://herkules oulu.fi/isbn9789514290213/isbn9789514290213.pdf>.

Lämsä, A-L. 2010a. Kasvatuksellinen kuntoutus valmentavassa koulutuksessa. Teoksessa L. Veivo & A-L.
Lämsä (toim.) Mun mahdollisuus. Luovin valmentavassa koulutuksessa. Luovin julkaisuja 1/2010. Oulu: Am-
mattiopisto Luovi, 37-49.

Lämsä, A-L. 2010b. Valmentava koulutus nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Teoksessa L. Veivo & A-L. Läm-
sä (toim.) Mun mahdollisuus. Luovin valmentavassa koulutuksessa. Luovin julkaisuja 1/2010. Oulu: Ammat-
tiopisto Luovi, 25-35.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. Mieli 2009 -työryhmän ehdotukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittä-
miseksi vuoteen 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:3. Hakupäivä 31.3.2010,
<http://pre20090115.stm.fi/pr1233819605898/passthru.pdf>.

Mikä on Hengityслиitto? Hengityслиitto Heli ry. 2010. Hakupäivä 29.8.2010,
<http://www.heli.fi/Hengityслиitto/Mika-on-Hengityслиitto/>.

Mun reitti. 2010. Mun reitti -toiminta- ja työkykyvalmennuksen kehittäminen ammatillisessa erityisopetuksessa
1.3.2009 – 28.2.2012. Esite. Oulu: Ammattiopisto Luovi.

Murto P. 2007. Uskallanko puhua? Kasvatuksellisella kuntoutuksella itsenäiseen toimintaan. J. Kivirauma & P.
Siljander (toim.) Oulun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta.

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

Mönkkönen, K., Nurro, M. & Väisänen, R. 1999. Sosiaalipedagogiikan käytännön sovelluksia. Opetusjulkaisuja
4/1999. Kuopio: Kuopion yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus.

Niemi, K. 2001. Sosiaalipedagogiikan yhteiskuntateoriat. Opetusjulkaisuja 2/1999. Kuopio: Kuopion yliopisto,
Koulutus- ja kehittämiskeskus.

Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, 25-42.

Nivala, E. 2008. Syrjäytymisestä osallisuuteen. Teoksessa J. Hämäläinen & E. Nivala (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. 9. vuosikerta. Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 5-12.

Nuorisolaki 27.1.2006/72.

Nuorisovaalit 2009. Oulun kaupunki. Hakupäivä 29.8.2010, <http://www.nettinappi.fi/vaalit/>.

Ohjeita Tulevaisuusverstaiden pitämiseen. Hesari Nuorten Ääni -kampanja. Hakupäivä 1.8.2010, <http://209.85.129.132/search?q=cache:jPbkUbnu7Woj:www.hel.fi/wps/wcm/connect/37b130004a175166b3a7fb3d8d1d4668/Tulevaisuusverstasohje.doc%3FMOD%3DAJPERES+tulevaisuusverstas&cd=3&hl=fi&ct=clnk&gl=fi>.

Olamba N'Djeka, T. 2009. Kirjallisuusterapian menetelmien soveltuvuus valmentavaan ja kuntouttavaan koulutukseen. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Ammatillinen erityisopettajakoulutus. Opinnäytetyö.

Osaava ja luova Suomi. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:15. Hakupäivä 1.10.10, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okm15.pdf?lang=fi>.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointiohjelma 2008-2017. Pidämme huolta itsestämme, toisistamme ja ympäristöstämme. Julkaisu A:47. Pohjois-Pohjanmaan liitto.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma. 2007. Hakupäivä 21.8.2010, <http://www.vn.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/vanhanenII/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf>.

Ranne, K. 2002. Sosiaalipedagogiikan ydintä etsimässä. Sosiaalipedagogiikka suomalaisten ja ruotsalaisten asiantuntijahaastattelujen sekä dokumenttien valossa. Turun yliopiston julkaisuja C 189. Turku: Turun yliopisto.

Ranne, K. 2005. Sosiaalipedagogiikka koulutuksessa ja työelämän kehittämisessä. Teoksessa K. Ranne, A. Sankari, T. Rouhiainen-Valo & T. Ruusunen (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus - Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Sarja D, Muut julkaisut 1/2005. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 14-19.

Ranne-Lundmark, K. 2000. Sosiaalipedagogiikka. Teoksessa T. Järvenreuna, K. Ranne-Lundmark, T. Rouhiainen-Valo & M. Vähätupa. Sosiaalipedagoginen interventio ja tutkimus peruskoulun oppimisympäristössä. Pori -riteko -projekti. Satakunnan ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A Tutkimukset 2000:1. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 10-13.

Rautakorpi, K. 2010. Arviointi osana kuntouttavan työtoiminnan voimaantumisprosessia - Voidaanko ihmisen voimaantumista havainnollistaa ja arvioida? Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. Hakupäivä 1.9.2010,
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23634/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201005241912.pdf?sequence=1>.

Risikko, P. Tavoitteeksi vammaisten työllistyminen avoimille työmarkkinoille. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote 202/2010 17.06.2010. Hakupäivä 4.7.2010, <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1514420#fi>.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Suom. T. Lindqvist, M. Maaniittu, E. Niemi, P. Paasio & L. Paija. Helsinki: Kirjayhtymä.

Ruusunen, T. 2005. Ilmaisulliset menetelmät – siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa K. Ranne, A. Sankari, T. Rouhiainen-Valo & T. Ruusunen (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus - Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Sarja D, Muut julkaisut 1/2005. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 54-61.

Savolainen M. 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink Entertainment.

Seikkula, J. & Arnkil, T.E. 2005. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi.

Seppänen-Järvelä, R. 1999. Luottamus prosessiin. Kehittämistyön luonne sosiaali- ja terveysalalla. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Tutkimuksia 104. Helsinki: Stakes Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Seppänen-Järvelä, R. 2006. Suunnittelurationalismista hyviin käytäntöihin. Kehittämisen menetelmien ja ajattelutapojen muodonmuutos. Teoksessa: R. Seppänen-Järvelä & V. Karjalainen (toim.) Kehittämistyön risteyskisiä. Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 17-33.

Seppänen-Järvelä, R. 2009. Työpaikka – yksilö, yhteisö ja organisaatio kehittämisen ytimessä. Teoksessa R. Seppänen-Järvelä & K. Vataja (toim.) Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: PS –kustannus, 31-50.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Oulun opettajankoulutuslaitos. Hakupäivä 13.10.2009, <http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>.

Siitonen, J., KT, Empowerment House. 2009. Luento 25.5.2009.

Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 342. Hakupäivä 31.8.2009, <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18788/9789513933258.pdf?sequence=1>.

Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:10. Hakupäivä 31.3.2010, <http://pre20090115.stm.fi/te1235115696332/passthru.pdf>.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008–2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:6. Hakupäivä 30.3.2010, http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3683.pdf&title=Sosiaali_ja_terveydenhuollon_kansallinen_kehittamisohjelma_KASTE_2008_2011.fi.pdf.

Suomela, K. 1999. Valkoinen horisontti. Kalaallit Nunaat. Laskuvarjojääkärikilta ry. Grönlannin retkikunta 1999. Poppicok.

Suomen kielen perussanakirja. 1990. 1. osa, A-K. R. Haarala, M. Lehtinen, E-R. Grönros, T. Kolehmainen, I. Nissinen & S. Kantokoski (toim.) Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Suomi tarvitsee kaikki kädet. Ammattiopisto Luovi. 2010. Hakupäivä 25.5.2010,
http://www.luovi.fi/Webroot/529137/Luovi_AlasivutNormaaliValikot.aspx?id=1007632.

Takanen, T. 2005. Voimaantuva työyhteisö – miten luomme tulevaisuutta. Helsinki: Sun Innovations.

Talo, S. Psykologi. 2009. Luento 13.1.2009.

Tanssissa on tulevaisuus. Tanssin visio ja strategia 2010-2020. Taiteenkeskustoimikunta. Hakupäivä 20.8.2010,
http://edmund.taiteenkeskustoimikunta.fi/default.asp?WCI=wciEDM_Download_Submit&IngDoc_id=2950&strFile_nam=TT+Tanssissa+on+tulevaisuus.pdf.

Tervetuloa WinNovaan! WinNova. 2010. Hakupäivä 13.5.2010,
<http://www.winnova.fi/sivu.aspx?taso=0&id=47>.

The World Café Presents...Café to Go! A quick reference guide for putting conversations to work...2008. The World Café. Hakupäivä 17.11.2009, <http://www.theworldcafe.com/articles/cafetogo.pdf>.

Thompson, N. 2007. Power and empowerment. Dorset: Russell House Publishing Ltd.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korjattu painos. Tampere: Tampere University Press.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Universal Declaration of Human Rights. United Nations Human Rights. Hakupäivä 25.5.2010,
<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>.

Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma Vampo 2010–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. Hakupäivä 1.9.2010, http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf.

Vammaisten asemaa parannetaan konkreettisin toimenpitein. Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 233/2010. Hakupäivä 1.9.2010, <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1523938#fi>.

Veivo-Lempinen, L. 2009. Nuoren aito kohtaaminen. Teoksessa A-L Lämsä (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS –kustannus, 197-213.

Vipuvoimaa EU:lta sosiaalirahastosta. Rakennerahastokausi 2007 – 2013. Esite. Euroopan unioni. Euroopan sosiaalirahasto. Edita Prima Oy 4/2008.

Virtanen, P. 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita.

Vogt, E. E., Brown, J. & Isaacs, D. 2003. The art of powerful questions. Catalyzing Insight, Innovation, and Action. The World Café. Hakupäivä 19.11.2009, <http://www.theworldcafe.com/articles/aopq.pdf>.

VrijBaan: Empowering people with disabilities. 2006. Hakupäivä 25.5.2010, http://www.vrijbaan.nl/upload/alinea_194.pdf.

VrijBaan Empowerment Method. 2010. Hakupäivä 20.8.2010, http://www.vrijbaan.com/upload/alinea_460.pdf.

Välimäki, K. 2008. Väestön kuntoutustarpeet tulevaisuudessa. Kuntoutus. 31. vuosikerta. 4/2008, 47-49.

Julkaisemattomat lähteet:

Mun reitti. 2009. Mun reitti -toiminta- ja työkykyvalmennuksen kehittäminen ammatillisessa erityisopetuksessa. ESR -projektihakemus. 23.2.2009. Ammattiopisto Luovi.

Opetus- ja ohjausmateriaalia opiskelijan hyvinvoinnin, oppimisen ja opiskelun tukemiseen. Valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus. Tutkintotavoitteinen ammatillinen peruskoulutus: Ammattitaitoa täydentävien pakollisten tutkinnon osien valinnaiset lisäosat; nk. ATTO -lisäosat. 9.2.2010. Ammattiopisto Luovi.

Päiväkirja. Kirsi Mäntykivi oppimispäiväkirja 18.5.08-10.10.2010.

OULUN SEUDUN
AMMATTIKORKEAKOULU

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN YKSIKÖ
PROFESSORINTIE 5, 90220 OULU
WWW.OSAK.EE

TIEDONANTAJAN SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖN AINEISTON KERUUTA VARTEN

1. Opinnäytetyön tekijät

Kirsi Mäntykivi

2. Opinnäytetyön ohjaajat

Helena Siira, Oulun seudun ammattikorkeakoulu

Riina Karvonen ja Lea Veivo, Ammattiopisto Luovi

3. Aineiston keruu

Aika ja paikka

Lukuvuosi 2009-2010, Ammattiopisto Luovi, Oulun yksikkö

Menetelmät

Mielipiteiden kerääminen nimettömänä palautelomakkeella sekä suullisesti. Tutkimuksessa ei käytetä videointia.

4. Opinnäytetyön tavoite/tarkoitus

Mun reitti - projektin ryhmävalmennuksen ja valmentajan oppaan kehittäminen.

Opinnäytetyön tiedonantajana oleminen on täysin vapaaehtoista. Yksityisiä henkilöitä ei voi tunnistaa tutkimusraportista, eikä heidän nimeään tulla julkaisemaan ilman asianomaisen lupaa tutkimuksen missään vaiheessa. Suostun edellä mainittuihin aineistokeruumenetelmiin

Aika

/ 2009

Osallistujan nimi

Holhoojana hyväksyn edellä mainitun henkilön osallistumisen haastatteluihin/videointeihin.

Holhoojan nimi

Tiedote opiskelijoille
1.10.2009

Sivu 1 / 2

Opinnäytetyön tekeminen Mun reitti – projektiin

Olen Kirsi Mäntykivi ja työskentelen Ammattiopisto Luovissa Mun reitti – projektissa valmentajana. Samalla opiskelen Oulun seudun ammattikorkeakoulussa kuntoutuksen koulutusohjelmassa. Opiskeluuni liittyen teen opinnäytetyötä Mun reitti - projektiin.

Opinnäytetyöni tavoitteena on kehittää ryhmävalmennusohjelmaa sekä valmentajien opasta. Opinnäytetyössäni tarvitsen sinun apuasi! Pyydän lukuvuoden aikana opiskelijoiden mielipiteitä sekä kirjallisesti että suullisesti. Kaikki saadut mielipiteet käsittelen luottamuksellisesti ja täysin nimettömänä. Henkilöllisyytesi ei tule opinnäytetyössäni ilmi missään vaiheessa.

Ohessa Oulun seudun ammattikorkeakoulun lomake, jonka allekirjoittamalla suostut siihen, että voin käyttää antamaasi mielipidettä opinnäytetyössäni. Palauta lomake oman ryhmäsi ohjaajalle, joka toimittaa sen Kirsille. Alaikäisten opiskelijoiden huoltaja allekirjoittaa myös lomakkeen.

Tiedote opiskelijoille
1.10.2009

Sivu 2 / 2

Kiitos yhteistyöstä!

Kaikissa opinnäytetyöhöni liittyvissä asioissa voit ottaa minuun yhteyttä!

Oulussa 1.10.2009

Kirsi Mäntykivi
kirsi.mantykivi@luovi.fi
P. 040-3193 341

Tiedote valmentajille
1.10.2009

Sivu 1 / 2

Opinnäytetyön tekeminen Mun reitti – projektiin

Opiskelen Oulun seudun ammattikorkeakoulussa kuntoutuksen koulutusohjelmassa (ylempi AMK tutkinto). Opiskeluuni liittyen teen opinnäytetyötä Mun reitti - projektiin. Opinnäytetyöni on työelämän kehittämistehtävä, joka tehdään yhdessä työyhteisön kanssa.

Opinnäytetyöni tavoitteena on kehittää ryhmävalmennusohjelmaa sekä valmentajien opasta. Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Ryhmävalmennusohjelman kehittäminen:

- o Millaisia ovat olemassa olevat ryhmävalmennusohjelmat? Ovatko ne käyttökelpoisia Mun reitti-projektin ryhmävalmennuksessa?

- o Miten olemassa olevat ryhmävalmennusohjelmat soveltuvat Mun reitti-projektin ryhmävalmennukseen? Millaista uutta materiaalia tarvitaan ryhmävalmennusohjelmaan?

- o Millaista palautetta pilotointiin osallistuvat valmentajat ja opiskelija antavat ryhmävalmennusohjelmasta?

- Valmentajan oppaan kehittäminen:

- o Millaisia toiveita valmentajilla on valmentajan oppaan sisällöistä?

- o Millaista kirjallista materiaalia tarvitaan valmentajan oppaaseen?

Tiedote valmentajille
1.10.2009

Sivu 2 / 2

Opinnäytetyöni tekemisessä tarvitsen sinun apuasi! Pyydän lukuvuoden aikana valmentajien mielipiteitä sekä kirjallisesti että suullisesti. Kaikki saadut mielipiteet käsittelen luottamuksellisesti ja täysin nimettömänä. Henkilöllisyytesi ei tule opinnäytetyössäni ilmi missään vaiheessa.

Ohessa Oulun seudun ammattikorkeakoulun lomake, jonka allekirjoittamalla suostut siihen, että voin käyttää antamaasi mielipidettä opinnäytetyössäni. Palauta lomake Kirsille.

Kiitos yhteistyöstä!

Kaikissa opinnäytetyöhöni liittyvissä asioissa voit ottaa minuun yhteyttä!

Oulussa 1.10.2009

Kirsi Mäntykivi

kirsi.mantykivi@luovi.fi

P. 040-3193 341

RYHMÄVALMENNUSOHJELMAT

Nimi	Ohjelman kuvaus	Ohjelman sisältö	Käyttäminen Luovissa	Lisätietoja
A g g o r r e s s a i t o n	Opetusmateriaali kouluille	Kirjan sisältö: Aggression hallinnalla väkivallan ehkäisyyn, Aggression portaat, Oppituntimateriaali. CD sisältää valmiit PowerPoint-kalvot seuraavista aiheista: Johdanto, Aggression tunne, Kiukustumisen kulku, Suuttumuksen hallinta, Aggressiokasvatus, Aggression portaat - haastavien tunteiden kasvatusmalli (Vanhempainilta).	Materiaali on Oulun yksikössä. Vapaasti kokoamalla, yhdistelemällä ja omia aiheita lisäten opettajat voivat opetusmateriaalin, kirjan ja cd:n, avulla suunnitella juuri oman luokkansa tarpeisiin vastaavia oppitunteja. Valmiit oppituntimateriaalit aiheisiin: Aggression tunne, Väkipalta, Riitelyn rikkautta, Rauhoittuminen ja rentoutus	http://db3.oph.fi/verkkokauppa/tiedot.asp?tuotenumero=1400671

Nimi	Ohjelman kuvaus	Ohjelman sisältö	Käyttäminen Luovissa	Lisätietoja
A r t	Aggression Replacement Training (ART) on menetelmä, jonka avulla voidaan opettaa epäsosiaalisesti (aggressiivisesti tai vetäytyvästi) käyttäytyville lapsille, nuorille tai aikuisille valmiuksia rakentavaan vuorovaikutukseen.	Menetelmä tähtää toiminnallisten harjoitusten kautta sosiaalisen, hyväksytyyn käyttäytymisen vahvistumiseen. Tavoite on, että nuori kehittyy moraalisisessa ajattelussa, oppii parempaa itsehillintää ja uusia sosiaalisia taitoja tullakseen toimeen jokapäiväisessä elämässä. ART:ssa on ryhmäharjoitteita kaikilla seuraavilla tasoilla: 1. Itsehillintä, tunnetaso 2. Sosiaaliset taidot, käyttäytymisen taso 3. Moraalinen perustelu, arvojen ja ajattelun taso.	Kirja (40 e). Kahden päivän workshopin aikana käydään läpi perustiedot menetelmästä ja osallistujat harjoittelevat itse ART-harjoitteiden ohjaamista. Workshopin jälkeen osallistujalla on tiedot ja taidot aloittaa ART:n käyttö omassa työssään. Koulutuksen hinta on 300€. Materiaalia ei ole Luovissa.	www.suomenart.com
A v a r t t i	Avartti - nuoret sen tekevät! on kansainvälinen 14-25 -vuotiaiden toimintaohjelma, joka maailmalla tunnetaan nimellä The International Award for Young People. Avartti on opetusministeriön kehittämishanke.	Avartissa nuori asettaa itselleen tavoitteet neljässä eri toiminnossa: palvelu, taito, liikunta ja seikkailu. Lisäksi kultatasolla nuori osallistuu yleishyödylliseen projektiin.	Ohjelmaa on käytetty Liperissä useita vuosia.	www.avartti.fi

Nimi	Ohjelman kuvaus	Ohjelman sisältö	Käyttäminen Luovissa	Lisätietoja
<p style="text-align: center;">E e l v ä m i t ä n</p>	<p>Kirja, jossa keinoja nuorten elämäntaitojen vahvistamiseksi.</p>	<p>Kirja koostuu seuraavista kokonaisuuksista: Itsetuntemus, Vuorovaikutustaidot, Selviytymistaidot</p>	<p>Runsasti valmista oppituntimateriaalia. Kirjoja on käytettävissä Luovissa.</p>	
<p style="text-align: center;">F r i s k i e</p>	<p>Friskie on työväline nuorille, jotka haluavat suunnitella elämäänsä ja oppia työelämässä tarvittavia sosiaalisia taitoja. Friskie on työväline opettajalle/ ohjaajalle valmentautuville nuoria tekemään valintoja ja oppimaan tärkeitä työ-, kansalais- ja arkielämän taitoja.</p>	<p>Friski ohjelma sisältää: Ohjaajan manuaalin, Työkirjasivuja ja harjoitteita nuorille, Portfolio henkilökohtaisen oppimisen arvioimisen tueksi ja oppimistehtävien tallentamiseksi.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Koulutuksesta työelämään 2. Kohti vastuullista aikuisuutta 3. Kohti aktiivista kansalaisuutta 4. Portofolio oppimisen arvioinnin tueksi 	<p>Ei käytössä Luovissa. Ohjelman käyttäminen edellyttää kirjautumista ja salasanan käyttämistä.</p>	<p>www.friskie.eu</p>

Nimi	Ohjelman kuvaus	Ohjelman sisältö	Käyttäminen Luovissa	Lisätietoja
K a s s i a s t ä y n n ä	Nuorten toiminnallinen hyvinvointi- ja vapaa-ajankartoitus	Kartoitus koostuu vaiheista joita ovat mm. Tavoitteista sopiminen, Vapaa-aikaan liittyvän tehtävän tekeminen, kootaan kollaaseja ryhmätyönä, tehdään Mihin aika kuluu? -kortit, kerätään osallistujien keskiarvot Mihin aika kuluu? -kortin vastauksista, Asiaa-ilta osallistujille ja vanhemmille.	Valmis toiminnallinen materiaali muokattavaksi vapaa-ajan viettämiseen liittyvän keskustelun tueksi.	http://www.mll.fi/julkaisut/verkojulkaisut/
K o s k e t u s	Kuinka opettaa seksuaaliterveydestä ja ihmissuhteista koulussa	Oppituntien sisällöt mm. Arvot pohdittavana, Kehollisuus, Ihmissuhteet, Seksuaalisuus ja seksi, Tietoiseksi tilanteen hallitsijaksi – Ei toivottujen seksuaalisten tilanteiden välttäminen, Vuorovaikutustaidot ihmissuhteissa, Neuvottelutaidot sekä valintojen merkitys, Väkivallan tunnistaminen ja ehkäisy, Seksuaalisuuteen liittyvän painostuksen vastustaminen.	Valmis oppituntimateriaali verkossa.	http://www.edu.fi/SubPage.asp?path=498,1329,1529,57205

Nimi	Ohjelman kuvaus	Ohjelman sisältö	Käyttäminen Luovissa	Lisätietoja
Nuiskuu	Nuorten ihmishdetaitojen kurssi	Kurssilla opiskellaan ihmishdetaitoja nuoren näkökulmasta. Thomas Gordonin kurssiperheeseen kuuluva kurssi kestää 28-30 tuntia (2 op) ja sen aikana käsitellään mm. omia tunteita ja arvoja, ystävyyttä ja perheen ihmishdteita sekä tulevaisuuden suunnittelua. Lyhyiden luento-osuuksien lisäksi kurssi sisältää runsaasti käytännön harjoituksia.	Oulussa kolme Nuisku ohjaajaa. Valmentavassa koulutuksessa Nuiskua pidetty viiden vuoden ajan.	www.nuortenkeskus.fi http://www.gordontraining.com/ http://www.gtiry.net/index.html

Nimi	Ohjelman kuvaus	Ohjelman sisältö	Käyttäminen Luovissa	Lisätietoja
Nuoriyrittäjä	Ny 24h -leiri on ammatilliselle toiselle asteelle suunniteltu vuorokauden kestävä kokonaisuus, jonka aikana nuoret perustavat oman ideansa pohjalta kuvitteellisen yrityksen. Leirillä sovellettava interaktiivinen ryhmäoppiminen kehittää vuorovaikutus- ja neuvottelutaitoja sekä ongelmanratkaisukykyjä. Tämän lisäksi intensiivisen työskentelyn tavoitteena on oppia asettamaan tavoitteita ja ottamaan vastuuta sekä omasta että ryhmänsä toiminnasta.	Leirin aikana kehitetään lisäksi esiintymistaitoja innostavassa ympäristössä ja rohkaistaan oppilaita aktiiviseen toimintaan. Leirin jälkeen osallistujat ymmärtävät yrittäjyyden / yritystoiminnan kokonaisuuden ja huomaavat, että yrittäjämäistä toimintatapaa, taitoja ja ominaisuuksia tarvitaan kaikessa työssä ja työelämässä. Leirin käytännönläheinen opetus tapahtuu ”Learning by Doing” -periaatteella. Leirin ohjattu ohjelma rakentuu yhteisluennoista ja infoista / tietoiskusta sekä ns. pienistä ja suurista rastitehtävistä, joista koko leirin ydin koostuu.	Menetelmän käyttö edellyttää rekisteröitymisen verkkosivuille. Erillinen todistus leiristä. YES- yrittäjyyskasvatuskeskukset tarjoavat yrittäjyyskasvatusta tukevaa oppimateriaalia sekä ideoita toimintaan.	http://www.yes-keskus.fi/ http://www.nuoriyrittajys.fi/content/section/7/91/lang,finnish/

<p style="text-align: center;">o s k N a k u l o o l l u r i l t s t e t u n a s v a</p>	<p>Nuorten osallistava koulutus väkivallan ehkäisijänä. Koulutus koostuu kahdesta erillisestä koulutuskerrasta, joiden välillä nuoret työstävät välitehtävän.</p>	<p>Aineisto sisältää koulutusohjelman, jonka avulla nuoria voidaan innostaa ja aktivoida vaikuttamaan oman lähiyhteisönsä hyvinvointiin. Koulutuksen tavoitteena on aktivoida nuoret miettimään, miten he voivat vaikuttaa lähiympäristöönsä ja lisätä sen hyvinvointia. Koulutuksen aikana nuoret myös toteuttavat ideansa käytännössä.</p>	<p>Materiaali saatavilla www-sivuilta.</p>	<p>http://www.mll.fi/julkaisut/verkojulkaisut/</p>
<p style="text-align: center;">P e i l i</p>	<p>Peili on nuorille ja nuorille aikuisille tarkoitettu ohjelma, joka tarjoaa keinoja minäkuvan ja itsetietoisuuden kehittämiseen. Ohjaajan opas sisältää yksityiskohtaiset toimintaohjeet ja materiaalivinkit ohjelman kokouksia ohjaavalle henkilölle. Materiaaliin kuuluu lisäksi Tarinat-vihko ja osallistujan tehtävä-vihko. Kehitysvammaliiton tuottamaa materiaalia.</p>	<p>Ohjelma koostuu 35 kokouksesta, jotka jakaantuvat viiteen eri teemakokonaisuuteen: Mistä tulen? Miltä minusta tuntuu? Minä ja muut, Minä teen asioita ja Maailma ja minä. Jokaiselle teemalle on oppaassa oma tunnusväri. Kokonaisuus on helppo hahmottaa. Samat teemojen värit toistuvat myös Peili-lautapelin tehtäväkorteissa. Opas sisältää toimintaohjeiden ja materiaalivinkkien lisäksi ohjaajan pöytäkirjan, osallistujan diplomin sekä tiedotteen huoltajille.</p>	<p>Hinta 42 e.</p>	<p>http://kauppa.kvl.fi/~FL8Ex0000001/?Y999=PIF&Y104=T%201621</p>

Nimi	Ohjelman kuvaus	Ohjelman sisältö	Käyttäminen Luovissa	Lisätietoja
R y h m i s	Ryhmis: Yksilöistä ryhmäksi -kurssilla opitaan toimimaan ryhmässä oman kokemuksen kautta.	Kurssi sisältää toimintaa, sen tunnepurkua sekä kokemuksen arkeen siirtämistä eli prosessointia. Toiminta ja keskustelut linkittävät käsiteltävät asiat todelliseen arkeen. Yksi- tai kaksipäiväiset Ryhmis -kurssit on tarkoitettu kaikille uusille ryhmille, erityisesti yli 18-vuotiaille. Kurssi soveltuu toisen asteen, ammattikorkeakoulun tai muiden oppilaitosten uusille opiskelijaryhmille.	Ohjaajakoulutukseen hakeutuvilta edellytetään äXäri-ohjaajakoulutuksen suorittamista. Koulutuksen hinta 350 e. Koulutuksen pituus on kolme päivää (2 op). Koulutus antaa välineitä eri kokoisten ryhmien ryhmäyttämiseen ja elämisen taitojen opettamiseen toiminnallisin menetelmin.	www.nuortenkeskus.fi
T a r i n a n e t t i	Draamaan perustuvat terveystiedon opetusmenetelmät	Kertomuspajassa kehittellään tarinoita ryhmissä. Ne kirjoitetaan muistiin ja annetaan opettajalle, joka valmistelee niiden pohjalta purkukeskustelun. Tarinavirrassa työtapa perustuu selkeästi improvisaatioon ja esittäminen, tulkitseminen, muuntelu ja sanallinen keskustelu teemasta lomittuvat ilman tarkkoja rajoja.	Valmista materiaalia verkossa.	http://www.tarinanet.net/

<p style="text-align: center;">T o i m i v a k o u l u</p>	<p>Työvälineitä koulun arkeen. Ihmissuhdetaitojen kurssi koulun työntekijöille. Toimiva Koulu -kurssilla opitaan paremman oppimisen, opettamisen ja yhteistyön edellytyksiä koulussa. Ristiriitojen ja ihmissuhdevaikeuksien vähentyminen parantaa työrauhaa ja kohentaa koulun yleistä ilmapiiriä.</p>	<p>Kurssi kestää n. 30 tuntia (2 op), joiden kuluessa opitaan luomaan turvallisia ja toimivia vuorovaikutussuhteita, tarttumaan häiritsevään käyttäytymiseen rakentavasti, ratkaisemaan ristiriitatilanteita luovasti ja ilman pakotteita sekä kuuntelemaan eläytyvästi ja siten tukemaan muita heidän vaikeuksissaan.</p>	<p>Ei käytössä Luovissa. Kirja: Toimiva koulu on Luovin kirjastossa. Ohjaajakoulutus 660 e/hlö.</p>	<p>www.nuortenkeskus.fi http://www.gordontrain.com/ http://www.gtiry.net/index.html</p>
<p style="text-align: center;">T u n n e - e t s i v ä</p>	<p>Opetusmateriaalia peruskoulun ja lukion tunnekasvatukseen erityisesti terveystiedon opetukseen. Vuoden kestävä prosessi. Materiaalissa runsaasti toiminnallisia harjoituksia.</p>	<p>Menetelmiä sosioemotionaalisen hyvinvoinnin edistämiseen ja tunneperäisten ongelmien ennaltaehkäisyyn. Tavoitteena on, että tunnetaitojen opettelua tehdään jokaisen terveystiedontunnin alussa Tunnekompassi -harjoituksen avulla. Harjoituksen aikana (n. 3 min) opiskelijat rauhoittuvat tunnin alkuun. Muut harjoitukset on ripoteltu makupaloiksi pitkin lukuvuotta.</p>	<p>Materiaali saatavilla www-sivuilta. Tuntien tavoitteet: tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen; ymmärrys siitä, että kaikki tunteet ovat sallittuja; ikävien tunteiden sietäminen; ymmärrys siitä, että tunne on eri asia kuin teko.</p>	<p>http://www.kalliolannuoret.fi/julkaisut http://terapeda.fi/</p>

Nimi	Ohjelman kuvaus	Ohjelman sisältö	Käyttäminen Luovissa	Lisätietoja
T u n t e e l l a	Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali tunteista ja niiden ilmaisemisesta.	<p>MLL:n materiaali lisäksi:</p> <p>Terve minä: Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali itsetuntemuksesta.</p> <p>Huomaan: Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali koulukiusaamisen ehkäisyyn.</p> <p>Voima virtaa: Menetelmämateriaali osallisuudesta tukioppilastoimintaan ja nuorisotyöhön.</p> <p>Viisaasti verkossa: Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali nettiturvallisuudesta.</p> <p>Valintojen viidakossa: Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali ehkäisevään päihdetyöhön.</p>	Materiaali saatavilla www-sivuilta tai 5 e/kpl.	http://www.mll.fi/julkaisut/verkojulkaisut/

Nimi	Ohjelman kuvaus	Ohjelman sisältö	Käyttäminen Luovissa	Lisätietoja
<p style="text-align: center;">Ä x ä r i</p>	<p>Toimivaksi ryhmäksi-kurssi, jolla opitaan tiimi- ja vuorovaikutustaitoja kokemusten kautta.</p>	<p>Kurssi sisältää lyhyitä teoria- ja tietopaketteja sekä niihin liittyviä harjoitteita. Toiminta ja keskustelut linkittävät käsiteltävät asiat todelliseen arkeen.</p> <p>Yksi- tai kaksipäiväiset äXäri -kurssit on tarkoitettu koululuokille, kerhoille, urheilujoukkueille sekä järjestöjen, kuntien ja seurakuntien toiminnassa mukana oleville nuorille. äXäri -kurssien takana on kansainvälinen Action for Excellence International -organisaatio.</p>	<p>Ei käytössä Luovissa.</p> <p>Ohjaajakoulutuksen hinta sis. opetuksen ja materiaalin on 550 €.</p>	<p>www.nuortenkeskus.fi http://www.aeiaction.com/index.html</p>

Nimi	Ohjelman kuvaus	Ohjelman sisältö	Käyttäminen Luovissa	Lisätietoja
<p style="text-align: center;">Ä h t ä r i - A c t i o n s</p>	<p>Asuntola elämäx-asuntola kurssi on itsenäisen asumisen taitoihin keskittyvä kurssi, joka on tarkoitettu oppilaitosten asuntolaan muuttaville ensimmäisen vuoden opiskelijoille.</p>	<p>Kurssin tavoitteena on, että opiskelija tiedostaa asuntolan osana oppimisympäristöä, joka parhaimmillaan tukee ja mahdollistaa opiskelijan kasvua sekä osallisuutta yhteisöönsä ja sen kehittämiseen sekä osaltaan vahvistaa opinnoissa selviytymistä</p>	<p>Voidaan käyttää vinkkinä oman kurssin luomisessa</p>	<p>http://192.98.71.40/ahtariactions/tuotteet.html</p>
<p style="text-align: center;">C D e v e l o p i n g P e o p l e</p>	<p>This powerful training program developed by H. Stephen Glenn prepares adults who work with young people at developing the three perceptions and four skills which determine how effectively they'll deal with life.</p>	<p>The Signicant Seven: PERCEPTIONS OF CAPABILITIES, PERCEPTIONS OF SIGNIFICANCE, PERCEPTIONS OF INFLUENCE, INTRAPERSONAL SKILLS, INTERPERSONAL SKILLS, SYSTEMIC SKILLS, JUDGMENT SKILLS</p> <p style="text-align: right;">101</p>	<p>Materiaalia (mm. DVD, CD, kirjallisuutta) tilattavissa englanninkielellä.</p>	<p>http://www.capabilitiesinc.com/index.html</p>

Mun reitti - projekt

Learning café - Opitaan ja työskennellään yhdessä

Café Etiquette

Keskity olennaiseen

Panosta omaan ajatteluusi

Anna älyn ja sydämen puhua

Kuuntele

Liitä ja yhdistä ideoita

Leiki ja kehittele: pöydillä oleviin papereihin on sallittua kirjoittaa ja piirtää

Pidä hauskaa

Mun reitti - projekt

Pöytä 1

Mun reitti projektissa on tavoitteena tehdä valmentajan opas

Mitä valmentajan opas sisältää?

Millainen on hyvä valmentajan opas?

Millainen valmentajan opas on toteutukseltaan?

Mun reitti - projekt

Pöytä 2

Mun reitti projekti on toiminut maaliskuusta 2009 asti. Nyt on aika arvioida kehittämisprosessia.

Miten kehittämisprosessin on mennyt?

Mikä on ollut hyvää?

Miten voisimme toimia paremmin?

Lopuksi jokainen antaa kokonaisarvosanan Mun reitti – projektin toiminnalle kuluneen toimintakauden aikana asteikolla 1-5. 1 = Erittäin huono 5= Erittäin hyvä.

Mun reitti-projektin palaute			
Tämän kyselyn tarkoituksena on kerätä palautetta Mun reitti-projektin toiminnasta syksyllä 2009.			
1. Ryhmätunnus			
Kysymykseen vastanneet: 18 (ka: 2,7)			
(1.1) –valitse–		18,8%	3
(1.2) 08		25%	4
(1.3) 09		25%	4
(1.4) 09		31,3%	5
(1.5) 09		0%	0
(1.6) 09		0%	0
2. Ryhmässä toimimisen taitoni ovat vahvistuneet.			
Kysymykseen vastanneet: 13 (ka: 2,4)			
(2.1) Olen eri mieltä		7,7%	1
(2.2) En osaa sanoa		46,2%	6
(2.3) Olen samaa mieltä		46,2%	6
3. Mielipiteitani kuunnellaan ja henkilökunta ottaa ne huomioon.			
Kysymykseen vastanneet: 13 (ka: 2,7)			
(3.1) Olen eri mieltä		0%	0
(3.2) En osaa sanoa		30,8%	4
(3.3) Olen samaa mieltä		69,2%	9

4. Olen osallistunut oman opiskeluni suunnitteluun.

Kysymykseen vastanneet: 13 (ka: 2,8)

5. Mielestäni Mun reitti-projekti on hyvä juttu.

Kysymykseen vastanneet: 13 (ka: 2,8)

6. Kokemuksia, ajatuksia ja toiveita Mun reitti-projektiin liittyen:

1. Ei tule yhtään mieleen (-25722353)
2. burhauttavaa, itsestäänselvien asioiden lässyttämistä (-25731455)
3. reittiä, vaikka mitä hauskaa yhdessäoloa... (-25732913)
4. Tämä on ollut mukavaa aikaa (-25736404)
5. selkeämmin kirjoitettu tai selteyty tehtävät (-25736436)
6. ei pös juurikaan ole mitään, kun en ole päässyt käymään siellä kun muutaman kerran, ihan kivaita on vaikuttanu. (-25859624)
7. Kiva juttu! Oottelen pikkujouluja :) (-25872089)
8. Jotenki on saanut lisää "tietää" itsestäni. Jatkossakin olisi kiva tehdä tehtäviä jotka liittyy itseeni. välillä myös ilman että asiat käydään suullisesti luokassa. (-25951411)
8. Ihan ok (-25952599)

Mun reitti - projekti on toiminut elokuusta 2009 asti

1. Mitä kaikkea projektin puitteissa on tapahtunut?
2. Mikä Mun reitissä on ollut hyvää?
3. a) Mitkä asiat olisivat voineet olla paremmin?
b) Miten voisimme niitä parantaa?

Tiedote opiskelijoille ja huoltajille
23.9.2009

Sivu 1 / 2

Mun reitti - projekti

Ammattiopisto Luovissa on alkanut 1.3.2009 Mun reitti – projekti, joka kestää 28.2.2012 saakka. Projektin toteuttaa Ammattiopisto Luovi yhteistyössä Työterveyslaitoksen, Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urheiluliitto SAKU ry:n, Porin ammattiopiston ja alueellisten ohjausyhteistyötahojen kanssa.

Mun reitti - Toiminta- ja työkykyvalmennuksen kehittäminen ammatillisessa erityisopetuksessa – projektin tavoitteena on edistää erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuksen onnistumista, työllistymistä, elinikäistä oppimista ja työmarkkinoilla pysymistä kehittämällä toiminta- ja työkyvyn arvioinnin ja ohjauksen käytäntöjä sekä vahvistamalla opiskelijoiden osallisuutta oman toiminta- ja työkykynsä määrittelyssä, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lisäksi projektin tavoitteena on vahvistaa voimaantumisen tukirakenteita ja moniammatillista organisaatorajaa ylittävää yhteistyötä opiskelijan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja voimaantumisprosessissa sekä vahvistaa työssäoppimispaikkojen roolia opiskelijoiden toiminta- ja työkyvyn arvioinnissa ja edistämisen ohjauksessa.

Projektin tuloksena syntyy opiskelijan toiminta- ja työkyvyn yksilö- ja ryhmävalmennusohjelma, jota toteutetaan osana opiskelijan Henkilökohtaista opiskelujen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa (HOJKS). Valmennusohjelma perustuu opiskelijan itsearviointiin, valmentajan arviointiin ja yksilö- ja ryhmäohjausmenetelmiin. Valmennusohjelmaa toteutetaan koko opiskelijan koulutusprosessin ajan peruskoulusta toisen asteen koulutukseen siirtymisen nivelvaiheesta jatkosijoittumiseen.

Tiedote opiskelijoille ja huoltajille
23.9.2009

Sivu 2 / 2

Ammattiopisto Luovissa valmennusohjelman ja uuden HOJKS - työkalun testaukseen osallistuu kuusi opiskelijaryhmää Oulusta. Kaksi on valmentavan koulutuksen ja kolme ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijaryhmää. Olet opiskelijana mukana yhdessä Mun reitti – projektin opiskelijaryhmässä.

Mun reitti – projektiin liittyen tehdään tutkimustyötä Oulun seudun ammattikorkeakouluun ja Oulun yliopistoon. Tutkimuksen tekijät pyytävät opiskelijoilta ja alaikäisten opiskelijoiden huoltajilta erikseen luvan opiskelijan antamien tietojen käyttämiseen tutkimuksessa.

Lisätietoja Mun reitti - projektista;

Riina Karvonen
Projektipäällikkö
riina.karvonen@luovi.fi
P. 040-3193 185

